

The Project Gutenberg eBook of Erkki Ollikainen, by J. O. Åberg

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Erkki Ollikainen

Author: J. O. Åberg

Translator: Arvo Lempiranta

Release Date: July 6, 2010 [EBook #33100]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ERKKI OLLIKAINEN ***

E-text prepared by Tapio Riikonen

ERKKI OLLIKAINEN

Historiallis-romantillinen kertomus Sandels'in sotaliikkeistä
Itä-Suomessa v. 1808

Kirj.

J. O. ÅBERG

Suomentanut Arvo L.:nd [Arvo Liljestränd]

Tampere, 1882.

J. F. Olán, kustantaja.

Emil Hagelberg'in ja Kumpp. kirjapainossa, 1882.

SISÄLLYS:

I. Hääpäivä 1-9

II. Tupa Vaajasalon saarella 1-7

I.

HÄÄPÄIVÄ.

1.

Vieno tuuli liikutti Nevajärven pintaa. Pienet aallot hyppelivät kuin leikkisät lapset mannermaata ja vihreään verhottujen saarisen rantoja kohden, purskuen, kun niiden menoa hiljensi aution luodon kallioiset kulmat, ikäänkuin epäkohteliaasta vastaanotosta suuttuneina, ja jatkoivat sitte taas pyörivää matkaansa järveä pitkin, hetkisen perästä taasen suuttumaan uuden luodon kovuudesta ja vihdoin, hiljaa koristen ja ikäänkuin väsyneinä pitkästä matkasta, vaipumaan lepoon rehevällä vihannuudella reunustetulle rannalle, jonka pienet kukkaset nyökyttäen näyttivät toivottavan tervetuloa pitkämatkaisille mutta jokapäiväisille vieraille.

Pari pientä, höyhenen kevyttä pilven hattaraa keijuili järven ylitse. Ne eivät pitäneet erinomaista kiirettä, kentiesi siitä syystä, että ne hyvin menestyivät tässä miellyttävässä kesätienossa.

Sisäjärven pinnan ja pienien pilvyeitten välillä kierteli ilman siivellisiä asukkaita, jotka näyttivät ihailevan kahta täysin purjein yhteistä matkan päätä, kirkkoa kohden kiitävää pientä alusta. Tuo sievä temppelehti kohotti puoleksi paljaalta, puoleksi metsäiseltä niemekkeeltä hienoa torninhuippuansa sitä ympäröivän metsän ylitse.

Semmoinen pieni temppelehti näyttää aina ihailtavalta jo pitkän matkan päässä, kun sitä lähetään järven puolelta. Vallatkoot ihmistä mitkä tunteet tahansa, vihan, vainon, kateuden, niin näyttää pieni, valkea temppelehti rauhan esikuvalta, kutsuen kaikkia äänettömien, mutta kaunopuheliaisten muuriensa sisälle, ja jos hän silloin kuulee kellojen soivan, niin tunkeutuvat niiden heleät äänet syvälle hänen sieluunsa ja tuovat sille korkeammasta maailmasta tuon ihanan tervehdyksen: "siunattu!"

Niin tuntui matkailijoistakin näissä molemmissa veneissä, kun he lähenivät niemekettä ja kuulivat kellojen "soivan yhteen". Oli, näet, sunnuntai ja kaikilta tahoilta, maitse ja vesitse, kokoontui kansaa jumalanpalvelukseen.

Muutamien minuuttien kuluttua oli pieni "kirkkonlahti" parinkymmenen veneen päämääränä. Ne ilmestyivät sille kuin loihdittuina; saarista ja luodoista pistivät ne esiin etukeulojansa, ja kaikilla oli hartaita ihmisiä laitojensa turvissa.

Pitkiin aikoihin ei tuo pieni kirkko ollut nähnyt niin paljon väkeä koossa kuin tänä sunnuntaina. Mikä siihen oli syynä?

Eräässä veneessä oli vieras, joka uteliaisuudesta oli tullut mukaan kirkkomatkalle. Kysyessään minkätähden kirkkoon kokoontui niin paljon väkeä ja minkätähden kaikki olivat niin juhlallisen näköisiä, vastattiin hänelle:

"Erkki Ollikainen vihitään tänään kirkossa".

"Kuka Erkki Ollikainen on?" kysyi vieras.

Sekä miehet että vaimot, vieläpä lapsetkin tuossa pienessä aluksessa loivat vieraasen erinomaisen ihmetteleviä silmäyksiä, ja eräs ensinmainituista lausui, sivellen partaansa, luultavasti ylen hämillään ja samalla vähän suuttuneenakin siitä tietämättömyydestä, jota vieras oli osoittanut:

"No, vai ette te tunne Erkki Ollikaista!"

Koko Savossa ja Karjalassa, ja vieläpä lähi-lääneissäkin oli Erkki Ollikaisen nimi tunnettu, ja jos pikkupojilta kysyttiin hänestä, voitiin olla varmat siitä, että kymmenestä yhdeksän vastasi:

"Häntä, niin; kukapa ei tuntisi venäläisten vitsausta!"

Tämän nimen oli tuo suomalainen partiomies saanut kansalaisiltaan.

Yllämainittu Nevajärvi on Savon alaosan kihlakunnan luoteisessa kulmassa Mikkelin pitäjän rajalla. Sen yhdistää kaita ja laito salmi toista vertaa suurempaan Kangasjärveen ja nämät kaksi järveä ovat myös poimuina siinä vesien helmivyössä, joka on Suomen rajoissa, ja jonka suurin vedenpaljous on Saimassa, mikä taasen Vuoksen kautta on yhteydessä Laatokan kanssa.

Tavallisesti ovat Suomen järvet saaria ja luotoja täynnä ja niillä on usein laidot rannat, jotka tosin

eivät tarjoo silmälle suurenlaisia luonnon ihanuuksia, mutta kuitenkin ovat sangen viehättäviä. Siellä ja täällä pistäytyvät kolkot honka- ja kuusimetsät aina vedenrajaan saakka, ja muodostavat silloin niin surumielisen ja vakaan näköisen kuvan, että näkijää vastustamatta valtaa tämä ajatus. "Tätä maata asuu varmaankin vakaa ja karaistu kansa".

Ja siinä hän onkin varsin oikeassa.

Vakaisuus asuu Suomalaisen sydämen pohjukassa, ja tässä, jos missäkään on elävä todistus siitä, että kansat ajan pitkäin saavat luonteensa jotakin maansa luonnosta. Ja että Suomen kansa aina on osoittanut uskollisuutta ja lujuuutta, esim. ollessansa enemmän kuin seitsemän vuosisataa Ruotsalaisen veljenä ja sotatoverina ja viimeksi onnettomassa sodassa v. 1808-1809, sitä ei epäile kukaan. Semmoinen veli ansaitsee kaiken rakkauden ja kunnioituksen, ja kipeä, tuskallinen olikin se pisto, joka koski Ruotsin kansan sydämeen kun veljessiteet reväistiin rikki. Ainoasti menneisyyden muisto on enään jäljellä, mutta se onkin muisto, jota tulee huolellisesti hoitaa ja säilyttää niinkuin pyhyyttä.

Kun se vene, jossa Erkki Ollikainen istui nuoren morsiamensa, isänsä, appensa ja anoppinsa kanssa, saapui kirkonlahden laiturille, oli sitä siellä vastassa pitäjän vanhimpia talonpoikia. Niitä oli kolme valkeatukkaista ukkoa valkeine partoineen, joka yhä lisäsi sitä arvollisuutta, mikä heti veti nuoremman kunnioituksen heidän puoleensa. He astuivat Erkin luo, muun kirkkoväen jäädessä vähän loitommaksi, mutta kuitenkin niin lähelle, että kaikki kuulivat mitä puhuttiin.

Nuoret miehet ja pienet pojat katselivat ihailien Erkin hoikkaa, norjuutta ja voimaa osoittavaa vartaloa, keskenänsä kuiskutellen niistä urhotöistä, joita hän jo oli tehnyt ja joista hän Sandels'iltä oli saanut "kunnianmerkin urhollisuuden sodassa", joka nyt koristi hänen korkeata rintaansa; nuoret tytöt sitä vastoin eivät saattaneet olla katselematta morsiamen kauniita punastuneita kasvoja ja runsaasti koristettua morsiuspukua. Vahvoilla, aaltoilevilla, tummanruskeilla hiuksillansa oli kirkon kullattu morsiuskruunu.

"Kauniimpaa morsiusparia ei ole milloinkaan nähty pitäjässämme", sanoi muuan nuori renki puoliääneneen toiselle.

"Eikä Juvalla vast'edeskään nähdä niin kaunista morsianta, kuin Katri on", vastasi toinen.

Tätä puoliäänistä keskustelua joutui kaksi neitoa kuulemaan, jotka olivat vanhimman äsken mainitun pitäjän vanhuksen tyttäriä.

"Jopa vielä", sanoi tytöistä pitempi ja nyökäytti niskaansa halveksivasti. "Kuules tuota juorua! Ikäänkuin ei pitäjässä olisi muita kauniita tyttöjä kuin tuo torpan kakara, jolla ei edes ole ehjää hametta päällensä panna".

"Niin", sanoi sisar yhtä pilkallisesti, "jos ei Heniojan majurin perhe olisi antanut hänelle tuota morsiuspukua, niin tuskin olisi häistä tullut mitään. Ylpeitä myös pitää oltaman, ja vihkiäiset pitää kirkossa toimitettaman, Herra nähköön!"

"Ah niin", puhkesi edellinen sanomaan, "saadaanpas nähdä, ettei siitä tule muuta kuin kurjuutta. Tule, menkäämme kirkkoon!"

Molemmat kateet tytöt menivät matkaansa, näkemättä niitä ivallisia katseita, joita pari akkaa heitti heidän jälkeensä.

"Niin, kyllä siinä on totta mitä sanotaan", arveli toinen akka. "Kiukku ja kateus Mikko Ikosen tyttäriä hallitsi. Molemmathan ovat olleet Erkin perään kuin hullut, saadaksensa häntä mieheksensä, eikä hän edes kaskellakaan ole saanut olla rauhassa. Mutta pitkän nenän nuo kanat saivat, jotka ovat niin kopeita siitä, että heillä on vähän enemmän kuin muilla ihmisillä, että he tuskin huolivat tervehtää kun heitä vastaan tulee".

"Kyllä se on oikein heille", vastasi toinen akka, "ja hyvin Erkki teki kun hän otti Katrin vaimoksensa, sillä nyt hän saa vaimon, joka osaa pitää kotonsa kunnossa. Kätevä hän on ja kykenee mihin hyvänsä, eikä lempeämpää olentoa ole koko Suomessa, sen minä sanon. Häpeä olisikin ollut, jos hän olisi ottanut jonkun muun kuin Katrin, joka niin kauvan on häntä odottanut, ja hyljännyt niin hyvän tarjomuksen, kuin sen, minkä Heiniojan vouti, Jussila, jonka hyvin tiedät, teki muutama kuukausi sitten. Niin, Erkki on miesten parhaita, se on vissi se".

"Sitä minäkin", vastasi ensimmäinen akka.

Mikko Ikonen, seurasta vanhin, lähestyi sill'aikaa Erkki Ollikaista ja ojensi hänelle kätensä tyytyväisenä lausuen:

"Me olemme tahtoneet olla täällä sinua vastassa juhlapäivänäsi kiittääksemme sinua siitä, eitä sinä

rohkeudellasi olet puhdistanut pitäjämme vihollisista. Suokoon Jumala, että hän nyt pysyisi poissa täältä ijäksi päivää".

"Sitä on tuskin toivomista", vastasi Erkki ja katsoi huolestuneen näköisenä järvelle päin; "minä kuulin eilen, että kasakka-pulkka oli nähty Mikkelin tienoilla".

"Miten tahansa", vastasi Mikko Ikonen ja puristi sydämellisesti sulhasen kättä, "miten tahansa, Erkki, niin me kiitämme sinua siitä mitä sinä olet tehnyt, ja toivomme ettei kätesi väsy karkoittamaan tuota kamalaa vihollista, joka saattaa meille niin paljon häiriötä".

"Niin kauvan kuin se minulla on tallella, on se myös väsymätön puolustaja", vastasi Erkki.

Kokoontuneet astuivat sitte yksi erällensä sulhasen luo ja kättelivät häntä, ja se oli pitkä toimitus, joka ei loppunut ennenkuin lukkarin kimeä ääni urkupartelvalta kuului alkavan huomenvirttä.

"Kuules Erkki", sanoi toinen äsken mainituista rengeistä, "me olemme huomenna vapaina työstämme; otatko meitä mukaasi? Meillä on pyssyjä ja kruutia, ja yöllä me valamme luoteja. Sano vaan suoraan".

"Sepä hyvä", sanoi Erkki Ollikainen ja katseli molempia renkiä iloisesti. "Niinpian kuin häät ovat pidetyt, lähden minä taas metsiin. Uskokaat vaan että me siivoomme ryssät täältä ilolla ja riemulla. Sandels on miesten paraita eikä Malmikaan nimeänsä häpeä. Hän ei anna ryssälle hetkenkään rauhaa. Päätetty siis, pojat! Huomenna matkaan. Valakaat niin paljon luotia kuin joudutte; metsissä ja järvillä on ryssiä runsaasti."

Tämän sanottuansa riensi Erkki kirkkoon. Hänen piti juuri astuman temppelin kynnyksen ylitse kun Hömppö-Tiina, vanha akka, joka asui huonossa mökissä Heiniojan maalla ja jota yleensä pidettiin vähäjärkisenä, minkä tähden hän yllämainitun nimenkin oli saanut, kiiruhti hänen eteensä ja tempasi häntä takinliepeestä.

"Tule tänne että saan sinua puhutella", kuiskasi hän väännellen kasvojansa ja suutansa moneen väärään; "tule vaan!"

Ja näin sanoen vetäysi hän vähän syrjään.

"Sinun pitää oleman varoillasi Jussilan suhteen", kuiskasi hän uudelleen ja pani huulensa Erkin korvalle, "mutta varo itseäsi niin, ettei kyyhkysesä saa tietää haukan häntä vainoovan. Vait, vait! Mitä he mulkoilevat tuolla, ikäänkuin he luulisivat Tiinan kyyhkylää tahtovan; ei, haukka on Jussila, joka vainoo sinua ja kyyhkyistäsi, huu-u-uu!"

Erkki, joka sangen hyvin huomasi, ettei Hömppö-Tiina tällä kertaa puhunut omiansa, varsinkin kun hän muisti niitä uhkauksia, joita Heiniojan vouti kerran oli sanonut hänelle päin silmiä, kysyi sentähden:

"Mitä syytä sinulla on tämmöisen varoituksen antamiseen, Tiina?"

"Syytä ... syytä...! On kyllä niitä, mutta ole hiljaa; ehkä Jussila istuu jonkun puun latvassa taikka jossakin haudassa kätkeytynä meitä kuulutelemassa! Kuules; aikaisin aamulla nousi hän ylös ja soui Noitasaarelle, ja puolen tunnin perästä tuli sieltä kolme venettä tännepäin. Oi, kuinka minä nauroin Jussilalle. hän luuli kai, etten minä nähnyt pitkätaakkisia olevan hänen mukanaan. Mutta kyllä minä näin, sillä näetkös, minä saatan nähdä maailman loppuun asti. Sen minä saatan", lopetti hän ja ojensi käyrää varttansa, koko lailla vanhan juurakon kaltaisena. "Minä saatan nähdä maailman loppuun, minä, ja syytä nyt itseäsi jos et pelastu ja pelasta kyyhkyistäsi. Hi hi hi!"

Nain sanoen riensi Hömppö-Tiina niin nopeasti hautojen välitse, että olisi ollut turha yritys koettaa saada häntä kiinni.

"Onkohan hänen puheessansa perää", ajatteli Erkki katsellen poistuvaa.

"Niin, 'siellä tuli, missä tupruaa'. Paras on olla varoillansa".

Kun hän taas tuli kirkon ovelle, kysyi Katri häneltä levottomin katsein:

"Mitä Tiina mieli"

"Ei mitään, Katriseni", vastasi nuori mies iloisen näköisenä. "Hän rupatti vaan tunnettua kaikellaistansa".

Morsian uskoi Erkin puheen. Hän hymyili luottavasti sulholleen, ja käsi kädessä astuivat he kirkkoon, jossa he istuivat muutamaan ensimmäisistä penkeistä pappilan mamsellien ja Heiniojan majurittaren sekä hänen kahden kauniin tyttärensä rinnalle. Katri oli kuitenkin kauniin kaikista. Niinpä Erkin mielestä eikä hän yksin sitä mieltä kannattanut, vaan samaa olivat useimmat nuoret miehet, sillä yhtä mittaa kurkistelivat he salavihkaa ensipenkkiin päin.

Löytyykö mitään kauniimpaa kuin nuori nainen morsiuspuvussa? Useimmat varmaankin vastaavat: ei. Taaksensa hän jättää viattomat ja leikilliset lapsuutensa vuodet, astuaksensa uudelle vaikutusalueelle, missä aavistukset ovat hänelle luoneet elämän, joka hänestä on ihaninta mitä hän on uneksinnut. Siitäpä sähköyvätkin hänen silmänsä tavallista tulisemmin. Hänelle on sulho kaikki, maailma ei mitään.

Niin Katrikin nyt ajatteli, eikä nähnytäkään ketään muuta kuin Erkin. Syntyneenä ja kasvaneena pienimmässä mökissä Heiniojan maalla, jossa hänen isänsä oli asunut kaiken aikaa kun hän oli ollut naimisissa vuotta tätä ennen kuolleen vaimonsa kanssa, josta Katri oli täydellinen kuva; aina tottunut kovempiin kärsimisiin ja ahkera kuin muurahainen, oli hän jo lapsuudestaan rakastanut Erkki Ollikaista. yhdessä olivat he paimentaneet talon karjaa, ja kun kerran semmoisessa tilaisuudessa nälkäinen susi oli hyökännyt nuoren tytön päälle, heittäytyi ainoastaan viidentoista vuotias Erkki Katrin ja pedon väliin, ja hänen onnistuikin kovan taistelun perästä voittaa se siten että hän työnsi sauvansa suden avattuun kitaan; yhdessä olivat he myös kiidelleet Nevajärven ja Kangasjärven pinnoilla sekä tyvenellä että myrskyssä; yhdessä olivat he rukoilleet aamu- ja iltarukouksensa ja käsi kädessä kävelleet pieneen kirkkoon, jossa heidän raikkaat äänensä usein kuultiin muita kovemmin. Vähitellen muuttui heidän lapsellinen rakkautensa lämpemmäksi, ja nyt heidän piti yhdessä astua pyhitetyn alttarikehän eteen, sen seurakunnan läsnä ollessa, joka tunsu heidän lapsuutensa tunteet, vannomaan toisilleen ikuisen ja vilpittömän uskollisuuden. Ei siis ihmettä, että he tunsivat hetken yhä juhlallisemmaksi.

Ijäkäs saarnamies, juuri semmoinen arvollinen sielunpaimen, josta Tegnér puhuu suurenlaisessa runoelmassansa "Rippilapset", puhui "siitä rakkaudesta, joka käy kaiken ymmärryksen ylitse". Hän puhui lempeästi ja sydämellisesti, ja selvään saattoi sekä kuulla että nähdä hänen puhuvan sydämensä kieltä. Ja sittekuin hän kauvan oli puhunut tästä rakkaudesta, joka tekee onnelliseksi sekä elämässä että kuolemansa, lausui hän muutaman sanan maallisesta rakkaudesta taivaallisen rakkauden henkäyksenä, korkeimman olennon osana, joka on rakkauden puhdas lähde.

Katsoihan hän Katriin tätä puhuessaan? Katsoipa niinkin, sen kaikki huomasivat ja he näkivät myös hänen katseensa hurskaana ja lempeänä olevan kiinnitettynä tyttöön, "hänen rakkaimpaan rippilapseensa" niinkuin ukon oli tapana sanoa Katrista. Näissä hänen katseissansa oli niin paljon toivoa ja niin syvä luottamus, että nuori tyttö luuli itsensä levolliseksi kun hän katsoi näihin vanhoihin silmiin, jotka olivat elämässä nähneet niin paljon enemmän kuin hän. Ja kun vanha sielunpaimen syvällä, miehevällä ja mielenliikutuksesta vapisevalla äänellään lausui nämät sanat: "sillä rakkaus on kuolemaakin väkevempi" ja samassa loi Katriin isälliset silmänsä, joita hän yhä oli oppinut rakastamaan ja kunnioittamaan, ei hän enään saattanut pidättää kyneleitänsä, vaan kätki kasvonsa käsiinsä ja nyyhki puolääneen. Mutta ne olivat suloisia kyneleitä, onnellisia kyneleitä, jotka valuivat hänen kasvoilleen, ja niin hän istui penkissä kumarruksissaan saarnan loppuun asti.

Vihdoin tuli molempien nuorten kauvan toivoma ja kaipaama hetki. Vanhemmat ja ystäviä seurassansa astuivat he alttarikehän eteen, jonka sisäpuolella vanha painaen oli valmiina yhdistämään heidät mieheksi ja vaimoksi.

He olivat jo antaneet toisilleen lupauksensa selvällä ja kuuluvalla äänellä ja siunausta oli juuri ruvettu lukemaan, kuu kirkon ulkopuolella kuului huuto:

"Venäläiset ovat täällä!"

Tuskin oli tämä turmiota ennustava huuto kuulunut, niin Erkki Ollikainen veti esille pistoolin ja huudahti:

"Minä ammun sen, joka liikaa paikaltansa!"

Kaikki katselivat hämmästyneinä toisiansa ja Katrin isä aikoi juuri kysyä tämmöisen kiellon syytä, kun Erkki lausui:

"Jos lähдете täältä pienissä ja eri joukoissa, joudutte te pian tappiolle. Parempi on siis että me yksin voimin puolustaudumme. Olemmehan kaikki aseilla varustettuja".

"Niin niin", kuului kaikkialla kirkossa ja jokaisen kädessä välkähti joko puukko taikka kirves, muutamilla oli pyssykin, toisilla vaan heinähanko taikka viikate y.m.

Katri oli tuskissaan syössyt Erkin kaulaan ja kuiskasi värähtävällä äänellä:

"Herra Jumala! tämän on Jussila pannut toimeen!"

"Jussila", matkasi Erkki ja muisti nyt Hömpö-Tiinan varoituksen.
"Mistä sen tiedät?"

"Hän uhkasi minua eilen illalla".

"Etkä sinä ole sanonut sitä minulle", virkkoi Erkki luoden nuoreen morsiamensa tuskallisia katseita. "Siinä et tehnyt oikein!"

"Kuinka siitä olisin saattanut puhua, kun en saanut sinua tavata", vastasi Katri. "Sitä paitsi minä luulin sen vaan paljaaksi uhkaukseksi, mutta nyt", jatkoi hän ja katsoi huolestuneena kirkkopihaan päin, "nyt näen, että hän tällä kertaa pani uhkauksensa täytäntöön".

Erkki Ollikainen, tuo muuten niin neuvokas mies, joka useasti oli pelastunut pahemmistakin vaaroista, oli nyt melkein neuvoton. Ei hän itsensä tähden peljännyt mitään, vaan nuori vaimonsa häntä huolestutti. Temmattaisiinko Katri, joka juuri oli häneen yhdistetty, hänen sylistänsä, ja tekisikö sen katala olento, jota ainoasti rikollinen himo johdatti kurjaan tekoonsa? Hänen ohimonsa sykkivät niin, että hän itse saattoi sen kuulla, Pusertaen Katrin vahvasti rintaansa vasten, kehoitti hän kaikkia sotaan kykeneviä oitis lähtemään kirkkopihaan siellä miehuullisesti vihollista vastustamaan, naisten ja lasten tempelissä odottaessa. Hän lopetti näin:

"Katteini Malm ei ole kaukana. Ehkä ampuminen saa hänen tulemaan tänne".

Sitten kääntyi hän vanhan papin puoleen, laski nyhykivän Katrin hänen syliinsä sanoessaan:

"Isä Sievo, teidän haltuunne minä jätän vaimoni".

Sen sanottuaan riensi hän viritetty pistooli vasemmassa kädessään ja oikeassa paljastettu, vihollisen verestä värjäätynyt kalpa kirkkopihalle, jossa väki jo rupesi järjestäytymään.

"Olkaamme vaan hyvällä mielellä", huusi hän, "Minä olen monta kertaa ennen ollut tekemisissä pitkätakien ja kasakoitten kanssa, ja tiedän, että uljas vastarinta on ainoa pelastuksemme. Mutta jos joku pelkää taistelua, niin menköön hän naisten luo."

Ei kukaan liikahtanut.

"Hyvä", sanoi Erkki ja hänen katseensa kirkastui kun hän näki sen yksimielisyyden, joka miehissä vallitsi ja sen rakkauden, joka loisti jokaisen silmistä, "koska teillä on semmoinen mieli, niin emme me Venäläisiä pelkää. Mutta että ihmiset tällä seudulla saisivat tiedon tilastamme ja tulisivat apuun, niin soittakaat uupumatta isoa kelloa, niin — —"

"Tässä olen", sanoi samassa lukkari, ja astua onnahteli esille. "Kyllä sinä Erkki ymmärrät, etten minä ontuvana kelpaa sotimaan, mutta soittamaan, siihen minä kykenen, jos tahdot käsivarsiani tunnustaa. Kas tätä, luuletko sen kelpaavan?"

Näin sanoen ojensi hän äkkiä paljastetun jäntevän oikean kätensä.

"Hyvä, vanhus", sanoi Erkki. "Rientäkää soittamaan kuin olisi tuomio tulossa, mutta älkää, Jumalan tähden, väsykö. Ottakaa muutama mies mukaanne vaihtoa varten".

"Ei, ei", vastasi lukkari tehden välttävän liikkeen. "Minä menen mieluummin yksin".

Hän ehti tuskin sanomaan viimeistä sanaa, ennenkuin hän jo oli matkalla tornia kohden niin nopein askelin kuin suinkin. Viisi minuuttia oli tuskin kulunut kuin jo "pom, pom — pom — pom" kaikui tornista. Soitto tuli vähitellen tasaisemmaksi ja lujemmaksi, ja, ei aikaakaan, kuului hyvin tunnettu hätäsoitto metsien ja järvien ylitse.

Melkein samalla hetkellä tuli joukko venäläisiä jääkäriä metsiköstä kirkon pohjoispuolella esine. Ja selvästi saattoi huomata, että venäläisetkin ymmärsivät kellonsoiton merkityksen sillä he ampuivat tornin luukuista sisälle, jotka lukkari oli avannut selki seljällensä, että ääni sitä paremmin pääsisi ulos. Silloin tällöin kiiti luoti tapuliin ja tunki siellä jykeviin hirsiin, mutta siitä ei vanha soittaja ollut millänsäkään. Hän soitti uupumatta että hiki valui virtoina hänen kasvoillansa. Hän riisui yltänsä vaatteen toisensa perään, eikä kulunut pitkään aikaa ennenkuin koko yläosa ruumista oli ilkiälästönä. Mutta hän soitti kuitenkin vähentymättömin voimin kuin olisi hän päättänyt soittaa kokoon koko Suomen kansan.

2.

Kangasjärven pohjoisessa päässä, ja juuri erään metsikön syrjässä, oli Härilän keskieveari, pitkäkallinen rakennus säännöttömine akkunoineen ja kolmine jykevine savupiippuineen, joista keskimäinen näytti

olevan kukistumaisillaan ja kukistuen ruhjomaisillaan sillä kohden ylen huonossa kunnossa olevan katon. Keskievearia ympäröi sitä paitsi sievä puutarha, ja siitä vähän matkaa oli puoli tusinaa pirttiä, joiden savutorvista tuprueli savua melkein yöt päivät, niin että tämä paikka melkein näytti intiaanilaiskylältä.

Puhtautta ei ollut liiemmäksi. Puolialastoman likaiset lapset ja pienet porsaasat hyppivät ja viruivat ulkona päiväpaisteessa ja ehtoon tullen viettivät he yönsä yhdessä samassa huoneessa. Metsästä tuli sonnia ja lehmiä täyttä laukkaa, luultavasti peljästyen jotakin partioilevaa vihollisjoukkoa, taikka karhun ajamina, joka tavan takaa kävi Härilässä, missä tuo "pohjolan metsien kuningas" tavallisesti sai jonkun saaliin. Eivät mesikämmenet niillä seuduin missään olleet niin ahkeroina vieraina kuin Härilässä ja syynä siihen oli se, että keskievearilla oli kolme mehiläispesää, joita hän hoiti huolellisesti. Kontio rakastaa, niinkuin tiedämme, mettä ja menee usein uhkamiellä mitä vaaraa päin tahansa, kun hän vaan saa tämän himonsa tyydytetyksi.

Näitä mehiläispesäiä rauhoittaaksi pidettiin Härilässä tarkkaa vahtia, ja moni mesikämmen oli kahtena viimeksi kuluneena vuonna, joina tämä syötti oli ollut tarjolla, päässyt nahastansa ja hengestänsä.

Eräänä yönä, noin vuotta ennen edellä kerrottuja tapauksia, oli kuitenkin Torkkulainen — se oli keskievearin nimi — joutunut pahaan väliin kahden renkinsä kanssa. Kolme karhua, isä ja emä pennuinensa, nälästä vimmoissaan tuli Häriläisiä tervehtimään. Suloinen hunajan haju pisti niitä nenään, ja niiden murinasta saattoivat vartijat jo edeltäpäin arvata, että edessä oli kova taistelu.

Ensimmäisestä laukauksesta hämmästyivät nämät kutsumattomat vieraat vähäisen, mutta kun nälkä on kova yllyke ajoi se heitä mehiläispesäiä kohden. "Ukko itse", joka astua tallusteli etunenässä, osoitti Torkkulaiselle sen kunnian, että se takakäpälillään lähestyi häntä, mutta keskieveari oli niin kiittämätön, että hän tervetuliaisiksi tarjosi luotia vieraallensa. Kontio pudisti vähän nälän laihduttamaa ruumistansa, murisi vihoissaan, jonka arvattavasti piti merkitsemän: Minä opetan sinun oikein arvostelevaan kuninkaallista käyntiäni luonasi, ja hyökkäsi Torkkulaisen kimppuun. Ennenkuin rengit olivat ehtineet tulla isäntänsä avuksi, oli karhu-ukko ainoalla iskulla lyönyt keskievearin maahan ja katsella tollotteli jo hänen ylöspäin käännettyjä kasvojansa, kun sivulta päin ammuttu luoti tunki "nallen" oikeasta korvasta sisään. Ääntäkään päästämättä putosi tuo raskas riiviö Torkkulaisen päälle, joka oli vähällä tukehtua sen painon alle. Rengit, jotka sill'aikaa olivat tervehtäneet emää ja pennua hyvin tähdätyillä luodeilla, jotka ainakin hetkeksi hillitsivät niiden lähenemisintoa, riensivät nyt pelastamaan isäntänsä.

"Kuka niin mestarillisesti karhun ampui?" kysyi Torkkulainen, kun hän taas vohkuen pääsi jaloilleensa.

Lähellä olevan aidan ylitse hyppäsi samassa soreavartaloinen mies ja riensi keskievearin luo.

"Se naula veti", sanoi tullut. "Nyt ei ainakaan tuo mesikämmen enään varasta hunajaanne, Torkkulais-ukko".

"Kah, kas, Erkki Ollikainenhan se onkin!" huudahti keskieveari iloisena ja ojensi nuorelle karhunpyytäjälle kätensä. "Kiitos avustasi; sitä en milloinkaan unhotta. Ilman sitä olisin kai nyt revittynä tässä".

"Kiitos, kiitos", vastasi Erkki ja pudisti Torkkulaisen kättä. "Mutta ei vielä ole kokonansa hädästä päästy. Kaksi on jäljellä vielä".

Karhumuori poikinensa yrittivät kerran vielä tehdä hyökkäyksen, mutta saivat niin kuuluvia tervehdyksiä, että ne kaikin kiiruvin riensivät takaisin metsään. Seuraavana päivänä löydettiin pennut metsässä puolikuolleena ja emä vieressä vartijana. Se puolusti tunnetulla raivolla poikaansa ja sen onnistuikin ennenkuin se veti viimeisen hengähdyksensä niin ruhjoa erään pyytäjistä, että tämä muutaman päivän kuluttua kuoli Härilän keskievearissa.

Mutta siitä pitäin jättivät nelijalkaiset mesilempijät kylän jotenkin rauhaan.

Yöllisellä taistelulla Härilän luona oli sekin hyvä mukanansa, että Torkkulainen, joka ei ennen ollut juuri Erkistä pitänyt, kun ei Erkki kylläksi kursaillut häntä, seudun rikkainta miestä, nyt oli varsin ihastunut nuorukaiseen, eikä saattanut kylläksi kiittää hänen rohkeuttansa ja voimaansa sekä hänen hyvää sydäntänsä, joka oli niin altis vihamiestäkin auttamaan, kun tämä oli hädässä. Siitä pitäin oli Erkki Ollikaisen nimi jokaisen huulilla, ja sekin sai Katrin vielä enemmän Erkkiä rakastamaan.

* * * * *

Kauniina, aurinkoisena lauvantai-iltapäivänä elokuun alussa v. 1808 tuli vanha Leena, joka tyttärensä pojan kera asui kylän huonoimmassa pirtissä, syösten keskieveariin, jossa Torkkulainen juuri kaatoi viinaa kahdelle väsyneelle kulkijamelle. Vanhus oli perin hämmästyneen näköinen, ja valkeanharmaat

hiuksensa olivat sikin sokin kasvojen ympärillä.

"Tänne tulee sotamiehiä", huusi hän jo ovella.

"Mitä sotamiehiä?" kysyi keskieveari ja kätki kiiruusti viinaputellin lieden viereen muurattuun seinäkaappiin.

"En minä sitä tiedä", mutisi Leena istuen seinän viereiselle penkille, "mutta Pekka, tyttäreni poika, tuli juuri kotio ja kertoi kuulleen kovaa ampumista Kangasniemeltä päin, ja..."

"Joutavia", keskeytti Torkkulainen ja lähestyi kaappia, taasen ottaaksensa esille pulloa, jonka katoamista molemmat vieraat miehet olivat katselleet jotenkin nurpein silmin. "Eihän ole sanottu että he tulevat tänne, siksi että Pekka on kuullut ampumisen Kangasniemestä päin. Onhan muuallekin mentäviä!"

Torkkulainen ehti tuskin saada viimeisen sanan suustansa ennenkuin täysi pyssynlaukaelma tärähti varsin läheisyydessä.

Vanha Leena hypähti peljästyneenä ylös, huutaen:

"Oliko Pekka väärässä, häh? Äläst', se poika näkeekin paremmin kuin vanhat pölkyt, jotka..."

"Ah, tuki suusi, äläkä lörpöttele, vanha noita", ärjäsi Torkkulainen suuttuneena, sulkien viinakaapin oven niin että tärähti ja pistäen avaimen liivinsä taskuun. "Min'en viitsi kuulla sinua kauvemmin!"

Leena ei odottanut keskievearin nuhteiden loppua. Yhdessä molempien outojen kanssa, joilla ei enään ollut syytä jäädä sisälle, varsinkin kun Torkkulainen oli niin huolellisesti tallettanut pullon, oli hän rientänyt portaille nähdäksensä olivatko lähenevät ystäviä vai vihollisia.

Keskieveari riensi pian jälkeen. Juuri kun hän astui portaille, kuului nelistä ajavan hevosväen töminää, eikä kulunutkaan monta minuuttia ennenkuin kasakkajoukko tuli mitä hurjinta vauhtia pohjoisesta päin, kiiti kuin tuulispää Härilän keskievearin ohitse ja katosi etelään päin. Kasakoitten jäljessä tuli yhtä iso joukko rakuunia, mutta heidän hevosensa eivät kyenneet saavuttamaan arojen nopea-jalkaisia juoksijoita, jonka tähden se seisahti pikkupirttien ja keskievearin välille.

"Nuo ovat Karjalan rakuunia", sanoi Torkkulainen ja siveli tyytyväisenä partaansa, "ja nyt he ovat ajaneet kasakat 'niin pitkälle kuin hakopuuta piisaa'".

"No Jumalan kiitos siitä", huokasi vanha Leena, "mutta sieltä tulee enemmän väkeä, sen kuulen selvään".

"Onpa sinulla tarkka kuulo, vaikka niin vanhakin olet," sanoi keskieveari.

"Ole siitä varma", arveli Leena. "Minä melkein saatan kuulla kuinka ruoho kasvaa".

Metsästä lähenei yhä marssivan joukon töminä, ja pian näkyi pitkä jääkäri-rivi metsän rinteessä. Sen takana tuli kiitokulkua komppania jalkaväkeä, ja heidän pitkät painettinsa kiilsivät sangen kauniisti päiväpaisteessa. Etunenässä kulkeva soittokunta, jonka rinnalla joukon päällikkö ratsasti, puhalsi vilkasta marssia, joka sai pirtinpoikien silmät säkenöimään ja porsaskunnan pahasti parkuen hyökkäämään suojaan. Pari koiraa teki kuuluvan vastarinnan, mutta niiden oli lopuksi ottaminen jalkapako eteensä.

Urhean katteini Malmin joukko oli saapunut Härilän keskieveariin kytätessään "moskoviittia".

3.

Keskievearin kädet ristissä selän takana katsellen sotamiesten puuhia teltojen y.m. kanssa ja tyytyväisenä itseksensä laskien kuinka suuren hyödyn hän heistä saisi — sillä hän piti varsin varmana, että uuvuttavasta marssista väsyneet sotamiehet olivat janoissaan ja että he tuntuvasti keventäisivät niitä neljää olvitynnyriä, joita eivät venäläiset pari viikkoa sitte täällä käydessään löytäneet, vaikka kyllä hakivat innokkaasti —, laskettiin leveä ja pehmeä käsi hänen olallensa. Kun hän vitkalleen kääntyi, seisoi hänen pyöreä eukkonsa vieressään.

"Kuules ukko", sanoi hän, "minä ajattelen erästä asiaa".

"Mitä sitte?"

"Muistathan Jussilan käyneen täällä alusta viikon?"

"Muistan kyllä; entäs sitten"

"Ja tiedäthän sinä hänen ja Erkin olevan verivihollisia Katrin tähden?"

"Hm, hm, tiedän niin minä senkin".

"Tule sisälle, niin saan puhua sinulle asiasta enemmän". Ja näin sanoen yritti eukko vetää Torkkulaisen pienempään yhteistuvan sivulla olevaan huoneeseen.

"Ei suinkaan sillä nyt semmoista hätää ole", sanoi keskieveari, joka sangen tarkasti ja mieltyneenä katseli sotamiesten liikkeitä. "Ja saatathan sinä tässäkin sanoa, mitä sinulla on sydämelläsi".

"Enpä saatakaan. Minä menen edellä sisälle, mutta älä viivy kauvan, sillä tässä saattaa veri ja henki olla kysymyksessä".

Keskievearin yhä mieltyneemmin katsellen sotamiesten puuhia, tuli katteini Malm hänen tykönsä.

"Oletko sinä keskieveari täällä?" kysyi katteini kursastelematta.

"Olen", vastasi Torkkulainen ja tempasi joutuisasti lakin päästänsä.

"Mitä suvaitsette, herra upseeri?"

"Onko sinulla tallia taikka muuta suojaa hevosille?"

"Ei muuta kuin nuo ladot tuolla ojan rannalla, jos ne kelpaavat?"

Katteini mumisi muutamia lauseita itseksensä, huolellisesti katsellen keskievearin matalia, oljilla peitettyjä ja ylen rappeutuneita ulkokuoneita.

"Ei noista ole elukoille mitäkään suojaa", jupisi hän itseksensä. "Tuhat kertaa parempi niiden on olla ulkona raittiissa ilmassa. Mutta", jatkoi hän toisella kädellään sovittaen korviin saakka ulottuvaa takkinsa pystykaulusta, "totta täällä on kunnollista juomavettä?"

"Kyllä sitä on", vastasi Torkkulainen ja osoitti sormellansa kahta lähellä toistansa olevaa kaivoa. "Niissä on vettä vaikka sadalle hevoselle, jos tarvitaan, ja vieläpä väellekin".

"No, onko sinulla oluttakin?" kysyi katteini.

"Olta! No, onhan sitäkin".

"No tänne sitä sitte! Perkele! Mieheni ovat niin janoissaan että kieli lakeen takertuu. Käske tuomaan olvi tänne ulos!"

Näin sanoen poistui hän, heitettyänsä kumartavalle Torkkulaiselle muutaman hopearahan.

"Hm, hm", mutisi tämä, laskeissaan rahoja, "tämä riittää tuskin puoleksi. Mutta kyllä minun kai täytyy kuitenkin totella; tuolla upseerilla näyttää olevan runsaasti rahoja".

Hetken perästä keskievearin kaksi renkiä kihnasi pihalle kaksi saavillista olta. Tämä näky herätti janoisissa sotamiehissä yleistä riemua eikä kulunutkaan pitkää aikaa ennenkuin saavit olivat tyhjennettyinä viimeiseen pisaraan.

"Eipä lisäkään maistuisi hullummalta", mumisi ruudinkarvainen korpraali, tyytyväisenä maskuttaen huuliensa. "Tänä päivänä on riivattu helle".

"Niin, mutta en minä ilmaiseksi saata antaa enempää olutta", vaikeroi keskieveari, joka oli sattunut kuulemaan korpraalin toivoa. "Teidän upseerinne on rehellisesti maksanut sen, minkä nyt olette juoneet".

"Vai niin, vai olet sinä tullut itaraksi vanhoilla päivilläsi, vanha karhu", huusi samassa nuori sotamies, astuen Torkkulaisen luo. "Mutta ehkä sinä mieluummin kestität ryssä olvellasi, sentähden että häneltä saatat saada enemmän rahaa? Vai mitä?"

Torkkulainen vetäytyi hämmästyen pari askelta takaperin kun hän kuuli ympärillä seisovien sotamiesten mutisevan jotakin "vihollisystävystä", "petturista" y.m. uhkaavista sanoista.

"Odottakaat, odottakaat", huusi hän ja huimi eteensä molemmin käsin; "saatte halusta niin paljon olutta kuin minulla on. Mutta kuka sinä olet, joka minun tunnet?" kysyi hän uteliaana ja kääntyi nuoren soturin puoleen.

"Etkö sinä tunne minua, Rietu Pekkolaista, joka kaksi vuotta sitte palveli Heiniojassa".

Torkkulainen katseli sotamiestä tarkemmin.

"Tunnen, tunnen", kiiruhti hän sanomaan ja hieroi otsaansa siten saadakseen muistoansa hereille, "nyt muistan. Mutta oletpa sinä kasvanut vahvaksi ja suureksi. No, mitäs kuuluu ... mutta sano ensin mikä tuon upseerin nimi on, joka tuolla kävelee? Hän se minulle maksoi olven, jonka olette juoneet".

"Se on päällikkömme, katteini Malm".

"Ahaa, häntä sanotaan urhoolliseksi upseeriksi!" puhui Torkkulainen yhä edelleen ja nosti kunnioittamalla lakkiansa, kun katteini samassa kulki ohitse. "Niin on ainakin Erkki Ollikainen sanonut".

"Erkki, niin", huusi Rietu ja näytti tulevan yhä iloisemman näköiseksi; "hän jätti meidät Toivolaan, kun hän lähti häitänsä viettämään Katrin kanssa. Ha, ha, ha! Minä muistan vielä kuinka Jussila-lurjus koetti tyttöä mielitellä itsellensä, mutta impi oli uskollinen, sillä hän on kaikin puolin kunnan tyttö; mutta Jussila on paha kuin synti, ja jos hän saattaa Erkille tehdä jotakin paha, niin ei hän sitä kahdesti mieti".

"Niinkö luulet, Rietu?" kysyi keskieväri, ja tuli yht'äkkiä ihan pahalle tuulelle.

"Niin sanon ja sanassani pysyn. Minä olen kaksi vuotta palvelut yhdessä hänen kanssansa ja tiedän mistä hän käy! Koskahan Erkki häänsä pitää?"

Torkkulainen oli nyt saanut jotakin miettimistä, ja kun samassa hänen mieleensä tuli vaimonsa viittaus Jussilan käyntiin Härilässä, muisti hän kuinka Heiniojan vouti vihoissaan oli purkanut sapestaan ankaria uhkauksia Erkkiä vastaan, joista sopi päättää että hyljätty kosija vainosi onnellisen henkeä. Keskieväri, joka ei todenteolla ollut mikään ilkeä ihminen, vaikka voitonhimo joskus sai hänen nylkemään lähimmäistänsä, muisti vielä hyvin taistelun emäkarhun kanssa mehiläispesänsä luona ja Erkin mestarilaukauksen, josta hän luultavasti sai kiittää sitä että hän nyt oli hengissä. Kiitollisuus valtasikin häntä nyt enemmän kuin se monena vuonna oli sitä tehnyt.

"Siitä Vappu tahtoi minulle puhua", mumisi hän itsekseen; "kyllä minä tiedän mitä hänellä on sydämellään, mutta saatan minä sen asian hänettäkin toimittaa. Sepä olisi kummaa, jos ei minulla olisi sen vertaa sanoja suussani, että itse osaisin puhua tästä asiasta katteinille".

Näin sanoen riensi hän tapaamaan katteini Malmia, joka vitkalleen ja tuumivan näköisenä lähestyi ulkokuoneita; Rietu jäi ällistyneenä seisomaan paikallensa.

"Katteini", sanoi Torkkulainen läheten upseeria, "minä pyytäisin puhutella teitä tärkeästä asiasta".

Katteini Malm pysähtyi ja katseli keskieväriä tutkivin silmin.

"Olethan keskieväri", sanoi hän vihdoin.

"Olen, herra".

"No, mitä sinä tahdot? Saitko liian vähän maksoa olvesta?" Ja katteini pisti jo kätensä syvään takataskuunsa.

"Ei, ei, herra!" huudahti Torkkulainen, joka ei enään rahoja mielinnyt, vaikka hän taskusta kuuli niiden helinän, "asia on paljoa tärkeämpi".

"No, sano sitte mikä se on!"

"Erkki Ollikainen, jonka te luultavasti tunnette, on epäilemättä suuressa vaarassa huomenna, juuri hääpäivänänään".

Katteini Malm katseli tarkasti keskieväriä muutaman silmänräpäyksen ajan, ikäänkuin hän olisi tahtonut tutkia tämän sisimmät ajatukset. Sitte sanoi hän:

"Tunnetko sinä Erkki Ollikaisen?"

"Tottahan nyt. Hän on kerran pelastanut minun karhun käsistä. Tämä tapahtui noin vuosi sitte".

Torkkulainen kertoi sitte niin tarkasti kuin suinkin Jussilan vihan Erkki Ollikaiseen ja lopetti näin:

"Minä luulen varmaan, että vouti tuumii jotain pirunjuonta Erkin turmioksi; ainakin sopii sitä päättää hänen uhkauksistansa tuonoin täällä".

"Vai niin", vastasi katteini Malm varsin huolettoman näköisenä. Mielessään päätti hän kuitenkin pelastaa urhean partiolaisensa vaarasta, sillä hänen täytyi tunnustaa, että hän suureksi osaksi sai menestyksistään niillä seuduilla kiittää Erkkiä, sillä Erkki tunsu nämät tienot perin pohjin.

Kun Torkkulainen palasi keskieveeriin tuli vaimonsa Vappu häntä vastaan.

"Saanko nyt puhutella sinua?" kysyi hän levottomana.

"Kyllä minä tiedän mitä sinä tahdot". vastasi mies, "mutta minä olen jo puhunut asiasta katteini Malmille".

"No, mitä hän vastasi?"

"Ei mitään, mutta kyllä mä sen saatoin nähdä, ettei hän jätä Erkkiä avutta hädän hetkenä".

Kun Torkkulaisen seuraavan päivän aamuna, joka oli sunnuntai, heti auringon noustua vaimoinensa piti menemään kysymään, tahtoisiko katteini mitään erityistä sotamiehillensä, olikin koko joukko jo tiessään.

"Mitä perkelettä tämä on?" huudahti keskieveeri ihmetellen ja katsella tollotteli suin silmin. "Poissa jok'ikinen!"

"Niin ovat", huusi samassa muuan töllinpoika, joka oli heittäytynyt lepäämään pirtin kynnyksen eteen, sillä ilma oli ahtaassa pirtissä käynyt vähän raskaaksi, "juuri kun aurinko nousi menivät he matkaansa".

"Minne päin?"

"Etelään päin!"

"Jumalan kiitos", huokasi Vappu; "silloin he ennättävät hyvään aikaan Juvan kirkolle".

"Niin minäkin luulen", vastasi Torkkulainen tyytyväisenä. "En minä enään milloinkaan tulisi oikein iloiseksi, jos Jussilan ilkeät aiheet menestyisivät".

4.

Kun Erkki Ollikainen lähti kirkosta johtamaan ulkopuolelle kokoontuneita puolustajia, riensi kaksi talonpoikais-akkaa sulkemaan oven sekä olivat juuri puuhassa sovittaa vahvaa kankea sen eteen, kun majuritar Segercrantz, puoli-ikäinen nainen, uljas ja kaunis ulkomuodoltansa sekä jalo ja ylevä sielunsa puolesta, jotka ominaisuudet asettivat hänen Suomalaisien isänmaatansa rakastavien tyttären ensi riviin, astui esille.

"Ei niin", sanoi hän ja hillitsi pienempää ja vilkkaampaa akkaa, joka oli äsken kertomiemme Katrin kauneutta kadehtivien tyttöjen äiti, "ei niin! Älkäämme etsikö suojaa telkien takana kun apumme saattaa olla tarpeen".

Akat rupesivat murisemaan ja ennen pitkää oli heillä iso joukko samanmielisiä ympärillään.

Täällä niinkuin muuallakin eivät talonpojat tähän aikaan varsin pensein silmin katselleet "herroja", siitä syystä että he luulivat "herrojen" pitävän heitä vähän kuin huonomman arvoisina. Eivätkä he kuitenkaan ajatelleet, että he saivat kiittää itseään siitä, koska he, jos eivät juuri vihanneet ja halveksineet, niin ainakin arveluttavassa määrässä laiminlöivät hankkia itsellensä enemmän sitä yleistä tietoa ja oppia, joka vastustamatta on suurimpana syynä siihen, että yksi ihmisluokka on ylempänä kuin toinen, sillä jota suurempi tieto ja sivistys on, sitä suurempi on myös maine. Tämä ymmärrysvoima ja se selvä tieto, etteivät he milläkään alalla kykene vetämään vertoja sivistyneen ihmisen kanssa, vaikuttavat juuri sen, että tiedollisessa suhteessa alemmalla olevat henkilöt tuntevat kateuden ja vieläpä vihankin tunnetta ylemmällä asteella olevia vastaan ja käyttävät jokaista tilaisuutta ivatakseen, suututtaakseen ja loukatakseen heitä. Mutta jahka yleinen sivistys on ehtinyt tunkeutua kaikille aloille, katoa varmaankin tämä paha erimielisyys ja epäsopu ja tasaisempi suhta tulee entisen sijaan.

Heiniojan majuritar oli sangen sivistynyt ja herkkäjärkinen nainen, jota eivät ainoasti hänen alustalaisensa, vaan kaikki, jotka hänen tunsivat, rakastivat ja pitivät arvossa. Koko Suomessa oli tuskin ainoatakaan herrastaloa, jonka aluskalaisilla oli niin kaikin puolin kunnollinen hallitusväki, kuin majuri Aatami Segercrantz ja hänen jalo vaimonsa. Heidän molemmat tyttärensä olivat myös hyvin kasvatettuja tyttöjä, mielialansa puolesta äitinsä tarkkoja kuvia. Ukko Aatami, joksi majuri tavallisesti

kutsuttiin, kuului Sandels'in osastoon, ja oli jo oikeissa taisteluissa aina osoittanut palavaa rohkeutta ja lannistamatonta urhollisuutta.

"Vai niin, vai emme me saa sulkea ovea", sanoi pieni kieltä pieksevä akka ja kohotti pilkallisesti pienen nenäkarpalonsa rouva Segercrantz'ia kohden. "Meitä pitää, Herra nähköön, otettaman kiinni ja lahetettämän Siperiaan, muka! No niin, kyllä rikkaitten sopii niin tehdä, jotka voivat lahjoa venäläiset upseerit, että he pääsevät tätä pitkää matkaa tekemästä, mutta meille, köyhäparoilta, se on toinen asia; matkaan vaan, ei meitä kursastella. Niin niin, kyllä minä rikkaat tunnen! He tahtovat mielellään hankkia itselleen rauhaa ja turvaa köyhien kustannuksella. Hyi!"

"Ovi pitää suljettaman, sanon minä", tokasi joukkoon pitkä laiha akka, jonka sormet olivat jotenkin merikravun saksien kaltaiset. "Ottakaa kiinni vaan, akat, niin kyllä me päämme pidämme".

"Niin, emme me kauvemmin rikkaita kumarra", arveli kolmas.

"Emme, emme", huusivat kaikki jotka olivat samaa mieltä. "Ovi pitää suljettaman; kiinni se ovi!"

Kun meteli vähän oli hälvennyt, sai majuritar vihdoinkin suun vuoroa.

"Min'en käsitä mikä teihin on tullut", sanoi hän terävällä äänellä ja tarkasti katsellen pientä pystyenäistä akkaa niin vakaasti, että tämä perin häpeillensä tulipunaisin kasvoin vetäytyi taaksepäin. "Onko mikään paha henki tullut teihin, koska te puhutte noin takaperoisesti? Monella teistä on isiä, poikia taikka veljiä tuolla ulkona niissä, jotka vapaaehtoisesti ovat asettuneet meitä puolustamaan. Jahka taistelu alkaa, kaatuu epäilemättä monikin heistä, toiset kuolleina, muutamat kuolevaisina, jotkut enemmän taikka vähemmän haavoitettuna. Kuinka saatatte Jumalalle ja ihmisille vastata sen, että te nyt telkeydytte tänne, antamatta tarvitseville sitä apua, joka on heille niin ylen tärkeä ja tarpeellinen. Te, vaimot, jotka äsken olitte niin suurisuisia ja puhuitte rikkaasta ja köyhästä, saatatteko te katsella kuinka läheiset omaisenne ja ystävänne vuotavat verta tuolla ulkona rientämättä heille avuksi? Minä en sitä saata, vaikkei minulla olekaan poikaa eikä puolisoa tuolla. He taistelevat munalla isänmaamme pelastukseksi. Minun molemmat tyttäreni seuraavat myös minua sairaita hoitamaan. Minä en pyydä apua siltä, joka ei vapaaehtoisesti tahdo minua seurata".

"Saanko minä tulla mukaan?" kysyi Katri säihkyvin silmin. "Älkää kieltäkö!"

Majuritar katseli morsianta ihailevin katsein. Itseksensä ajatteli hän: "Vihkituolista hautaan ei ole pitkä askel". Ääneensä sanoi hän. "Sinä olet kunnan tyttö, Katri, enkä minä ihmettele, että sinä tahdot olla sen lähellä, jonka juuri sait mieheksesi. Samalla kun se on oikeutesi on se velvollisuutesikin. Mutta riisu morsiuspuku yltäsi!"

"En suinkaan", sanoi Katri innosta säihkyvin silmin. "Kun hän taistelee puolestamme hääpuvussa, miksi en minäkin saisi olla häävaatteissani juhlapäivänäni?"

Majuritar tuli liikutetuksi näistä ylevistä ajatuksista yksinkertaisessa ja köyhässä tuvantytössä sekä sulki hänen syliinsä, ja niin tekivät hänen molemmat tyttärensäkin.

"Jumalan siunaus vuotakoon runsaasti jaloille aikeillenne", lausui samassa vanha sielunpaimen, rovasti Sievo. "Taivas palkitsee teidät niistä".

Kumma oli nähdä kuinka silmänräpäyksessä talonpoikaisakkojen mielipiteet muuttuivat. Herrasviha katosi heti ja ensimmäisenä kaikista riensi pönkkänenäinen emäntä sitä luotansa heittämään.

"Antakaa anteeksi", sanoi hän ja tallusteli majurittaren luo, "minä olin tyhmä mutta nyt olen saanut silmäni auki. Kun eivät herrasnaiset karta vaaraa, niin kuinka me sitä tekisimme? Me tulemme mukaanne kaikin, vai kuinka?" lopetti hän kääntyen entisen vastustuspuolueen puoleen.

"Me seuraamme teitä", huusivat he.

Niin oli taasen tieto voittanut tietämättömyyden ja ymmärtämättömyyden.

Muutaman minuutin perästä oli kirkko tyhjänä. Rovasti Sievo seurasi heitä myös, kun hän kuitenkin ensin oli kätkenyt kirkon hopeat pieneen loukkoon alttaripöydän takana.

"Täältä eivät he löydä niitä", sanoi hän itseksensä.

Venäläiset olivat sill'aikaa lähestyneet kirkon kiviaitaa, jonka taakse Suomalaiset olivat asettuneet ja sykkivin sydämin odottivat vihollista.

Kun ukko Sievon kunnianarvoinen harmaa pää tuli kirkon ovella näkyviin, olivat Venäläiset jo aidan luona. Venäläinen jääkäri tähtäsi vanhusta, mutta ei osannutkaan; luoti kiiti vinisten ovilautaan.

"Vielä ei ollut minun viimeinen päiväni tullut", sanoi ukko itseksensä, vitkalleen astuen kiviaidan luo, jossa ampuminen jo oli alkanut.

5.

Ennenkuin menemme edemmäksi kertomuksessamme, tahdomme tässä kertoa sitä tilaisuutta, jolloin Erkki Ollikainen sai "kunnianmerkkinsä urhollisuudesta sodassa", ja jonka jälkeen hän oikein todenteolla omisti voimansa ja kykynsä vihollisen karkoittamiseen.

Oltiin toukokuun alussa v. 1808, jolloin Venäläisillä oli suuria määriä muonatarvikkeita koottuna Iisalmissa. Siellä oli nimittäin vähinnäkin kaksisataa isoa kuormaa ruokavaroja itä-Suomessa liikkuvan venäläisen armeijan tarpeeksi. Kaksi vahtijoukkoa suojeli varastoa, nimittäin yksi Iisalmissa ja toinen Valkeamäellä. Ylipäällikkönä oli katteini Baronovits.

Eräänä päivänä tuli suomalainen talonpoika Sandels'in tykö ja pyysi puhutella häntä tärkeästä asiasta. Mies päästettiin sisälle ja kertoi silloin kuulleen, metsissä ja saloissa harhaillessaan, että Venäläisillä oli suuria muonatarvikkeita Juvankosken ruukilla Kuopion läänissä ja Nissilän kirkon luona. Sittekuin Sandels hetken aikaa oli tutkinut talonpoikaa, ja huomattuaan ettei hän ollut petturi, lähetti hän majuri Bofinin sadan miehen kanssa Oulun pataljoonaa Kajaanin kautta marssimaan yllämainitulle ruukille joko valloittamaan taikka polttamaan siellä olevat varat. Mutta matkalla sai Bofin tietää ettei Juvankoskella löytynyt mitään venäläisiä varoja. Hän kääntyi sentähden ja marssi suoraan Nissilän kappelia kohden. Puoliyö oli jo tulossa kun hän ehti sinne. Paikkakunnan väestöltä sai hän varman tiedon siitä etkä runsaita ruokavaroja todella oli koossa lähellä kirkkoa.

Vähän levättyä kirkkoa ympäröivässä metsässä, hyökkäsi hän yht'äkkiä vihollisen kimppuun, joka perin hämmästytti häntä arvaamattomasta tervehdyksestä. Lyhyt taistelu nousi nyt, mutta päättyi niin, että Bofin otti kuusi vankia, loput vahtijoukkoa pakeni. Kun varakuormat luettiin huomattiin niitä olevan kahdeksankymmentä kappaletta.

Vaikka hän oli saanut näin hyvän saaliin, ei majuri kuitenkaan tahtonut heti palata takaisin. Hän aikoi tehdä tehtävänsä uljaaksi ja päätti käydä vakailta tervehdyksillä Iisalmissa. Nissilän kirkolla viipyi hän vaan niin kauan, että sotamiehet ehtivät aterioida ja vähän levähtää alkavaa marssia varten.

Juuri auringon noustessa saapui muuan Nissilän venäläisistä pakolaisista Iisalmeen. Miesparka oli niin peljästyneenä ja väsynyt, että hän ainoasti suurimmalla ponnistuksella saattoi pysyä pystyssä. Hän tapasi oitis katteini Baronovitsin, joka paraillaan tarkasti väkeänsä.

Venäläinen katteini oli tuima herra, joka ei alammaisissaan kärsinyt vähintäkään arkuutta. Kun hän näki pakolaisen surkean muodon, ärjäsi hän äänellä, joka oli kuin ukkosen jyryä:

"Mikä sinun on, mies? Mistä sinä tulet?"

"Nissilästä", vastasi mies peljästyneenä.

"Nissilästä", kertoi katteini ja tähytti sotamiestä. "Onko sinulla kirjettä sieltä?"

"Varat ovat otetut".

Baronovits hypähti ja tuli vihasta kuolonkalpeaksi. Vaivoin sai sotamies väistettyä sitä iskuja, jolla katteini vimmassaan tavoitti häntä. Kun hän aikoi rientää pois, ärjäsi katteini taas:

"Seis! Alallasi, jos henkeäsi rakastat, ja kerro mitä siellä on tapahtunut".

Kun sotamies oli lopettanut kertomuksensa sanoi katteini:

"Oletko varma siitä, että vihollinen aikoo tulla tänne?"

"En varma, mutta minä kuulin siitä puhuttavan eräessä kylässä kirkon pohjoispuolella".

Viittauksella annettuaan sotamiehelle luvan poistua, astui hän tuumivana sinne, missä koko varasto oli kuormitettuna vaunuihin, pitkien sitä varten tehtyjen puusuojusten alla. Hän pysähtyi eteläisimmän kohdalla.

"Näitä ei jätetä vihollisen valtaan", mumisi hän itsekseen. "Ennen poltan itse kaikki tyynni".

Näin sanoen poistui hän nopeasti Valkeamäkeen päin.

Mutta hän oli tuskin kadonnut näkyvistä, kun sokea, vahva mies, puettuna suomalaisen talonpojan yksinkertaiseen pukuun, astui esille sen nurkan takaa, jonka vieressä Venäläinen oli itseksensä puhunut.

"Polttaa ... polttaa", ajatteli Suomalainen itseksensä. "No, siitä nyt kumminkin syntyy pitkä valhe. Meikäläisiä on tulossa tänne päin, luulen ma, koska ryssä oli niin levoton. Hyvä, silloin me rupeamme toimeen, Kenttä ja Kristeri Hokkanen suostuvat myös tähän seikkailuun, sen tiedän".

Tämä nuori talonpoika oli Erkki Ollikainen, joka sattui olemaan tervehtimässä erästä paikkakunnalla asuvaa sukulaista. Jo kauvan oli Erkki pahoilla mielin ja yhä yltyvällä vihalla katsellut vihollisen ynseätä menoa ja joka päivä uudistuneita hirmuisuuksia maan asukkaita kohtaan; ja itse oli hänen täytynyt eräänä päivänä huhtikuun lopussa päättää pahkain syvän lumen lävitse paeta läheneviä vihollisia. Tästä ja paljosta muusta kurjuudesta, jota hän oli nähnyt lyhyellä ajalla, mitä sotaa oli kestänyt, oli hänen sydämessään syttynyt sammutettumaton halu kostaa anastajia. Tämä ajatus oli yhä lujemmin juurtunut hänen mieleensä, ja hän odotti vaan sopivaa tilaisuutta pannaksensa tuumaa toimeen. Tämä tilaisuus oli nyt tarjoutunut. Ne miehet, joiden luo hän aikoi mennä, olivat lautamies Kenttä ja talollinen Kristeri Hokkanen, molemmat samanmielisiä kuin hänkin.

Tullessansa ensinmainitun luo oli siellä jo muuan sama-asianen nimeltä Gummerus sekä seudun maanmittari, Boisman. Nämät olivat mitä vilkkaimmassa keskustelussa kun Erkki astui huoneeseen. Kaikkien katseet kirkastuivat nähdessään hänet.

"Tässä on oikea ja uskollinen Suomalainen joka ei milloinkaan petä", sanoi Kenttä ja pusersi Erkin käsiä. "Oletko kuullut venäläisten viimeistä julmuutta?"

"En", vastasi Erkki.

"Kaksi jääkäriä tuli aamulla viisaan-Kerstin pirtille Valkeamäellä ja tekivät siellä puhdasta. Se oli pian tehty, kosk'ei pirtissä ollut suuria otettavia. Mutta nyt tulee pahin. Sotamiehet tahtoivat viinaa, tietysti, mutta luonnollisesti ei Kerstillä semmoista ollut. Julmurit olivat kuitenkin saaneet päähänsä, että viinaa löytyi ja että Kersti oli kätkenyt sen. Kun he sentähden olivat etsineet hyvät tarpeensa, mutta turhaan, ottivat he raivoissaan vanhan vaimon kiinni ja sitoivat hänen sängyntolppaan. Sitte sytyttivät he pirtin tuleen, joka oli niin perin kuiva ja sentähden paloi kuin taula, ja..."

"Pedot", mumisi Erkki puoliääneen ja puristi hurjasti nyrkkiänsä.

Kenttä jatkoi;

"Ja tiedättekö mitä venäläinen katteini sanoi saatuansa tiedon tästä ilkityöstä?"

"Emme, emme!"

"Hän nauroi tavallista pilkallista nauruansa kun Hokkanen kysyi eikö sotamiehiä rangastaisi. Sitte sanoi hän:

"Sehän oli vaan vanha akka, joka kaikissa tapauksissa pian olisi kuollut!"

"Siinä näemme, mitä itsellemmekin saatamme odottaa", virkkoi nyt Boisman. "Kesken parasta untamme saatamme surkeasti kuolla liekkien keskelle. Ei, parempi on silloin..."

"Minulla on ehdoitus tehtävänä", keskeytti Erkki.

"Antakaas kuulua; mikä se on?" huusivat toiset.

Erkki kertoi sitte niin tarkkaan kuin osasi sen yksinpuheen, jota hän arvaamattansa oli joutunut kuulemaan, ja lopetti näin:

"Nyt on minun mieleni, että me niin pian kuin suinkin, jo tänä päivänä, käymme vartion kimppuun täällä ja Valkeamäellä. Onhan meitä niin monta, että me kyllä heidän kanssansa tulemme toimeen!"

"Se oli hyvä ehdoitus", vastasi Gummerus. "Meidän pitää kuitenkin pitämän sitä salassa siksi kun se puhkee ilmi".

"Niin, ehdoitus ei ole hullumpi", vakuutti maanmittari. "Minä vastaan neljästä rengistäni. Ne ovat vahvoja miehiä, jotka eivät tee takaperoa, kuu miestä kysytään".

Päivällisten aikaan oli iso osa paikkakunnan väestöä salaa kokoontunut puoli peninkulmaa Iisalmen itäpuolella, jossa metsä oli laajin ja jossa oli vaikein heitä huomata. Täällä päätettiin yksimielisesti, että talonpoikien piti Erkki Ollikaisen johdolla valtaaman Iisalmen vartion, sekä Boismannin ja Gummeruksen samassa tarkoituksessa hyökkäävän Valkeamäen vahtijoukon kimppuun.

Tämä päätös tehtiin 6:nä päivänä toukokuuta ja pantiin oitis täytäntöön.

Katteini Baronovits ei sinä päivänä ollut paraalla tuulella. Nuuttaruoska oli alinomaa liikkeessä Valkeamäellä, jossa katteini ei huomannut kaiken olevan mielensä mukaan.

Hänen paraillaan lyödessään ja kirotessaan, hämmästytti häntä Boisman, joka viritetty pistooli yhdessä kädessään ja paljastettu sapeli toisessa tuli suoraan hänen eteensä.

"Antautukaa", kehoitti maanmittari; "kaikki vastarinta on nyt jo turhaa".

Näin sanoen osoitti hän ympärillä oleviin renkiin ja talonpoikiin, jotka liikoja juttelematta ja meluamatta olivat hyökänneet vahtisotamiesten kimppuun, joita he raivoissaan pitelivät vähän pahoin.

"Antautua", vastasi Baronovits pilkallisesti, "en koskaan!"

Tämän sanottuaan kokosi hän harvat lähellensä olevat sotamiehet ja hyökkäsi suomalaisia päin aikoen "lyödä itsensä lävitse"; mutta juuri kun tämä oli menestymäisillään, tarttui Boisman hänen suoliinsa. Ryssä huusi, kirosi ja sivalsi voimallisesti ympärillensä, mutta maanmittari, joka oli väkevä mies, ei hellittänyt iskuansa.

"Pidä häntä vaan lujasti kiini", huusi Gummerus; "jahka minä selviän näistä riivatuista, tulen minä sinua..."

Hän ei saanut lopettaa puhettansa. Venäläisen painetinpisto taittoi sen. Gummerus kaatui ja olisi epäilemättä vimmastuneilta "moskoviiteilta" saanut varman kuoleman, ellei munan joukko talonpoikia samassa olisi töydännyt esiin ja sulkenut Venäläiset kehään. Nähtyänsä kuinka suuri joukko heitä ympäröi, heittivät he aseensa.

Melkein samassa kuin Gummerus haavoittui, sai Boisman, joka Baronovits'ia pidellessään ei saattanut käyttää molempia käsiänsä, niin tuiman iskun päähänsä, että hän kaatui maahan, vetäen venäläisen katteinin perässänsä. Tämä joka ei kuitenkaan ollut haavoittunut nousi heti ylös ja riensi pakoon kun hän näki, että koko vartio oli antautunut. Hänen onnistuikin monen seikkailun perästä saavuttaa pääjoukko.

Ollessaan tainnotonna maassa, sai Boisman vielä kaksi haavaa. Ne olivat tosin sangen vaarallisia, mutta onneksi eivät kuolettavia. Sekä hän että Gummerus toipuivat jälleen.

Valkeamäen vartio oli kuitenkin otettu.

Iisalmella oli kohtaaminen kuumempi.

Kun Erkki Ollikainen joukkonsa etunenässä, Kenttä ja Kristeri Hokkanen rinnallansa, tuli esille metsästä, oli venäläinen vartio jo aseissa, peljästyneenä ampumisesta Valkeamäellä.

Talonpojat hämmästyivät ensin, mutta kaikki päättämättömyys katosi, kun Erkki juoksi eteenpäin ja huusi, osoittaen Venäläisiä:

"Tuossa ne ovat! Sallimmeko heidän paljaan näkynsä meitä pelottaa?"

"Emme, emme", huusivat kaikki, ja Erkki muutamaa askelta edellensä hyökkäsivät kaikki hurjasti vartion kimppuun. Tämä laukasi täyden laukauksen, mutta vaikka matka oli niin lyhyt, ei kuitenkaan sattunut kuin yksi luoti, jonka uhriksi joutui nuori talonpoika Iisalmelta.

"Eteenpäin vaan", huusi Erkki ja juoksi johtavaa alauseeria kohden, jonka hän kaatoi hyvin tähdätyllä luodilla. Sitte ei taistelua enään kestänyt kauvan. Loput vihollisia otettiin vangiksi; ainoastaan aniharvan onnistui hiipiä pakoon.

Venäläisten varat olivat nyt Suomalaisten hallussa, ja majuri Bofinin tullessa vallitsi Iisalmessa täysi rauhallisuus.

Kun majuri oli saanut tiedon tämän onnellisesti loppuneen asian laidasta kutsutti hän luoksensa Erkki Ollikaisen, Kenttän ja Hokkasen ja kiitti heitä julkisesti väkensä edessä heidän miehuudestaan ja päättävyydestään sekä kysyi lopuksi, eivätkö he tahtoisi ruveta sotapalvelukseen. Kenttä ei saattanut ruveta, hän oli jo liian vanha, mutta Erkki Ollikainen ja Hokkanen suostuivat ilolla ehdotukseen.

Heti tultuansa Sandels'in pääpaikkaan sai Erkki ennenmainitun kunnianmerkin.

Hän otti sittemmin osaksi sotamiehenä osaa melkein kaikkiin taisteluihin kesän aikana, osaksi hän itse harjoittamansa vapajoukon etupäässä harhaili halki Savon ja Karjalan ja teki Venäläisille niin

suurta haittaa, ottamalla heidän pieniä vartioitansa ja ruokavarojansa, joita kuljetettiin pääpaikasta pitkin, että vihollinen usein joutui pahaan väliin. Kun katteini Malm sai Sandels'in käskyn käydä sotaa omin päinsä, seurasi Erkki häntä, ja tultuansa Nevajärven tienoille, ei hän saattanut vastustaa haluansa palavan sodan aikana vihityttää itsensä ja lapsuutensa rakkauden esineen, Heiniojan kauniin Katrin avioliittoon. Asianomaiset muutotempot olivat pian täytetyt ukko Sievon ystävällisellä avulla, ja vihkiminen tapahtui, niinkuin tiedämme, pienessä kirkossa Nevajärven rannalla.

6.

Metsä, joka ympäröi kirkkoa, ulottui idässä ja etelässä varsin kirkkoaitaan saakka, pohjoisessa sitä vastoin oli noin 50 kyynärää leveä lakeus, jossa sadottain kantoja todistivat että metsänhakkaajan kirves täällä oli ottanut saaliinsa. Täällä venäläiset jääkärit alkoivat taistelun.

Huolimatta niistä luodeista, jotka soivat korviensa ympärillä, seisoi Erkki Ollikainen aidan vieressä ja ampui sen kuin hän kerkisi sekä kehoitti väkeänsä olemaan huolimatta vihollisen luodeista. Kirkon itäpuolelle oli hän asettanut taitavimmat ampujat, käskyllä pitämään tarkkaa huolta yrittäisivätkö viholliset sen kautta kiertää heidän kimppuunsa. Varovaisuus olikin paikallansa, sillä ennen pitkää rupesi sieltäkin kuulumaan laukauksia ja puoli tusinaa ryssiä, jotka aikoivat sen kautta hiipiä hautausmaahan, työnnettiin verisin päin takaisin.

Niissä oli Jussilakin, Heiniojan petollinen vouti. Hänen väjyvät ja kavalat katseensa etsivät jotakin paikkaa, josta hän salaa saattaisi hiipiä sisälle, mutta eräs kalastaja Inkajärveltä huomasi hänen samassa. Kalastaja oli viekas veijari eikä ollut huomaavanansa Jussilan tuumia. Tämä luuli sentähden aikeensa menestyvän. Puoli ruumistansa oli jo aidalla, kun kalastaja yht'äkkiä oikasi vanhan museettinsa ja laski laukauksen, huudahtaen: "Tuosta saat palkkasi, petturi!" Kalastajan aikomus oli kyllä hyvä ja silmänsä myöskin, mutta hän oli vanha ja kätensä vapisi juuri kuu ruuti syttyi. Luoti tosin lensi piipusta, mutta se ei mennytkään sinne, johon sen piti menemän; Jussilan ennestään repaleinen lakki, tuli nyt vielä repaleisemmaksi singahtaessaan omistajansa päästä metsään, jossa se sitte sai mädätä. Kun ei Jussila osannut aavistaakaan tämmöistä vastaanottoa, peljästyi hän niin, että hän samassa silmänräpäyksessä nurin niskojensa putosi aidalta.

Erkin, joka itse tahtoi nähdä oliko mitään peljättävää idästä päin, piti juuri rientämän sinne, kun hän yht'äkkiä näki edessään Katrin morsiuspuvussa, majurittaren tyttärinensä sekä muut vaimot.

Hän vaaleni Katrin nähdessään.

"Menkää, Jumalan tähden, oitis pois täältä", sanoi hän sulkien Katrin syliinsä. "Täällä ei ole naisten oltava".

"Hyvä Erkki, me emme tahdo olla toimettomina, kun te taistelette meidän puolestamme", sanoi majuritar. "Kaksi on jo tarvinnut meidän apuamme ja joiden haavat me olemme sitoneet. Meille ei mitään paha tapahtu".

"Mutta Venäläisten luodit eivät tee mitäkään eroa miesten ja naisten välillä", sanoi Erkki huolestuneena.

"Me luotamme Jumalaan", lausui majuri Segercrantzin rohkea vaimo.

"Hänen tahdottansa ei hiuskarvakaan päästämme katoa".

Tuolla pienellä hautausmaalla esiytyi sinä päivänä sangen omituinen kuvaus. Ulkopuolella ryntäävät Venäläiset, aidan sisäpuolella miehuulliset puolustajat, jotka alinomaa ampuivat sen kuin luotia ja kruutia kesti, ja heidän takanansa vaimot, jotka ihmeteltävällä levollisuudella kuultelivat luotien vinkunaa ympärillensä ja, hämmästyttäen pahimpiakaan haavoja, kantoivat haavoitetut hautakumpujen ja ristien taakse ja siellä omistivat heille mitä hellintä hoitoa. Ja tämän taulun kauniin kuva oli epäilemättä Katri, missä hän liikkui valkea morsiusshuntu heitetynä hopeiden päälle, auttaen haavoitettuja voimiensa mukaan ja aina välillä seuraten Erkkiä, ollaksensa saatavissa jos mikään onnettomuus kohtaisi häntä. Hänen sydämensä sykähti pelvosta aina kun joku vihollisen luoti singahti kirkkomaahan, ja ilosta kun hän näki ettei se sattunut Erkkiin!

Seisoessaan yksin pieneen mustaksi maalattuun ristiin nojaten, jonka poikkiuudessa vainajan nimi oli melkein kokonaan kulunut pois, heräsi hän synkistä mietteistään siitä että hän kuuli huudon takanansa.

Mikko Ikosen vaimo, tuo pieni, pystynäinen talonpoikaisakka se oli, joka riensi esille huutaen surkealla äänellä.

"Taivaan Herra, nuo lurjukset ovat ampuneet mieheni, joka ei madollekaan ole paha tehnyt. No tuo nyt varmaankin on syntisin teko mitä nuo ilkeät pakanat ovat tehneet koko elämässänsä, ja jos he kerran pääsevät taivaasen niin en ainakaan minä tahdo sinne tulla! Katsokaa kuinka kalpea miesrukkani nyt on! Kiitos hyvät ystävät; sitä työtä ette tehneet ilmaseksi", jatkoi hän parille puolikasvaneelle pojalle, jotka jo olivat ampuneet ruutinsa loppuun ja nyt ryhtyivät auttamaan niitä, jotka haavoitettuja hoitivat. "Tytöt, tytöt!" huusi hän tyttärilleen, jotka henkensä edestä juoksivat toiselta puolen kirkkomaata, "missä te aikaillette? Ettekö näe, että isä on haavoitettuna, ehkäpä kuolemaks. Oi, teitä syntiset kanajlat", pitkitti hän pujoten nyrkkiänsä läheneville vihollisille, "jos te kaikki olisitte yhtenä ainoana möhkäleenä ja minä saisin polttaa teidät yht'aikaa, niin..."

"Puhukaa vähemmän ja toimikaa enemmän", keskeytti Katri häntä samassa vakaalla äänellä. "Nostakaa Mikkoukon päätä, niin saamme nähdä missä hänen haavansa on. Se on varmaankin päässä, koska veri juoksee sieltäpäin".

Sittekuin vanhus oli asetettu maahan pitkäkseen, pää kukkasilla koristetun hautakummun nojalle, otti Katri selvän haavasta. Se oli yläosassa päätä, mutta siitä ei ollut onneksi hengenvaaraa. Luoti oli vaan tarttunut pääkuoreen, sekä vienyt muassaan pienen kappaleen kalloa. Kipu oli kuitenkin tarpeeksi suuri hetkeksi uuvuttamaan Mikkoukon.

Kun hänen vaimonsa ja tyttärensä näkivät kuinka taitavasti Katri pesi haavan puhtaaksi, jättivät he koko huolen hänelle sanomatta sanaakaan. Nuo kateat sisarukset tunsivat nyt muutamana minuuttina enemmän kuin yhden piston sydämässänsä siitä että olivat laskeneet suustansa niin kovia sanoja Katrasta. Hänen uutterat pyrintönsä saada Mikkoa tointumaan poisti ainakin ajaksi kaiken kateuden heistä.

Kun Mikko vihdoin toipui, menivät molemmat sisaret Katrin luo ja antoivat hänelle kumpikin kätensä vanhemman sanoessa:

"Anna meille anteeksi, että olemme sinua pahoin kohdelleet!"

"Mielelläni", vastasi Katri iloisesti; "en minä milloinkaan ole ollut pahoillani teille".

Niin, Katri oli liian hyvä ja jalo tunteakseen semmoisia tunteita, ja kuinkapa hän nyt saattaisi olla vihoissaan kenellekään kun hän itse oli niin onnellinen!

Heti herättyänsä sanoi Mikko.

"Missä minä olen? Ah, nyt muistan! Punapartanen ryssäljurjus tähtäsi minua ja minä tunsin kohta kuinka luoti putiloi kalloani ... ai, ai, kun sitä särkee! Mutta missä pirussa minun pyssyni on?" kysyi hän kapuroiden käsin molemmin puolin. "P——le! minä vimmastun jos tuo punainen ryökäle on saanut sen; minun pitää ... nouseman..."

"Ei, olkaa alallanne. Mikko", keskeytti Katri ja painoi salaisella väkinäisyydellä ukon alas kun hän yritti nousta ylös. "Te olette saanut haavan päähänne ettekä varmaankaan jaksa edes seisoa. Kas niin, olkaa nyt hiljaa, niin tulette pian paremmaksi!"

"Ah", virkkoi ukko ja katsoi Katriin ystävällisesti, "sinäkö se oletkin, Katri! Sinäpä olet oikea Jumalan enkeli, ja sen sanon, ettei ainoakaan mies koko Suomessa saata saada parempaa vaimoa kuin Erkki Ollikaisella on! Puh ... oi, kuinka päätäni polttaa. Onko täällä vettä, niin hautokaa sillä, muutoin palaa pääni tuhaksi".

Mikko vaipui pian syvään uneen, jonka kestäessä hän varovasti kannettiin kirkkoon, missä muutkin haavoitetut olivat turvassa.

* * * * *

Jussila nousi suurella vaivalla putoamisen jälkeen ylös. Jaellen mitä karkeimpia kirouksia ja uhkauksia tunteuttomalle ampujalle kosketti hän molemmin käsin ruumistansa, oikein saadaksensa tietää oliko hänellä todella kaikki jäsenensä tallella.

Muuan sananlasku sanoo: ei paha vähällä pakene, ja niin kävi täydellä syyllä sanoa Jussilastakin. Mustempaa ja katalampaa sielua ei löytynyt monen penikulman ympäristöltä, tuskin koko Suomessa. Syntyneenä Venäjän rajoilla kaukana Kajaanin takaisilla erämailla ja kasvatettuna melkein villissä tilassa metsän petojen ohessa, joiden kanssa hän lapsuudestaan oli ollut alituudessa sodassa, oli luonnollista, että hänen mielensäkin oli villiintynyt. Semmoisissa luonteissa ovat intohimot aina hurjimmat ja kesyttömättömimmät.

Noin kahdenkymmenen vuoden ikäisenä tuli hän kerjäläisenä etelään päin maata. Mutta hän ei ollut tavallinen kerjäläinen, joka nöyrillä liikkeillä pyysi almuja. Ei, jos hän maantiellä taikka yksinäisillä

metsäpoluilla tapasi ihmisen, jolla hänen mielestensä oli jotakin annettavaa, niin hän vaati rahaa taikka ruokaa komentavalla tavalla. Jos sitä kiellettiin häneltä, niin hän löi ja löipä vielä tuntuvastikin sillä Jussilalla oli karhun voimat.

Teillä pohjoisessa Suomessa, joilla vaan silloin tällöin joku matkailija näkyi kaukana toisistaan olevien asumusten välillä, olikin siihen aikaan varsinkin yksinäisen ihmisen vaarallinen kulkea. Niinpä kävikin huhuja monen monituisesta murhasta ja rosvouksesta, mutta kuinka kruununmiehet pahantekijöitä vainosivatkin, eivät he kuitenkaan saaneet heitä käsiinsä, sillä he kätkeysivät syviin metsiin ja korpiin, joihin ei sen tehnyt mieli heitä seurata, joka vähänkin piti hengestensä.

Jussila oli parina vuotena ollut tuollainen kulkumies, ja niinkauvan kuin tämä vapaa mutta vaarallinen elämä oli hänen mieleensä jatkoi hän sitä. Mutta vihdoinkin tulivat kruununpalvelijat yhä rohkeammiksi ja uskaliaammiksi, ja kun matkustajien lukumäärä väheni, niin että hän usein sai kärsiä puutetta, lähti hän salaisia teitä pitkin alas Savoona päin.

Eräänä pimeänä ja sateisena iltana koputti hän, ylen väsyneenä ja nälästä nääntymäisillään, pirtin ovea Heiniojassa. Hän näki huoneesta valoa ja ymmärsi siitä että huoneessa oli joku.

Pari kertaa koputettuansa avasi Jussila oven ja astui sisälle. Vuoteella akkunan lähellä makasi eräs rengeistä kuorsaten, mutta heräsi heti kun hän kuuli ovesta käytävän.

"Kuka se on?" huusi renki ja nousi nopeasti ylös tarttuen kiinni sängyn vieressä olevaan kirveeseen, sillä hän luuli ensi hämmästyksessään varkaan hiipineen sisälle.

Jussilan muoto ei juuri ollutkaan luottamusta herättävän kaltainen, ja nyt seisoessaan puolihämärässä ovella, puettuna repaleiseen pukuunsa punanen tukkansa ja partansa sikinsokin karkeitten kasvojensa ympärillä, oli hän täydellisesti murhaa taikka rosvoamista tuumivan ihmisen näköinen. Hänen suuri sauvansa, tummat ja kavalat katseensa, jotka eivät milloinkaan suoraan katsoneet miehen rehellisiin silmiin, sekä vyönsä alta esiin pistäytyvä pistooli vaikuttivat myös renkiin ja saivat hänen luulemaan varkaan olevan edessään.

"Kuka se on?" kysyi hän toistamiseen, "ja mitä sinä tahdot?" liitti hän pitäen yhä kirvestä kädessään.

Sittekuin Jussila, vilusta vavisten, oli sanonut tulonsa tarkoituksen, käskettiin hänen menemään voudin tykö, joka asui viereisessä huoneessa. "Monen 'mutan' ja 'jossan' perästä" sai Jussila vihdoinkin luvan mennä tallinparvelle maata. Hän ei moneen kuukauteen ollut maannut niin hyvin kuin nyt, ja jo oli päivällisaika käsissä, kun hän heräsi siitä, että joku potkasi häntä. Se oli vouti, joka seisoi hänen edessään.

"Laita luusi kohta pois täältä, risalurjus", huusi hän. "Jos eilen olisin nähnyt minkälainen sinä olit, olisin oitis ajanut sinun ulos. Pois pian ennenkuin majuri saa sinun nähdä".

Jussila meni, mutta loi häneen sammumatonta vihaa kytevä katseen.

"Maltahan", ajatteli hän. "Sen potkun saat kerran kalliisti maksaa. Kyllä sinun löydän".

Sittekuin hän parin päivän perästä oli ehtinyt hankkia itsellensä paremmat vaatteet, meni hän eräänä aamuna majurin luo ja pyysi saada työtä talossa. Hän näytti voimiansa ja otettiin heti työhön. Kun vouti näki hänen iltapäivällä, tahtoi hän taas ajaa hänen pois, mutta luottaen majurin lupaukseen jäi Jussila edelleen työhön. Tosin sai hän kärsiä pilkkaa talon väeltä mutta hän pysyi näennäisesti levollisena.

Mutta eräänä päivänä teki vouti pilkkaa hänen kotoperästensä. Senkin voi Jussila kärsiä, mutta kun vouti heinähangolla sivalsi häntä selkään niin että hän oli vaipua maahan, niin silloin loppui Jussilan levollisuus. Raivosta karjuen tarttui hän voudin niskaan ja suolivyöhön, nosti hänen ilmaan keveästi kuin kapalolapsen, ja heitti hänen sanomattomalla voimalla aidan toisella puolen olevaan lammikkoon, jossa vouti vajosi kaulaansa asti ja jonne hän tietysti olisi hukkunut ellei pari renkiä olisi rientänyt hänelle apuun.

Asia vedettiin majurin ratkaistavaksi, mutta kun väki todisti Jussilan hyväksi päättyi se niin, että vouti sai nuhteita ja käskettiin vast'edes jättämään Jussila rauhaan.

Niin kului kaksi vuotta, jolla ajalla Jussila yhä enemmän tuli majurin mieleen sekä ahkeruutensa että suuren voimansa tähden. Silloin tapahtui, että vouti kuoli lyhyen mutta kovan taudin perästä. Kuolinsyytä ei kukaan tietänyt, mutta jokaisesta se oli vähän kummallinen. Ainoa, joka siitä mahdollisesti olisi jotakin tietänyt, oli Jussila, mutta hän oli "vaiti kuin ahven", ei puhunut kenenkään kanssa eikä etsinyt kenenkään seuraa. Muutaman päivän asiaa tuumailtuansa teki majuri hänen voudiksi, ja nyt sai työ semmoisen vauhdin, että ukko Segercrantz useamman kuin yhden kerran virkkoi

saaneensa "oikeen hyvän voudin".

Jotenkin samaan aikaan rupesi Katri varttumaan harvinaisen kauniiksi immeksi. Sen huomasi tietysti intohimoinen pohjalainenkin, joka pian huomasi olevansa silmittömästi rakastunut tuohon kauniiseen tyttöön. Hän kosi, ei *yhden* kerran, vaan *monta* kertaa. Mutta kun hän kamalan muotonsa tähden aina oli ollut Katrille vastenmielinen, sai hän joka kerta uudet rukkaset. Sitä paitsi oli Katri jo antanut sydämensä Erkki Ollikaiselle.

Nyt raivostuivat Jussilan hurjat himot hirmuiseen vaaraan ja hän vannoi monta kallista valaa juoksupuoleksensa Erkin sydänveren. Hän vainosikin Erkkiä monta kertaa, mutta turhaan.

Syttyipä sitte sota. Kun Jussila kuuli, että Erkki oli ruvennut sotamieheksi, oli hänen riemunsa rajaton.

"Nythän, hiiden nimessä", sanoi hän, "tehnee venäläinen luoti sen, mikä minulle ei ole onnistunut".

Mutta hän iloitsi liian aikasin, ja hän hämmästyi niinkuin pommi olisi pudonnut hänen eteensä kuullessaan että Erkki oli tullut kotio ja että hän seuraavana sunnuntaina pitäisi häänsä. Katkeratunteisen yön perästä oli Jussila tehnyt päätöksensä. "Katri taikka kuolema" oli tästä lähin hänen lempilauseensa. Hän ei kyennyt himojansa hillitä.

Sentähden etsi hän erään seuduilla harhailevan venäläisen partiojoukon ja suostui sen päällikön, katteini Rosovskin kanssa, hyökätä sanottuna sunnuntaina kirkon ja kirkkoväen kimppuun. Tuuma kävikin toteen, niinkuin tiedämme.

7.

Sittekuin Jussila tarkasti oli tutkinut ettei mitään paikkansa ollut viassa, rupesi hän kontaten uudestaan lähenemään kirkon aita. Sen lähellä tapasi hän venäläisen alapuseerin, joka kolmen miehen kanssa piti varalla mukavinta tilaisuutta pääsemään muurin ylitse.

Venäläisen hymyilevä irvinaama näytti niin kamalalta, että Jussilaakin arvelutti uskoutua hänelle.

"Minu näk' kaunis tyttö äsken", sanoi mies, jonka karkeissa kasvoissa kuvastui mitä selvimmästi syvin lihallinen himo. "Ol' pukeut morsiameks'. Kapteenj hänen otta mielelläs".

Jussila säpsähti. Alapuseerin viittaukset saivat hänen tuumimaan erästä asianlaitaa, joka ei ennen ollut tullut hänen mieleensä, sitä nimittäin, että venäläinen katteini saattaisi itse ottaa Katrin, vaikka hän sopimusta tehtäissä oli luvannut olla Jussilan lemmen asioihin puuttumatta.

"Minun pitää oleman varoillani", ajatteli hän. "Tuota Rosovskia ei ole uskomista".

Pohjoisesta päin alkoivat Venäläiset, jotka pian huomasivat, että heillä oli vastassaan ainoasti joukko harjaantumattomia talonpoikia, käymään rohkeammin kimppuun. He ampuivat sentähden kirkkopihaan luotia niin taajaan, että tuo rohkea Erkkikin vaaleni. Samaan aikaan kapusivat venäläiset jääkärikatteini etupäässä aidalle. Tosin heitä otettiin vastaan piikkien pistoilla, kirveen iskuilla ja väkevillä kalikanlyönnillä niin että he ensin peräytyivät ja nopeasti hyppäsivät uudestaan muureilta alas, mutta Rosovskin kehoitukset ja kädentuntoiset ohjaukset sekä pilkalliset muistutukset siitä että he, tottuneet keisarilliset soturit, saivat selkäänsä talonpoikaisjoukolta, saivat heidät uudestaan ryntäämään eteenpäin. Tosin moni heistä uudelleen horjahti kiviaidalta alas, mutta nyt oli hyökkäys vastustettamaton ja Suomalaisten täytyi vetäytyä takasin.

Kirkkopihaa peittävän ruudinsavun suojassa, kokoontuivat Suomalaiset Erkki Ollikaisen ympärille alhaalla laiturin lähellä. Heidän tarkoituksensa oli selvästi yht'äkkiä rientää veneihin, mieluummin kuin joutua Venäläisten käsiin.

Suurin osa vaimoja oli jo veneissä, jonne haavoitetut jo ennen olivat kannetut. Katri ja majurin tyttäristä vanhin sekä Mikko Ikosen molemmat tytöt olivat vielä kirkossa. He olivat yksin voimin nostaneet ylös tuon vanhan talonpojan viedäkseen häntäkin turvaan, ja heidän piti juuri astuman kirkkopihalle, kun ovesa näkyi suurikasvuinen mies.

"Haa!" huusi mies kaikuvalla pilkkanaurulla, "enpä myöhästynyt!"

Hänen takanansa näkyi, kun ruudin savu tuulen puuskauksesta vähän hälveni, venäläinen alapuseeri ja hänen kolme sotamiestänsä. Nähdessään vihollisten pilkalliset ja eläimelliset katseet, olivat neljä naistamme peljästyksestä vähällä pudottaa Mikko Ikosen maahan.

"Suuri Jumala", ajatteli Katri, joka heti tunsu Jussilan ja nyt aavisti pahinta. "Oi, jos Erkki olisi täällä."

Jussila astui oitis sisälle kirkkoon ja läheni Katria. Nuori morsian pakeni peljästytien läheiseen penkkiin, kimakan hätähuudon päästessä hänen huuliltansa. Toisetkin tytöt riensivät etsimään turvaa mikä mistäkin kirkossa, lujaan huutaen apua. Ainoasti rohkea Anna Segercrantz yritti hiipiä ulos, mutta joutui suoraan venäläisen katteinin syliin, joka tyttöparan rukouksista, kyyneleistä ja irtipääsemisen ponnistuksista huolimatta piti häntä lujasti kiinni sanoen:

"Hiljaa, hiljaa! Et sinä tästä pääse".

Kun naiset pakenivat kukin tahollensa, jättivät he hämmästyksessään vanhan Ikosen permannolle. Siinä vanhus nyt avuttomana oli kirkkoon hyökkäävien vihollisten vallassa, joista usea tallaten astui hänen ylitsensä. Yksi heistä oli kuitenkin sen verran toisia ihmisellisempi, että hän potkasi ukkoa suolivyöhön sillä seurauksella että hän tainnottomana lensi eräälle sivukäytävälle.

Katrin hätähuuto oli kuulunut rannassa oleville Suomalaisille asti.

"Taivaan Jumala, se on Katri!" huusi Erkki. "Kaiken pyhyiden nimessä, seuratkaa minua, sillä hän on joutunut vihollisten käsiin".

"Ja minun Annani on myös siellä!" huusi majuritar suuren pelvon vallassa.

"Minun molemmat tyttöni ja ukkoni ovat myös kirkossa", karjasi Ikosen akka. "Oletteko miehiä pelastamaan heitä jokaista!"

Tuumasta toimeen, Suomalaiset hyökkäsivät eteenpäin. Lähinnä olevat ryssät heitettiin sivulle taikka lyötiin maahan, ja Suomalaisten pieni urhea joukko tunki eteenpäin puolen kirkkomaan ylitse, jonka he peittivät Venäläisillä kuolleilla ja haavoitetuilla. Mutta edemmäksi eivät Suomalaiset päässeet sillä taaja venäläinen soturirivi sulki päättävästi tien.

Erkki oli kuin järkensä kadottanut. Mielipuolen tapaisena hyökkäsi hän Venäläisten kimppuun, ja hän antautui semmoisille vaaroille alttiiksi, että hänen oman väkensä lopuksi täytyi temmata hänen mukaansa palausmatkalle.

"Älä nyt ole hulluna, Erkki", sanoi joku talonpojista. "Jos Katri on Venäläisten vallassa, niin eihän ole mahdotonta saada häntä sieltä pois jos sinä elät, mutta..."

"Vaiti, älä enään puhukaan siitä", huusi Erkki ja ponnisti kaikkia voimiansa päästäkseen irti; "minä otan hänen sieltä taikka kaadun. Tämä ryssien tannetuominen ja morsiameni rosvoaminen on tuon Jussilaturjuksen tekoa. Hänen sydänverensä minä tahdon nähdä. Päästäkää minut, muuten saatte syyttää itseänne!"

Näin sanoen teki hän niin väkevän liikkeen, että kolme rengeistä, jotka pitivät häntä, kaatuivat maahan. Erkki hengitti vähän ja oli juuri uudestaan hyökkäämisillään eteenpäin, kun Katrin isä levollisesti asettui hänen eteensä. Ukko oli nyt aseeton, sillä sen pitkävartisen kirveen, jota hän taistelussa oli käyttänyt, oli hän hakannut pirstaksi Venäläisten kalloihin.

"Erkki", sanoi vanhus ja katsoi moittivasti vävyänsä, "mikä sinuun tulee, kun käyttäydyt kuin hullu! Niin, hyökkää minunkin päälleni", jatkoi hän edelleen levollisena, "mutta ainoasti minun ruumiini ylitse pääset sinä kirkkoon. Missä nyt on se levollisuus, joka sinulla ennen on ollut; missä se kylmäverisyys, josta niin usein olet ylpeillyt? Jos nyt hyökkäät tuonne keskelle venäläistä joukkoa, niin et siellä montaa minuuttia hengissä pysy, ole kuinka miehuullinen tahansa. Mitä sillä sitte olet voittanut? Et mitään! Parempi on että sinä järjellisesti ajattelet, jotakin viekasta keinoa, jolla Katrin pelastat; silloin ennen saat tuumasi toimeen. Muuten saatat olla levollisena siitä ettei Katrille mitään pahaa tehdä, sillä minä tiedän, että Jumala suojelee häntä niinkuin kaikkia viattomasti onnettomia. Usko minua, Erkki, Jussilan pahat aiheet käyvät kyllä tuhoon; Jumala sallii hänen tosin hyökätä eteenpäin väärää tietä, ja koota itselleen rikosta rikoksen perään, mutta ainoasti määrätyn ajan. Sitte panee hän voittamattoman esteen hänen pahuudellensa, ja silloin saa hän kärsiä kaiken ilkeytensä rangaistuksen. Ei kukaan meistä usko, että luonnollinen kuolema lopetti Heiniojan entisen voudin, vaan kyllä tuo Jussila sen katkaisi saatanallisilla kujeillansa, ja kyllä sinä saat uskoa, että Jumala on kirjoittanut senkin ilkityön mieleensä, ja kerran sen tuomitsee. Toimi sentähden järkevästi ja koe ensin vaan pitää itseäsi hengissä, että sitte saatat vähentymättömällä innolla rosvoa vainota. Niin, minä lupaan seurata sinua kaikkialla, ja minä olen varma siitä, että useimmat tässä läsnäolevat eivät myöskään kiellä apuansa vaimojen tempaamiseen vihollisen käsistä. Eikö niin, pojat?"

"Niin, niin", huusivat kaikki. "Me seuraamme sinua, Erkki, minne vaan menet!"

Katrin isän puhuessa, tuli Erkki yhä levollisemmaksi, ja kun vanhus lopetti puheensa, ojensi hän

ukolle kätensä, virkatén:

"Te olette oikeassa, isä Pekka. Minä noudatan teidän neuvoanne, vaikka se nyt ensin tuntuukin vaikealta ja tuskalliselta; mutta Jumalan ja ystävieni avulla meille kyllä onnistuu saada vaimonne takaisin".

"Niin oikein, Erkki", lausui majuritar. "Jahka minä pääsen kotio, lähetän sinulle kaikki palkolliseni. Talon työt saavat olla niin kauvan tekemättä. Minullakin on tytär takasin saatavana, niinkuin sinulla, Pekka, ja..."

Majurittaren sanat keskeytyivät siitä että Venäläiset nyt levittivät riviänsä, kiertääkseen Suomalaiset ja estäen heiltä palaumatkan veneille, sekä siten pakottaakseen heitä antautumaan. Lähenevä vaara antoi taas Erkille kaiken kylmäverisyytensä takasin ja hänen onnistui päästä veneille ennen Venäläisiä. Suomalaišten päättävä asento sekä se uljuus, jolla he tekivät vihollisen ensimmäisen rynnäkön tyhjäksi, vaikuttivat ettei Venäläisten katteini enään rohjennut panna väkeänsä toiselle samanlaiselle tappiolle alttiiksi.

Taistelun kestäessä soivat kellot yhtenään. Usean kerran yrittivät Venäläiset tunkea pienestä tornin ovesta, mutta lukkari oli pannut sen lukkoon ja vielä lisäksi varustanut sen vahvalla puukangella, että kuluisi pitkä aika ennenkuin Venäläiset saisivat sen murretuksi. Yhä selvemmin kaikui valtava soitto ja ääni kulki tuulen siivillä Nevajärven itäistä rantaa marssivan Malmin joukon luo asti.

"Tuo on ihan varmaan hätäkello", huudahti katteini Malm, ratsastaessaan joukkonsa etupäässä, toisella puolella prikaatinajutantti Vallgren ja toisella kornetti Brandenburg. "Onkohan tuo Juvan kirkolta?"

Rietu Pekkolaín, joka oli varsin lähellä katteinia, kuuli hänen kysymyksensä ja vastasi:

"Niin, herra katteini! Suokaa anteeksi, että puutun puheeseen, mutta tuo soitto kuuluu Juvan kirkolta!"

"Tiedätkö sen varmaan?"

"Tottahan nyt, koska täällä olen syntynyt".

Malm ei tahtonut tietää sen enemmän. Oitis käski hän kersantti Rosenqvist'in, joka oli rohkea ja taitava sotamies, muodostamaan jääkäriketjun ja varovasti lähenemään kirkkoa sekä, jos suinkin mahdollista oli, kiertää vihollinen, taikka, jos ei se onnistunut, pyrkimään kirkon eteläpuolelle, joten vihollinen joutuisi kahden tulen väliin.

Ei kestänyt kauvan ennenkuin ampuminen kirkkomaalta ehti Malmin joukon korville ja sai sen vieläkin lisäämään kiirettänsä.

Jota kovemmin hätäkello kajahti, sitä levottomammaksi tuli venäläinen katteini, sillä hän tiesi, että suomalaisia partiojoukkoja liikkui näillä tienoilla. Sitä paitsi oli hän pari kertaa ennen, vähemmän sitä aavistaessaankaan, saanut Malmin niskaansa ja molemmilla kerroilla oli hän vaan töin tuskin saanut henkensä pelastetuksi. Pelko siitä sai hänen nytkin päättämään väkisin tunkeutumaan torniin.

Hän käski sentähden alauseerinsa millä hinnalla tahansa murtamaan ovi. Monen turhan koetuksen perästä pisti Jussilan päähän, joka sentähden että hän sanomattomasti vihasi vanhaa lukkariakin auttoi tätä yritystä, pettämätön keino. Oven alaosasta hakattiin pieni pala pois; aukkoon pantiin ruutia, joka sytytettiin. Täräys oli tuima; raskas tanko meni pirstaleille ja tie oli auki. Kymmenkunta Venäläistä hyökkäsi alauseerin perässä jyrkkiä puuportaita ylöspäin. Vanha lukkari näytti olevan auttamattomasti hukassa.

Kun tämäkin Jussilan aie onnistui, hiipi hän, hieroen tyytyväisenä käsiänsä ja pilkallisesti nauraen ja iloiten siitä, että tuumansa nytkin oli menestynyt, savulla täytettyyn kirkkoon. Savun suojassa riensi hän sakaristoon, jonne hän oli sulkenut Katrin, ettei hän olisi päässyt pakoon. Ovi aukeni ja hän seisoi Erkki Ollikaisen nuoren morsiamen edessä.

Sakaristossa oli vaan yksi akkuna, sekin metsään päin. Tähän Jussila turvautui.

8.

Vanha soittaja oli jo menehtymäisillään, sillä vaikka hänellä olikin vahvat käsivarret, niin kyllä tunnin yhtämittäinen soittaminen saattoi ne väsyttää.

"Enköhän tehnyt tyhmästi, kun en ottanut tarjottua apua", mumisi hän itsekseen. "Tuolla alhaalla on taistelu vielä täydessä menossa ja kuka tietää kuinka kauvan sitä saattaa kestää. Mutta", jatkoi hän rohkeammin ja sylkäsi karkeihin, kovasta työstä känsästyneihin käsiinsä, "minä soitankin sittekin siksi kuin uuvun; ehkä siitä on apua".

Kellotapuli oli pieneläntäinen; siinä oli vaan kaksi kelloa, molemmat sangen vanhoja. Isommasta kellosta, jolla lukkari soitti, kävi sama satu, kuin monesta muusta kristikunnan kellosta, että se nimittäin oli joutunut pahan henken maanalaiseksi, ja että tämä sentähden oli upottanut sen kirkon vieressä olevaan järveen. Siellä se kuitenkin ehtoisilla itsekseen soitti suruisia säveleitä; lapset joutuivat niitä kuulemaan; kellon kätköpaikka keksittiin ja se otettiin taas entiseen toimeensa. Niin kansa Juvan kellosta kertoi, jolla piti oleman helein ääni koko Suomen kaikista kelloista.

Viidet jyrkät portaat kävivät kellotapuliin, ja niistä olivat ylimmäiset irtonaiset, niin että ne saatiin nostaa ylös. Lukkari oli irroittanut köyden palkista ja oli nyt valmis milloin tahansa vetämään portaat ylös, jos tarve niin vaatisi.

Pysyäkseen hyvillä mielin, lauloi hän kaikuvalla äänellä milloin kansanlauluja, milloin virsiä, ja se näytti häntä koko lailla virkistävän.

"Kun kello vaan pitää, niin kyllä se saa tanssia", huudahti hän. "Oi, näin kauvan yhtämittaa ei sillä ole soitettu sittekuin Kustaa III, kunnioitettu muistossakin, ammuttiin Tukholmassa; ampuja lie ollut joku Ankarström niminen mies, niinkuin kerrottiin. Niin, sitte on pitkiä aikoja kulunut, mutta vielä enempi on siitä kuin kuningas vainaja oli täällä sotimassa. Silloin oli toisenlaista elämää tälläkin seudulla, ja selkäänsä ryssä sai että silmät kipenöitsi. Niin niin, katteini Malm peitto, Jumalan kiitos, nytkin hänen nahkansa, että se siitä käy, ja kyllä ryssä sen ansaitseekin. Niin, kuningas vainaja, sepä se oli kuningas koko päivän. Ystävällisesti kohteli hän kaikkia. Minä muistan vielä vanhan Tarkan, jonka me hautasimme viime suvena, kuinka hän tuli sodasta kotio, toinen jalka poikki ja puinen sen sijassa sekä iso, kiiltävä hopearaha rinnassa. Kaikki tahtoivat kuulla kuinka hän oli jalkansa menettänyt ja kunniamerkin saanut, ja silloin kertoi Tarkka ... sydämeni oikein sulaa, kun sitä muistelen ... mutta vaiti ... mitä melua se on ... ohooh. Vai kolistelette te tornin ovea, te lurjukset; vai niin, koputelkaa sitte! 'Niin', sanoi Tarkka, 'Ruotsinsalmella minä koivestani pääsin ja sain tämän planeetin rintaani. Jospa te olisitte nähneet kuninkaan siellä, pojat, ja Cronstedtin sitte! Hei pojat, nepä miehiä olivat, ne, ja Cronstedti, sepä löylytti ryssiä, että sydän rinnassa ilosta leimahteli! En ikipitkinä päivinäni ole minä kokenut kuumempaa päivää, en edes Viipurissa, jossa Puke niin uljaasti mennä pöllähytti vihollisen laivarivin lävitse, eikä venäläinen koskaan ole semmoisissa pieksijäisissä ollut kuin Ruotsinsalmella, ja juuri sentähden että kuningas ja Cronstedt olivat vihoissaan Viipurin asian tähden. Keskellä kuuminta luotisadetta sanoi kuningas minulle: Pelkäätkös, Tarkka? — Mitä se on, majesteetti, sanoin minä. — Hyvä on, sanoi kuningas, saat sitte tulla minun veneeseni, mutta jos silmääsikin räpähytät, niin olet kuin oletkin myyty mies. Uskokaa pois, että silmäni olivat kuin tikuisia, vaikka korvia kuumoittikin; mutta kun se p—leen luoti tuli ja nappasi koipeni poikki, niin silloin oli pirun paha pitää suutansa kiinni. Totta kuningas sentään huomasi, että jokin minua vaivasi, sillä hän sanoi: 'Oletpas sinä vaalea naamassasi, Tarkka; onko jänis jossakin?' — Eei, sanoin mä, mä sain vaan tämän kontruksuunin, sanoin mä ja koetin nostaa jalkaani ylös, mutta se nujautti alas taas. Jassoo, niinkö sun laitas on, sanoi kuningas, sitte sun pitää saaman tämä näin, sanoi hän, ja sitte hän otti lakkaristaan tämän rahan ja pani sen rintaani; ja sitte saat sinä panssunin kriksmanshuusikassasta sanoi hän, ymmärrätkös, sanoi hän. Niin, pojat, niin mun pillini meni ja niin tämä raha tuli, tietäkää se'. Jos minä eläisin sata vuotta, niin en milloinkaan unhottaisi Tarkan sanoja, sillä juuri niin hän sanoi... Mutta onpas se sakramenskattua elämää, jota ryssä tuolla oven takana pitää! Niin, koett ... mi ... mi ... mitä p ... kirotot noidat; luulenpa, Herran ja sieluni nimessä, että he ovat panneet ruutia oven alle, sillä siltä tuo kuului ... niin, tuolla he nyt tulevat alimmaisista portaita myöden! Ah, te kanaljat, vielä ette te ole minun tykönäni!"

Lukkari ei tarvinnut montaa minuuttia vetääksensä ylimmäiset portaat ylös ja sitoaksensa köyden kiinni. Sitten hän taas rupesi soittamaan, ensin kuitenkin suljettuansa oviluukun ja sen päälle pantuansa kaikellaista kamaa, puupalasia y.m. mitä tornissa sattui olemaan.

Yhä selvemmin kuuli hän Venäläisten riemuhuutoja alhaalla. Mutta riemu muuttui pian kiroukseksi, kun he huomasivat minkä kepposen lukkari oli tehnyt heille. Ainoasti muutama kynnärä päällänsä kaikuivat valtavat äänet, niin että koko tapuli vapisi, ja kellon äänien välissä saattoivat he kuulla lukkarin kimakalla äänellä veisaavan virttä. Kuinka he pääsisivät tuonne ylös? Ei mitään keinoa näyttänyt tarjoutuvan.

Hetken aikaa tirkisteltään kattoa lupasi muuan sotamiehistä kavuta ylös hakkaamaan köyden poikki. Portaat putoisivat sitte alas. Alaupseeri suostui tähän. Nousemalla erään kumppaninsa hartioille onnistui sotamiehen parin turhan koetuksen perästä saada kiinni eräisen kattoparrun. Varovasti kavuten lähenei hän portaita. Pari iskua, joita ei lukkari kellon kuminan tähden kuullut, oli tarpeeksi ja

portaat putoivat alas aika jylinällä. Niiden alapää tosin särkyi, mutta niissä oli kuitenkin mittaa tarpeeksi.

Vanha lukkari kuuli portaitten putoamisen ja ensi kerran monesta vuodesta vaalenivat hänen ahavoittuneet kasvonsa.

"Minä olen hukassa", ajatteli hän ensimmäisessä hämmästyksessään, mutta heti sen jälkeen sai hän lujutensa takaisin. Hänestä oli turhaa nyt enään soitella. Yhdellä hyppäyksellä oli hän kirkonpuolisen torninluukun edessä ja katseli tutkivasti alaspäin. Luukusta ei ollut katolle kuin korkeintaan kolme kynnärää. Huomattuansa tämän tuli hän tyytyväisemmäksi.

"Tuolla alhaalla ei kukaan pääse kimppuuni", sanoi hän itsekseen, "ja ruudinsavu alhaalla estää sielläkin taistelevien näkemästä minua, kun vaan asetun niin lähelle seinää kuin suinkin".

Tuumasta toimeen. Hän leikkasi poikki kellonhihnan, joka oli enemmän kuin kuusi jalkaa pitkä, pani sen kahden kerroin keskellä luukua olevan vahvan välipuun ympärille, ja luiskahutti sitä myöden itsensä kirkonkaton harjalle, jolle hän heti istui kahden reisin. Hän huomasi silloin, että luukkujen alla käypä reunakoriste esti kenenkään ylhäältä päin huomaamasta häntä kun hän istui ihan seinustalle. Alhaalta kirkkopihalta tuprueli ruudinsavu niin taajaan, ettei häntä sieltäkään saatettu huomata.

Kun pakolainen oli päässyt katolle, veti hän kellonhihnan perässään. Pakonsa olikin tapahtunut "kreivin aikaan", niinkun sanotaan, sillä hän oli tuskin saanut hihnan alas, kun venäläisten yhdistetyin voimin onnistui saada permantoluukku auki kellotapuliin.

Kätköstänsä saattoi vanha lukkari helposti kuulla vihollisen melua, kirkunaa ja kiroomista heidän turhaan etsiessään kadonnutta soittajaa, ja tyytyväisyyden hymy levisi hänen huulillensa mumistessaan itsekseen:

"Rymytkäät nyt! Enkö ole erinomaisesti pettänyt teitä! Ah, en minä luullut teitä niin tyhmiksi!"

Hän ei ollut kauvan istunut epämukavalla paikallaan, kun tuuli hajoitti ruudinsavun. Ukko oli vähältä hämmästyksessään pudota alas.

"No, nyt on kumminkin loppuni lähellä", vaikeroi hän. "Nuo kirottu ryökäleet huomaavat minun pian ja rupeavat varmaankin ampumaan minua kuin varesta. No, nyt olen kumminkin joutunut tuhasta tuleen".

Venäläiset äkkäsivätkin todella pakolaisen kirkon harjalla, ja kun kello oli la'annut soimasta arvasivat he oitis tuon ukon soittajaksi. Siinä luulossa he vielä varmistuivat, kun alauseeri huusi tornin luukusta:

"Paholainen on varmaankin vienyt lukkarin, sillä täällä häntä ei ole^.

"Ampukaa tuo", ärjäsi Rosovski kiukuissaan. "Hänen meidän pitää saaman valtaamme sillä hän on tehnyt meille enemmän paha kuin kaikki muut Suomalaiset yhteensä!"

Pari jääkäriä tähtäsi ja ampui, mutt'ei kummankaan luodit sattuneet. Rosovski raivostui.

"Kurjurit!" karjasi hän ja tempasi pyssyn eräältä jääkärieltä, "näin teidän pitää ampua!"

Mutta ei katteininkaan käynyt paremmin kuin että hänkin ampui ohitse koettaessaan tappaa peljästyksestä jo puolikuollutta lukkaria, joka vaan vaivoin pysyi katolla ja hädässään jupisi kaikki rukoukset ja virrenvärsyt, jotka tällä kovanonnen hetkellä tulivat hänen mieleensä. Yhä enemmän vimmastuen onnistumattomuudestaan, ojensi katteini vielä kerran pyssynsä ja tähtäsi niin huolellisesti kuin taisi. Sormi lähenei lipasinta ja oli juuri lähettämässä kuolettavaa luotia, kun reima laukaus pamahti pohjoisen puolisella aidalla ja luoti sattui hänen kivääriinsä niin väkevästi, että se singahti hänen kädestänsä monta kynnärää sivulle päin.

"Hyvin ammuttu" huusi samassa katteini Malm ja hyppäsi vikkellä aidalle; "se oli oikea mestarilaukaus, Rietu Pekkolainen!"

Kirkonaidan ylitse hyökkäsi samassa Malmin pataljoona, kovalla hurraamisella, painetit valmiina pistoon, ällistyneiden Venäläisten päälle.

pieni yksinkertainen kuvastin. Molemmilla sivuseinillä oli kiinteitä penkkiä ja pöydän edessä kaksi korkeaselkäistä tuolia. Ne olivat varmaankin ylen vanhoja ja niiden maalaus oli jo useasta kohden kulunut pois. Katto, josta mitä yksinkertaisin puinen kruunu riippui, oli kaiketi joskus maailmassa ollut valkoinen, mutta siitä ei enään ollut jäljellä pienintäkään jälkeä. Nurkassa oli liesi, jonka mustassa reijässä puoleksi kuivuneita lehtipuun oksia oitis pistivät katsojaa silmään.

Kun Katri kuuli raskaan, raudoitettun oven sulkeutuvan, kävi kylmä väristys hänen ruumiinsa lävitse ja hän kätki pään käsiinsä. Hänestä tuntui niin autiolta ja tyhjältä kuin olisivat Jumala ja ihmiset hyljänneet hänen.

Muutama hetki sitte oli hän ollut niin onnellinen. Silloin oli elämä hymyillyt hänelle, ja jos joku olisi sanonut että kauhea onnettomuus uhkasi häntä olisi hän nauranut tälle synkälle ennustukselle. Ja nyt? Kuinka olikaan kaikki muuttunut!

Verrattomalla pelolla rupesi Katri tutkimaan kaikkea sakaristossa. Vihdoin tuli hän akkunan luo. Siitä näkyi vaan jylhä metsä. Kirkon kiviaita oli tässä niin lähellä, että helposti saattoi akkunalta astua sille. Hyppäys sille vaan, niin oli metsä ja vapahduksen toivo edessä.

"Jumala, jos rohkenisin", ajatteli Katri itsekseen ja nousi pöydälle.
"Särkeä akkuna ja sitte ... mutta vaiti, minä kuulen askeleita! Taivaan Herra, jos se olisi..."

Ajatuksensa keskeytyivät kun avain varovasti pantiin reikään ulkopuolella. Hiljainen vääntö ja ovi aukeni, mutta suljettiin vasta.

Jussila seiso i Katrin edessä. Hänen rintansa aaltoili levottomuudesta ja silmissään säihkyi hurja tuli kun hän sanoi:

"Meidän täytyy oitis lähteä täältä".

"*Meidän*", kertoi Katri painavasti. "*Meidän*!"

"Niin, sinun ja minun".

Katri pudisti päätään ikäänkuin hän ei olisi ymmärtänyt voudin sanoja. Sitte sanoi hän niin levollisella äänellä kuin hän suinkin saattoi:

"Minä menen mieheni luokse!"

"Etpäs mene, sepä onkin juuri vältettävä".

Katrin jo ennestään pelvosta vaaleat kasvot vaalenivat yhä enemmän. Ensimmäisessä hämmästyksessään oli hän kadottanut kaiken järkensä. Vihdoin hän kuitenkin pakoittui rohkeaksi ja sanoi:

"Sinä tiedät että Erkki on mieheni, ja minä olen vast'ikään Jumalan ja ihmisten edessä luvannut seurata häntä. Päästä minut sentähden menemään!"

"En, siit'ei tule mitään", vastasi pohjalainen raa'asti nauraen. "Sinä seuraat sen sijaan minua".

"Sinua! En koskaan!"

"Oh, ole vähemmän ylpeä. Minä tiedän kyllä millä sinun saan sävyiseksi", huudahti Jussila innoissaan. Hän hillitsi kuitenkin myrskyileviä tunteitansa ja jatkoi: "Jo kun sinä olit lapsi, olin minä vimmatusti rakastunut sinuun, ja kerran yksinäisyydessäni täällä vannoin minä Jumalan taikka helvetin kaikkien valtojen nimessä, en muista nyt niin tarkasti kumpaisenka, että sinä eikä kukaan muu olit oleva minun omani. Sinä työnsit minun halveksivasti luotasi, ehkä sentähden että minä olen ruma ja ilkeä", jatkoi hän taas pirullisen pilkallisella naurullansa, "sillä sinä pidit enemmän Erkistä, ja silloin minä uudistin valani, että sinä yksin olit oleva minun. Siitä pitäin minä vihaan Erkkiä niin suuressa määrässä kuin ihminen saattaa toista vihata. Te Suomalaiset täällä alhaalla halveksitte meitä, pohjoissuomalaisia, ja pidätte meitä noitina ja pahoja henkiä pahempina, sitä minä jo nuorina päivinä sain kokea, ja minun kokemukseni on opettanut kuinka minun pitää kohteleman teitä ja kuinka..."

"Mutta eihän Heiniojan majuri ole vihannut sinua, vaan päin vastoin kohdellut sinua kaikin tavoin hyvin", keskeytti Katri häntä.

"Älä puhu hänestä", vastasi Jussila iskein kätensä kasvojensa eteen. Yksi ainoa hyvä liikutus rupesi todellakin liikkumaan hänen sielussansa. "Hän on tuhansista ainoa joka kolmenakymmenenä viitenä pitkänä vuotena on osoittanut minulle ihmisellisiä tunteita, ja sentähden minä kunnioitan häntä. Mutta mitäpä siitä jos yhdellä on tämmöinen mieliala, kun tuhannet muut minua vaan halveksivat ja vihaavat.

Pohjoissuomalainen luullaan kylmäksi kuin jää, ja ettei hän saata rakastaa ja vihata, mutta he, jotka semmoisia luulettelevat, he ovat suuresti erhettyneet. Katri", jatkoi hän ja hänen äänensä muuttui melkein rukoilevaksi, "minä tunnen itsessäni, että saattaisin sinun tähtesi tulla mielettömäksi, jos..."

Juuri nyt tunki Malmin joukon hurraaminen Katrin ja Jussilan korviin saakka. Ja siihen yhtyivät melkein samassa silmänräpäyksessä Venäläisten hätäntyneet huudot ja kiroukset.

"Kas niin, helvetin kaikkien henkien nimessä", ärjyi Jussila, kasvot vimasta tuhankarvaisina, "nyt kai viedään minulta otus läpi käsieni. Ei ... tuhat kertaa ei..."

Näin sanoen hyökkäsi hän hurjasti Katrin päälle. Tämä oli kuitenkin nopealla liikkeellä hypännyt pöydälle, aikoen särkeä akkunan ja huudoillansa herättää Suomalaisten huomiota. Pohjois-Suomalainen syöksyi kuin tiikeri hänen päällensä, tarttui häneen kiinni suolivyöstä, potkasi akkunan palasille ja seiso i pian, norjuutensa ja voimansa avulla, kirkonaidalla. Samaan aikaan töytäsivät pakenevat Venäläiset katteini Rosovskin perässä samalle paikalle ja ennenkuin Jussila edes ehti lukea kolmeen, oli hän saaliinsa ja pakenevien kanssa hurjassa menossa metsässä. Katri oli pyörtyneenä hänen sylissään; morsiushopeet olivat pudonneet kuin Jussila hyppäsi akkunasta, eikä hunnusta ollut repalettakaan jäljellä; palasia näkyi vaan siellä ja täällä puissa.

Ainoan, minkä Jussila hurjassa paossaan huomasi, oli vaimoihminen, jota katteini Rosovski erään sotamiehen avulla laahasi perässään. Naisen muotoa ei hän kuitenkaan nähnyt.

Suomalaiset ajoivat vihollista vähän matkaa takaa mutta kun Venäläiset olivat liian paljon edellä, palasivat he pian takaisin mitään toimittamatta.

Venäläinen alaupseeri ja hänen kolme miestänsä antautuivat vangiksi vähintäkään vastustamatta.

Isolla kivellä lähellä laituria istui Erkki Ollikainen tirkistellen joka taholle ympärillensä, tavan takaa nostaen molemmat kätensä kylmää hikeä valulle otsallensa. Vähän matkaa hänestä oli Malmin joukko leiriytynyt.

"Erkki parka", sanoi katteini majuritar Segercrantzille, joka samassa lähestyi nuoremman itkevän tyttärensä kanssa, "niin lähellä onneansa ja kuitenkin niin kaukana siitä!"

"Entäs minä", huokasi majuritar, "ettekö te minuakin surkuttele, herra katteini?"

"Onko teillekin vahinko tapahtunut?"

"On! Vanhin tyttäreni, kelpo Annani on myöskin hukassa".

"Hän on ehkä kuollut?"

"Ei, sillä silloinpa hän olisi täällä".

"Hän on ehkä kiertoteitä päässyt pakenemaan Heiniojaan?"

"Ei, tuhat kertaa ei! Hän ei olisi saattanut jättää minua ja sisartansa".

"No missä hän sitte saattaisi olla?"

"Vihollistemme käsissä. Hän on epäilemättä joutunut saman kohtalon alaiseksi kuin Erkin nuori morsian!"

Katteini Malm tuumi hetken. Sitte astui hän rivakkaasti Erkki Ollikaisen luo, las ki kätensä hänen olalleen ja sanoi, syvän vakaisuuden kuvastaessa hänen miehe villä kasvoillaan:

"Herää, Erkki! Et sinä vaikeroimisella ja toimettomuudella saa morsi antasi takaisin. Toimi sillä rohkeudella ja miehuudella, jonka Luoja on sinulle antanut, niin saat nähdä että Hän myös antaa työllesi menestyksen, sillä mieletön ja maltiton mies ei saa suuria tekoja aikaan!"

"Te olette oikeassa, katteini", sanoi Erkki hypäten ylös. "Antakaa anteeksi, että ensimmäinen suru lannisti minua. Tästedes tahdon näyttää että minä sekä voin että tahdon toimia. Pojat", huusi hän ympärillään oleville talonpojille, jotka olivat ottaneet osaa ensimmäiseen taisteluun kirkon vieressä, "tahdotteko seurata minua ryssiä pyytämään?"

"Tahdomme, tahdomme!" huusivat kaikki mielissään.

Nyt vanha lukkarikin tulla tyllytteli muiden luo. Malmin sotamiehet olivat auttaneet hänen alas katolta, mutta hän oli kavutessaan repinyt vaatteensa arveluttavaan määrään. Hän näyttikin sangen naurettavalta, kun hän vasemmalla kädellään piteli housujensa jätteitä, ojentaessaan oikeansa Erkille

sanoen:

"Istuessani katon harjalla näin Venäläisten kulkevan pohjoiseen päin".

"Kiitos ilmoituksesta", vastasi Erkki ja pudisti sydämellisesti ukon kättä, "ja kiitos siitä että soitit tänne katteini Malmin! sitä ei milloinkaan Savossa unhoteta".

"Oh ... hoo ... hm ... hm ... se on liikaa ... täytin vaan velvollisuuteni", änkytti ukko, kun eivät ainoasti katteini Malm ja rovasti Sievo, vaan majuritarkin lämpimästi kiittivät häntä. "Herra jestas, minä olen valmis soittamaan, niin vaikkapa monta viikkoa, jos vaan siten saisin soitettua tuon kirotun ryssän maasta pois".

Sittekuin ne, joilla ei ollut kelvollisia pyssyjä, olivat niitä saaneet katteini Malmilta, jolla aina oli semmoisia mukanaan retkillänsä vapaaehtoisille jaettavaksi, lähti Erkki joukkoinensa samalle taholle, jonne Venäläiset olivat paenneet. Muutama minuutti sen jälkeen kantoi neljä sotamiestä Mikko Ikosen kirkosta, hänen kuumeen houreessaan huutaen ja remuten vaatiessaan pyssyänsä, että hän sitte ryssälle, joka ampui häntä ihan pääkuoreen, saisi maksaa "vanhaa viinavelkaa".

II.

TUPA VAAJASALON SAARELLA.

1.

Kallavesi, jotenkin keskellä Kuopion lääniä, on Suomen suurimpia järviä. Niinkuin muittenkin Suomen järvien rannat ovat senkin monimutkaiset, osaksi metsäiset, osaksi kallioiset. Saaria ja luotoja on epäjärjestyksessä ikäänkuin kylvettyinä Kallaveden pinnalla ja ne antavat sen milloin leveälle, milloin kaidalle vesistölle sangen miellyttävän näyn, joka valtavasti vaikuttaa katsojaan. Täällä vahva havumetsäinen saari; muutaman kyynärän päässä siitä pienempi, jolla jokunen hoikka, pieni koivu hiljalleen kasvelee, ja kohta sen vieressä kallioinen luoto, jonka rakoloissa ehkä muuan pieni puro lirisee ylhäällä kallion harjalla olevalta syvennykseltä, johon sade on vettä koonnut, kastellen muutamaa siellä täällä kasvavaa ohdaketta. Siellä esiintyy mitä kummallisoin vaihtelevaisuus, joka usein, kun silmä siirtyy mantereelle päin, loppuu aaltoileviin viljapeltoihin ja alastomiin vuoren harjanteihin, jossa ohut lentohiekka pölyyää ja antaa ilmalle raskaan harmaan karvaisen värin, taikka ruskeihin, laajoihin kanervakankaihin, joiden lävitse pienet purot hiljalleen etsivät tietä yhdestä järvestä toiseen. Semmoinen maisema, vaikei se rehoita etelämaisessa loistossa eikä esiinny kovan, melkein villin pohjoisen luonnon tapaisena, joka muuten on tavallista muissa yhtä korkealla pohjoisessa olevissa seuduissa, vaan näiden molempain välillä, on kuitenkin valtava yksinkertaisen kauneutensa kautta, joka myös tavallansa on suurenlainen, sillä *kaikki* luonnossa todistaa sen suuruutta: vahva tammi ja norja kahila, väkevä kotka ja heikko, tomussa mateleva, melkein näkymätön mato.

Siinä missä mannermaa enemmän kuin muualla tunkeutuu Kallaveteen ja jakaa sen kahteen isoon puoliskoon, on pieni, sievä Kuopion kaupunki, josta koko läänikin on saanut nimensä. Jos jatketaan matkaa pohjoiseen päin, joudutaan pian Toivolaan vahvoine ja melkein valloittamattomine solineen, ja jos yhä kuljetaan eteenpäin järven itäistä rantaa käypää tietä pitkin, saavutaan vihdoinkin Iisalmeen, joka on Kallaveden pohjoisessa päässä. Se tie on täynnä vaihtelevata suloisuutta, ja joka kerran on sitä kulkenut, ei pian unhoteta sitä jo sen itsensäkin tähden, mutta myös niiden suurien historiallisien muistojen tähden, jotka täällä kohtaavat häntä melkein joka askeleella.

Loistavalla voittoretkeillään itäänpäin oli Sandels pidättänyt Toivolaan. Näillä seuduin alkoi nyt sekä maitse että vesitse partiosota, jonka vertoja ei milloinkaan tässä osassa Suomea nähty.

Pieneen tupaan, jonka toinen pää nojasi eteläisen solan kosteata seinämää vasten, oli Sandels asettunut asumaan. Koko rakennuksessa oli kaksi huonetta, toinen isompi, toinen pienempi. Siellä täällä rappeutunutta kattoa oli korjattu niin että ylipäällikkö saattoi asua täällä kärsimättä suuria vastuksia ilmoilta ja tuuilta.

Penseä elokuun aurinko loi aamusäteitensä isomman huoneen pienistä viheriöistä akkunaruuduista sisälle, joiden läpitse ne vaan huonosti valaisivat huoneen kalustoa, isoa karkeasti höylättyä honkaista pöytää, jolle oli levitetty Savon ja Karjalan kartta, "pitkätooli" akkunan vastaisella seinällä ja kolme seljätöntä tuolia, jotka sangen paljon muistuttivat suutarin istuimesta. Pitkä isoreikänen tussari, joka oli tuvan omistajan oma, riippui seinällä muurin takana, jonne eivät auringon säteet milloinkaan saapuneet. Isäntä itse, neljäntuikkinen Paavo, oli mielellään antanut halvan asuntonsa Sandels'in käytettäväksi ja itse perheineensä, johon kuului vaimonsa, kymmenvuotias poika ja Paavon kahdenkymmenen vuotinen sisar, muuttanut eräisen muutaman sylen päässä olevaan pirttiin. Sandels'in asunnon akkunassa oli pari kääpiömäistä kukkaista astioissaan ja näyttivät ikäänkuin iloiten virkistyvän kun auringon säteet ystävällisesti hyväillen koskivat niiden lehtiin.

Tuvan ulkopuolella ja pitkin matkaa sen ympärilläkin kesti alinomaa kaikenlaisten sotamiesten hälinää. Teltat, parakit ja pienet maakuopat saivat tämän sotilaskaupungin, jonka ulkosyrjissä mustat tykin suut äänettömällä, mutta kaunopuheliaalla kielellänsä näytti varoittavan vihollista lähenemästä, sangen miellyttävän näköiseksi rauhallisenkin katsojan silmissä.

Sota-ajan kirjavalla elämällä on epäilemättä suuret miellyttävyyksiensä monien vastuksiensa ohessa. Ei ainoatakaan hetkeä ole sotamies varma hengestänsä. Hänen parhaillaan nostaessaan olvihaarikkoa taikka "viina putinaa" huulillensa, lasketellessaan piloja kumppaniensa ja sotakauppiattarien kanssa, taikka rummulla lyödessään viimeistä voittoa ryypystä, taikka olvituoista rumpalin kanssa, taikka nurmilla tanssiessaan seudun uteliaitten tyttöjen kanssa, kuuluukin yht'äkkiä tuo kolkko hätärymäkki; pyssyt ladataan, painetti ruuvataan kiinni, ja kun komennetaan "eteenpäin mars", silloin pois olvesta, ryypystä, kortista ja tytöistä vihollisen taajojen pataljoonia vastaan, joista hänen eteensä tulee kuolema ja hävitys mitä erilaisimmissa ja hämmästyttävimmissä muodoissa. Hän ei tiedä saako hän enään milloinkaan nähdä sen immen, jolta hän tanssin pyörteissä ryöväsi suutelon, taikka voipiko hän koskaan sotakauppiaille maksaa velaksi saamansa olven ja viinan.

Mutta juuri tämä vaihteleva elämä onkin uskollisen ja totisen soturin suurinta ihannetta. Sen viehätys herättää hänessä eloon kaikki unelmoivat tunteet; hän tulee kovaksi kun sitä vaaditaan, mutta tarpeen tullen myös lempeäksi ja penseäksi. Tämä alituinen leikki ja taistelu kuoleman kanssa muodostaa hänen luonteensa ja saa hänen helpommin ajattelemaan toista elämää.

Semmoinen henki vallitsi Sandels'in sotamiehissä, ei yksin Toivolassa, vaan koko tällä muisto- ja voittorikkaalla retkellä, joka oli loistavin koko vv. 1808-1809 sodan ajalla. Tätä henkeä eivät siittäneet ainoasti ajan merkittävät suhdet; sen oli suureksi osaksi heihin kylvänyt Sandels itse.

Tavan takaa kävi hän soturiensa luona, ja missä hän vaan näyttäytyi katsoivat kaikki, päälliköt ja sotamiehet, kunnioituksella, ihastuksella ja rakkaudella "urheaan kenraaliinsa", jonka suurista sinisilmistä neron tuli loisti yhdessä vakaisuuden ja lempeyden kanssa. Hänen korkea, hoikka vartalonsa oli sopiva soturille. Sandels olikin vastustamatta nerollisin päällikkö tässä sodassa; sen osoitti hän selvään voittoretkeillensä, minkä hän verrattain lyhyellä ajalla kulki ja joka päättyi vasta sitte kun hän, ajaen vihollista edellään, seisoi venäläisellä alueella.

Auringon heikot säteet eivät olleet kauvan loistaneet pienen tuvan akkunoille ja tuvassa oleville esineille kun Sandels täysissä vaatteissa astui ulos pienemmästä huoneesta, jota hän käytti makuuhuoneenansa.

"Täällä on raskas ilma", sanoi hän itsekseen. "Vähän raikasta ilmaa ei ole haitaksi".

Näin sanoen avasi hän vaivalla ruostuneilla saranoilla liikkuvan akkunan. Valovirta tunki huoneeseen ja aamun raikkaat tuulahdukset tukahuttivat pian yöllä kokoontuneet raskaat höyryt.

Sittekuin kenraali hetken oli uneksivin silmin katsellut aamuaurinko kirkkaasti valaisemaa seutua, nyökäyttäen tuttavallisesti päätänsä muutamalle ohitse käyvälle sotatoverille ja pitemmän aikaa antanut silmänsä levätä Kallaveden hiukan aaltoilevalla pinnalla, jonka ylitse silloin tällöin jymisevä humina, todistaen jotakin etäistä taistelua, ilmapalloilla liikkui, lähestyi hän pöytää, jolla kartta oli levitettyä. Ensi silmäyksensä siihen luotua, astui hän askeleen takasin. Oliko tuo harhanäky vai oliko se korkeamman vallan viittaus?

Aurinko loi nimittäin vinoon kartalle kapean valon säteen. Säde alkoi Siikajoella, pitkittyi sitte Revonlahden ylitse Toivolaan ja Kuopioon ja katosi Venäjään päin Laatokan pohjoispuolella olevan Sortavalan kaupungin kautta.

"Niin", virkahti kenraali kasvojensa yhä kirkastuessa, "sen tien on korkeampi voima ennuskielellänsä osoittanut minulle. Sitä minä kuljenkin. Venäläiset ovat kohta rajan sisäpuolella Ruskealan tykönä. Ennenkuin he ehtivät ylöspäin täytyy minun saada valtaani Taipaleen ja Joensuun sekä Tohmajärven ja Pelkjärven vahvat solat. Se tie on uhkaavin. Minä en laske niinkään helpolla käsistäni, mitä sattumus on

minulle osoittanut".

Koputus ovelle keskeytti samassa kenraalin puoliääniset mietteet. Hänen lujasti lausuttuansa; "astukaa sisälle!" avattiin ovi ja parhaassa ijässään oleva soturi tuli huoneeseen.

"Terve tuloa kotio, katteini Malm", sanoi kenraali ja antoi urhealle sotapäällikölle lujan kädenlyönnin. "Näittekö mitäkään mainittavaa tutkimusretkellänne?"

"Minä kävin Taipaleessa saakka, mutta en nähnyt ainoatakaan kasakkaa", vastasi katteini, "mutta eräältä vanhalta talonpojalta kuulin, että Venäläisiä oli nähty siellä päin pari päivää ennen. Luultavasti on heidän aikomuksensa vallata seutu estääksensä meidän tuomasta varojamme sieltä".

"Tiedättekö kuka heidän päällikkönsä on?"

"Kyllä talonpoika sanoi jonkun nimen, mutta niinkuin kenraali tietää on kansan ylen vaikea lausua vieraita nimiä ja niinpä tämäkin oli väännetty päin seinä. Mutta kun kotomatalla ajattelin asiaa, ei päällikkö saata olla muu kuin eversti Paulucci".

"Häntä en tunne", vastasi Sandels ravistaen päätänsä. "En ole kuullutkaan sitä nimeä".

"Kyllä kenraali sen kuullut on", vastasi Malm vallan varmana. "Hän mainitaan siinä raportissa, jonka Christiernin antoi viikko takaperin, jolloin hän ajoi Venäläistä veteen Noidanojan sillalta. Paulucci oli siellä päällikkönä, ja hänen onnistui vaan nopean hevosensa kautta päästä pakoon".

Katteini Malmin muistuttaessa kenraalille tätä tapausta, astui tämä käsivarret ristissä edestakaisin laattialla. Silloin tällöin seisattui hän katsomaan karttaa, mutta tuo loistava auringon säde, joka äsken oli hänelle osoittanut tien Sortavalaan, ei ollut enään siinä; se paistoi nyt parille rikkinäiselle verkolle, jotka riippuivat seinässä lähellä pöytää.

"Minun täytyä sittekin kulkea tätä tietä", ajatteli hän; "se on ainoa oikea".

Katteini Malm oli sill'aikaa lähestynyt akkunaa ja poiminut ikäänkuin mietteissään muutamia lehtiä sillä olevista kukkasista ja antanut tuulen sitte viedä niitä muassaan. Hänen katseensa olivat tarkasti kiinnitetyt Kallaveden pinnalle, jossa isompia ja pienempiä purjeita tavan takaa näkyi saarien ja luotojen välillä.

Yht'äkkiä kuvautui sinne niin elävä ja miellyttävä tapaus, ettei hän saattanut pidättää hämmästyksen huudahdusta.

"Mikä nyt on?" kysyi kenraali ja katsoi tutkivasti katteinia.

"Tulkaa itse katsomaan", vastasi Malm jättäen puoli akkunaa Sandels'ille, joka yhtä mieltynein katsein seurasi tapauksia Kallaveden pinnalla. Eivätkä he olleetkaan ainoat, jotka tarkastivat menoa tuolla etäällä. Pienelle tasangolle, joka ulottui kenraalin asunnosta rantaan, ja jota kuitenkin siellä täällä pienet pensastot katkasivat kuitenkin estämättä vapaata näköalaa järvelle päin, kokoontui pienessä ajassa upseeria ja sotamiehiä sikinsokin, ja kaikki katselivat mitä tarkimmasti tapausta järvellä.

Tämä siellä tapahtui!

Erästä pohjoisimmasta saarista tuli kaksi parkassia, isompi ja pienempi, hiljaa soudellen eteläänpäin. Ne näyttivät olevan tutkimusretkellä, sillä ne poikkesivat kaikkiin saariin, joiden ohitse kulku kävi. Nenässä tangon päässä liehui Ruotsin lippu.

Ehdittyä jotenkin Toivolan kohdalle pidättivät ne yht'äkkiä ja muutaman silmänräpäyksen perästä pistäisi kolme venäläistä venettä, joista jokainen oli suomalaisia aluksia isompi, hyvällä vauhdilla ja purjetuulta esille erään lounaassa päin Toivolasta olevan niemen takaa.

Vesitaistelu alkoi kohta. Taistelevat sekaantuivat toinen toisensa ympärille. Pyssyjen ja pienten tykkien pauke kuului varsin hyvin maalle, sillä matkaa ei ollut kuin korkeintaan venäjän virsta. Milloin oli ruudinsavu vahvana pilvenä peittämässä taistelevia katsojilta, milloin hajosi se ja silloin näkyi tuo miellyttävä kuva koko suuruudessaan.

Semmoisessa tilaisuudessa nähtiin kuinka molemmat isommat veneet (suomalainen ja venäläinen) olivat joutuneet lähempään taisteluun keskenänsä, pienemmän suomalaisen veneen alinomaisen ampumisen ja rohkeimpien liikkeiden kautta koettaessa estää molempia isompia vastustajiansa pääsemästä sitä liian lähelle.

"Sotakiikarini", huusi Sandels levottomasti. "Missä se on?"

Katteini Malm oli pian tuonut sen. Sandels nosti sen heti silmällensä.

"Ah", huusi hän, "he uskaltavat iskeä kiinni veneeseen! Uljaita poikia! Varmaankin se on kersantti Lovén, joka on tuon reiman tempun toimeenpanija. Ah ... ah ... ah ..."

Kenraalin tätä sanoessa vaipui Venäjän lippu tangolta alas ja kaikuva hurrahuuto tervehti rannasta tätä tekoa.

Voittava suomalainen vene kääntyi nyt toisten vihollisveneitten puoleen. Pienin pakeni muutaman laukauksen ammuttuansa, toinen ammuttiin upoksiin.

Hetken perästä kääntyivät molemmat suomalaiset parkassit, muassansa valloitetut veneet, suoraan Toivolaa kohden, jonka rannalla suurin osa Sandels'in joukkoa odotti voittajia.

Kenraali astui sill'aikaa kartan luo.

"Kas tässä, katteini", sanoi hän ja näytti sormellansa tietä Toivolasta, Kaavin, Sysmän, Taipaleen, Joensuun, Tohmajärven ja Pelkjärven kautta Ruskealaan, "tuota tietä teidän tulee mennä. Ottakaa mukaanne niin paljon väkeä kuin luulette tarvitsevanne. Te olette juuri sopiva mies johtamaan tätä retkeä. Talonpoikia aseilla varustettavaksi löydätte kyllä matkalla. Mutta lähtekää oitis matkaan".

Malmin silmät säkenöivät, ja hän sanoi puoleksi leikillä, osoittaen Sortavalaa:

"Miksi ette pitkittänyt määräystänne tuonne saakka?"

"Ehkä minun olisi tarvinnut", sanoi myös Sandels leilillään. "No, no, onpa sekin hyvä, jos saatte varman aseman Pelkjärvellä".

Kun ilta levitti himmeät varjonsa seudulle, oli Malmin joukko jo valmiina matkalle, joka ennen pitkää oli tuleva niin loistavaksi ja muistorikkaaksi. Huutaen: "eläköön kenraali! eläköön Suomi!" lähti hän liikkeelle osaksi ketjussa, osaksi joukossa Toivolan itäpuolella olevien taajojen metsien lävitse.

Suurimpia saaria Kallavedessä on Vaajasalo. Siinä on osaksi taajaa metsää osaksi reheviä niittyjä, jotka tekevät sen Kallaveden milt'ei kauniimmaksi saareksi. Karhunsalmi eroittaa sen mannermaasta. Lähellä mainittua salmea, joka toisin paikoin oli laitoa, toisin taas melkoisen syvää, oli sanotun saaren rannalla Leskelän hovin rakennettu talo, parhaita koko seudulla. Leskelästä oli vapaa näköala toiselle puolen salmea ja ympärillä oleville tienoille. Suuria niittyjä ulottui pitkälle saaren sisuksiin päin ja niiden takana alkoi jo pienempiä metsiköitä poistaa seudun yksitoikkoisuutta.

Sen metsikön syrjään, joka oli lähinnä mainittua taloa, oli Antti Tikkanen noin kymmenen vuotta ennen tämän kertomuksen aikaa rakentanut itselleen pienen tuvan, jonka hän oli maalannut keltaseksi ja varustanut semmoisella katolla, että hän luuli sen voivan kestää minkälaista myrskyä ja sadetta tahansa. Mutta tässäkin kävi selväksi kuinka hairautuvia ihmisten tuumat ovat. Noin viikko jälkeen tuvan ja katon valmistumisen, nousi ankara myrsky jota syksysillä joskus saadaan tuta maamme pohjoispuolissa. Tunnin perästä ei Antin tuvalla enään ollut katon jäännöstäkään, ja hän sai nyt herjetä käymästä pitkin seutuja ylpeilemässä siitä että hänen tupansa katto oli tukevin koko saarella. Moneen oli Antin ainainen ylpeys pistänyt niin, että he mielellään soivat hänelle tämän pienen masennuksen.

Antti Tikkanen oli siitä ruveten kun hän seudulle tuli, tullut tunnetuksi ylpeydestänsä ja ilkeydestänsä sekä myös siitä, että hänen luultiin olevan tekemisissä pahojen valtojen kanssa.

Ei kukaan tietänyt varmuudella mistä hän oli tullut. Toiset luulivat hänen olevan Pohjanmaalta, toiset vieläkin pohjoisemmilta seuduilta. Varmaa on myös että Antti mielellään antoi kansan uskoa hänen olevan liitossa pahojen henkien kanssa, sillä se luulo teki hänen peljätynsä. Tämän johdosta saattoi hän myös, tarvitsematta peljätä vaivalloista uteliaisuutta, pitää mitä peliä hän tahtoi.

Vaikka Antti aina noudatti suurta varovaisuutta tiesivät ihmiset kuitenkin, että hän usein oli väärillä teillä, ja ettei kaikki, mitä hänellä oli, ollut rehellisesti saatua. Mutta kun ei löytynyt todistajia häntä vastaan, eivät kruununmiehet voineet hänelle mitään. He seurasivat kuitenkin niin tarkasti kuin voivat hänen toimiansa ja tekemisiänsä.

Mutta Antti Tikkasella oli ketun kavaluus ja neuvokkaisuus, ja hänen onnistui aina pelastua tavalla taikka toisella.

Aikaisin keväällä v. 1808 oli hän eräänä päivänä jälkeen puolenpäivän soutanut katsomaan pyydyksiänsä. Ei kukaan tietänyt mitä silloin tapahtui autiolla luodolla pyssyn kantaman päässä luoteeseen päin Vaajasalosta, mutta siitä päivästä ei kukaan nähnyt seudun neljäntymppiä; hän oli kadonnut jälkiä jättämättä. Häntä etsittiin kaikkialta, mutta turhaan. Tosin mies toisellensa kuiskaili,

ettei Antin matka ollut varsin rehellinen, mutta kun kaikki pelkäsivät Anttia, joka ei milloinkaan mitään kostontuumaa vanhentanut, ei kukaan uskaltanut sanoa sanaakaan.

Tämän kertomuksen aikaan kävivät Venäläiset usein rosvoamassa Vaajasalossa. Kummallista kyllä, ei kuitenkaan milloinkaan kajottu mitäkään Antti Tikkasen tuvassa ja sen ympärillä. Vihollinen meni sen ohitse olevinaan sitä huomaamattakaan, vaikka se oli jokaisen nähtävissä, joka vaan kulki Leskelästä saaren sisälle päin. Tämän tähden ruvettiin suuresti epäilemään Antin olevan liitossa vihollisen kanssa. Mutta tätäkään epäluuloa ei kukaan uskaltanut toisellensa ilmaista niin lujaa, että se olisi joutunut Antin korviin.

Kun Venäläiset sattuivat näkemään muita Vaajasalon kalastajia liikkeillä, ajoivat he heitä takaa saarelta saarelle, ottivat heiltä heidän saaliinsa ja pitelivät useinkin heitä sangen pahasti. Toisin oli Antti Tikkasen laita. Häntä ei milloinkaan keskeytetty työsssä, tekipä hän sitä sitte vaikka keskipäivällä venäläisten parkassien ja tykkiveneitten miehistöjen nenän edessä. Melkein aina palasi hän kotio runsaalla saaliilla, joista hän sentään ei milloinkaan ollut antanut vähintäkään tarvitseville naapureilleen. Siitä syntyi Anttia kohtaan semmoinen viha, että Vaajasalolaiset usein olivat vähällä yhtyä sitä kovasti kostamaan. Venäläisten läheisyys pelotti heitä kuitenkin, että he pysyivät levollisina, mutta jokainen päätti mielessään, jos asema kääntyisi heidän eduksensa, vast'edes ottaa häntä lujalle.

Antti Tikkanen tiesi myös tämän mielialan, sillä hänen oli salateitä onnistunut saada siitä tiedon. Hänen luonnollinen hurjuutensa yltyi siitä yhä enemmän, ja itseksseen vannoi hän kovan valan, saattaaksensa Vaajasalolaisia pian katumaan sitä, että he olivat tehneet hänen vihamieheksensä.

Eräänä aamuna, kun pari kalastajaa Leskelästä ja Vihtakannasta, eräästä ylempänä saarella olevasta talosta, kohtasivat toisensa tiellä Antti Tikkasen tuvan kohdalla, sanoi toinen, jahka tervehdykset olivat tehdyt:

"Nyt on kolme vuorokautta siitä kuin Antti katosi kotoansa".

"Niin on, ja vielä on tupa suljettuna", lausui toinen.

"Tule", sanoi ensimmäinen. "Ei kukaan näe meitä; katsokaamme onko hän kotona".

"Kuinka sen tekisimme?"

"Akkunasta, tietysti".

Kalastajat astuivat tieltä ja olivat pian tuvan vieressä. Mutta olisivat he nyt katsoneet kuinka tahansa niin eivät he olisi mitäkään nähneet, sillä kummankin akkunan sisäpuolella riippui vahvoja nahkoja, karhun ja suden nahkaa, eikä ihmisen silmillä niiden lävitse katsottu.

Häpeillensä menivät ukot kumpikin tahollensa, kiroten Antti Tikkaista.

He olivat tuskin kadonneet, toinen metsään, toinen Karhunsalmelle päin, kun tanakkavartinen mies nousi tien ojasta, jossa hän oli ollut kätkössä. Se oli Antti Tikkanen. Muutaman minuutin katseltuansa poistuvien perään, mutisi hän itseksseen, huuliensa ilkkuvasti vääntyen hymyyn ja molemmin käsin pujoten poistuville nyrkkiänsä:

"Ha, ha, ha! mitä näitte, uteliaat raukat. Luuletteko Antti Tikkasen menevän pois niin että ken tahansa saa kurkistella hänen tupaansa? Ei maar, on hän vähäistä viisaampi, uskokaat se!... Odottakaat, odottakaat! Te ette tiedä mitä tapahtuu ja pian. Ja hyvä kun saatte sen tapahtuessakin tietää. Ha, ha, ha!"

Tämän sanottuansa riensi Antti kotio.

Puoliyön aikaan palasivat kalastajat samaa tietä ja sattumalta tulivat he toisiansa vastaan samalla kohdalla kuin aamullakin.

"Nyt on hän kotona", sanoi toinen osoittaen Antin tupaa, jonka akkunasta loisti vikevä valo.

"Niin näkyy", vastasi toinen. "Eiköhän hänellä ole ollut mitään pirunjuonia tekeillä poissaollessaan?"

^Niinkö luulet?"

"Minä olen varma siitä. Anttia ei ole uskomista se kuin merkki".

* * * * *

Kalastajaukot olivat tuskin ehtineet tuvan näkyvistä kun Antti Tikkanen astui sen ovesta ulos. Hänellä oli päässään leveäröytäinen hattu. Toiselta hartialtaan riippui pitkä "tussari" ja hänen leveän

nahkavyönsä väliin oli pistetty kaksi pistoolia.

Hänen muotonsa oli uhkaavamman näköinen kuin milloinkaan ennen ja usein puristi hän nyrkkiin puserrettua kättänsä Vihtakantaan päin, jossa hänen pahimmat vastustajansa asuivat.

"Odottakaat, te", jupisi hän pusertaen leveäteräisen puukon vartta, joka oli toisen pistoolin vieressä. "Kauvan olette te minulle jaelleet solvauksianne, mutta nyt en kärsi niitä enään. Halveksittuna olen aina ollut, ja te saatte palkkanne kaikesta vihastanne minua kohtaan. Tämä yö on päättävä kohtalonne".

Nain sanoen sulki hän varovasti oven ja astui tielle. Katseltuansa tässä ympärilleen oliko ketään hänen yöllistä liikkettänsä näkemässä, mutta huomattuansa olevansa yksin, lähti hän nopeasti astumaan Karhunsalmea kohden. Eräästä akkunasta Leskelästä näkyi heikko valkea; pitkiltä portailta kuului kissan naukumista ja takapihan veräjällä haukkui koira paria pientä porsasta, joita talonomistajan oli onnistunut kätkeä Venäläisten saaliinhimoisilta silmiltä. Muuten oli kaikki luonnossa hiljaista, niin hiljaista että koiran haukkuminen selvään kuului toiselle puolen salmea, jossa venäläiset sotamiehet parhaillaan paikkailivat muutamia veneitä, joita he olivat löytäneet pitkin rantoja, mutta jotka suomalaiset olivat tehneet kelvottomiksi vääntämällä reikiä niiden pohjiin.

Ei lehtikään liikahtanut; vesi Karhunsalmessa oli todellakin kuin kuvastin, puolikuun heikkojen säteiden hopeoimana.

Tie salmelle oli vähän viettävä ja sen molemmin puolin kasvoi pieniä pensaita, jotka olivat liian matalia kätkemään miehen suorassa asennossa. Peljäten että hän huomattaisiin piti Anttikin parhaana kumarassaan kulkea tien sivua pitkin. Hän ei tehnyt tätä suorastaan pelvosta, vaan hän ei turhan tähden tahtonut antautua riitaan. Kuitenkin oli hän lujasti päättänyt ikipäiviksi sulkea sen suun, joka sattuisi tulemaan hänen tiellensä.

Kun hän vihdoin ehti rantaan, saattoi hän vapaasti nähdä kapean salmen toiselle puolelle. Siellä pitivät työskentelevät Venäläiset pientä hälinää. Antti vapisi levottomuudesta tirkistelevin silmin katsellessaan milloin yhdelle, milloin toiselle puolen salmea, ikäänkuin olisi hän peljännyt suomalaisen parkassin missä silmänräpäyksessä tahansa kiitävän salmeen. Sitte oli vaan kulunut kaksi päivää kun kolme sellaista oli tullut puhdistamaan salmen vihollisista. Jokainen katoava minuutti oli hänelle kallis. Ollessaan pitkänään maassa niin että yläosa ruumista pistäysi esille rantapensaista, kuuli hän yht'äkkiä rahahduksen vieressänsä. Käsi tarttui heti veitseen, ja paljastettu ruumiinosa liiti äänetönnä takaisin pensaan taakse, hänen tarkasti tirkistäessään sinne päin, mistä rahina oli kuulunut.

Tämänlaisiin yökulkuihin tottuneena, oli hänen tarkka silmänsä pian huomannut ihmisolennon, joka samalla tavalla tähysti häntä vastaisesta pensaasta. Antti säpsähti, sillä hän ajatteli, että tällä yhdellä saattoi olla useampi takanansa. Hänen paha omatuntonsa, jota hän aina oli osannut nukuttaa, rupesi nyt heräämään. Oliko hänen mittansa nyt täysi?

Jota enemmän Antti katseli vihollistansa, joka oli varsin liikumatonna, sitä levottomammaksi hän kävi. Kuu, joka samassa pistäysi esille parin pilven raosta, loi heikon säteen vastaisen pensaan harvempien oksien väliin ja valaisi siten vieraan kasvot, joita ei Antti tuntenut. Siis ei hänellä ollut Vaajasalolaista vastassansa.

Outo, joka myös puoleltansa oli katsellut Anttia, teki samassa äkkinäisen liikkeen ja konttasi pensaasta suoraan Anttia kohden.

"Hei, siellä", huusi hän, "mikä sinä olet, joka ihmisiä vahtaat?"

Vieraan ääni oli samalla niin kylmä ja niin ivallinen, että Antti säpsähti. Ainoalla hyppäyksellä oli hän esillä pensaasta ja jaloillaan, ja siinä nyt seisoivat molemmat miehet, kuutamon valaisemina, katsellen toisiansa katseilla, jotka äänettömällä kielellään näyttivät tahtovan sanoa: "Miksi sinä olet minua häirinnyt?"

Hetken perästä vastasi Antti: "Minun ei tarvitse sanoa kuka minä olen. Mutta kuka olet sinä?"

"Minä olen pohjan periltä", vastasi Jussila, sillä hän se oli, joka näin yht'äkkiä oli ilmestynyt.

"Niin minäkin", huudahti Antti iloisena.

"Minä olen melkein kuin maanpakolaisena kodostani", jatkoi Jussila kolkosti.

"Niin on minunkin laitani", virkkoi Antti ojentaen kätensä. "Olipa tämä kohtaamisemme kumma. Mutta miksi sinä olet kotopakolaiseksi tullut?"

Jussila viivytti vastausansa hetkisen. Sitte sanoi hän, tultuansa siihen päätökseen, että hän uskalsi

sanoa suunsa puhtaaksi.

"Minä tulin ihastuneeksi erääsen tyttöön ja..."

"Hänen tähtensä on sinun täytynyt paeta", lopetti Antti puolinaurulla lauseen. "Niin niin; nuo liepeiset panevat joskus miehen kuumille kiville".

"Niin, kyllä minun täytyi paeta", sanoi Jussila äkkiä, "mutt'ei yksin".

"*Ei yksin*", kertoi Antti painaen kumpaistakin sanaa. "Onko sinulla ehkä tyttö mukanas?"

Kun Antti teki tämän kysymyksen, loisti hänen silmänsä niin kummallisesti, ettei Jussila ensin ollut selvillä vastaisiko hän myöntävästi vai kieltävästi. Antti huomasi tämän epäilyksen ja sanoi sentähden äkkiä:

"Ei sinun tarvitse peljätä, että minä sinulta tytön otan, taikka petän sinun, sillä minä arvaan kyllä kuinka..."

"Vaiti, vaiti, joku saattaisi kuulla! Mutta istu tähän, niin saat kuulla kaikki kohtaloni".

Sittekuin molemmat uudet ystävät olivat istuneet pensaan viereen, josta saattoi nähdä salmen ylitse, puhui Jussila elämänsä tapaukset käsillä olevaan hetkeen saakka. Kun hän oli lopettanut, virkahti Antti:

"Minäkin olen pohjoismaalainen, niinkuin tiedät, ja elämäni alkupuoli on myös kulunut metsissä, niinkuin sinunkin. Ehkä silloin olemme joskus tavanneet toisemme, vaikk'emme nyt sitä muista. Olipa hyvä että kohtasimme toisemme, niin on minulla nyt ainakin yksi liittolainen. Min'en uskalla eroittaa Venäläisistä".

"En minäkään", vastasi Jussila kolkosti.

"No, nythän ovat asiat niin hyvin kuin perästäkin", arveli Antti. "Pata tulee paraiten padan kanssa toimeen".

"Niin sanotaan", vastasi Jussila vilkuen vastasaamaansa liittolaista. Tämä, joka huomasi hänen kieron silmäyksensä, jatkoi:

"Sin'et näy luottavan minuun, mutta siinä teet väärin. Minä en tahdo olla minkäänlaisissa tekemisissä Suomalaisten kanssa, etkä sinäkään, jos oikein olen puheesi käsittänyt. Sentähden onkin parasta, että me vedämme yhtä köyttä hirteen saakka, ha, ha, ha!"

"Hirteen", vastasi Jussila uudestaan luoden vilkasevan katseen kumppaniinsa.

"Niin", vastasi tämä, "puhukaamme järjellisesti. Sinä olet suoraan astunut vihollisen puolelle, oman puheesi nuukaan, mutta niin en minä. Kuitenkaan ei ole se hetki kaukana, jolloin minunkin pitää se tehdä. Näetkö nuo veneet, jotka lähtevät tuolta vastaiselta rannalta?"

"Näen".

"Ne ovat venäläisiä veneitä. Katteini Demonov tulee nyt suuremmalla voimalla kuin ennen, ja hänen tarkoituksensa on kokonaan estää Sandels'ilta pääsön saareen. Älä vaan luule vihreätakkisten ensi kertaa tulevan tänne".

Jussila näytti levottomalta, ja kun Antti kysyi sen syytä, sanoi hän:

"Minne minä saatan kätkeä Katrin?"

"Minun tupaani".

"Mutta ... mutta..."

"Sinä arvelet!"

"Niin, se on tietty. Tuleeko venäläinen katteini sinne?"

"Sepä kysymys. Tottakai!"

"Sitte en uskalla jättää häntä sinne", vastasi Jussila vapisevalla äänellä.

"Ha, ha, ha, sinä olet mustasukkainen", arveli Antti nauraen. "Niin, minä myönnän että tässä on käsillä arka asia. Venäläiset upseerit tunnetaan suuriksi naismiehiksi, ja jos tämä lisäksi on kaunis tyttö,

niin ... niin, sinä ymmärrät; mutta minä vakuutan sinulle, ettei koko saarella ole sen varmempaa kätköpaikkaa".

"No, sinun tupaasi sitte", sanoi Jussila kolkosti. Itsekseen liitti hän: "Minä pidän heitä kyllä tarkasti silmällä, ja jos he yrittävätkin Katria ... niin..."

Se käsi, joka piteli leveäteräistä veistä, pusersi sitä kovasti.

Venäläiset veneet olivat jo kelpo matkan salmella. Sotamiehet eivät ensinkään olleet hiljaa, vaan päin vastoin melusivat he täyttä kurkkua. He olivat jotenkin varmat siitä, etteivät Suomalaiset nyt häiritsisi heitä.

"Missä tyttö on?" kysyi Antti äkkiä. "Kyllä nyt on jo aika viedä häntä jonnekin suojaan".

"Sinä olet oikeassa", vastasi Jussila. "Seuraa minua".

Muutama kyynärä sivulle päin siitä pensaasta, jossa Antti oli ollut kätkettynä, oli taaja viita. Jussila käänsi hiljaa oksat sivullepäin, ja heikossa kuutamossa, joka nyt esteettömästi valaisi pensaston, saattoi Antti nähdä ihmisolennon lepäävässä asennossa. Se oli Katri. Ponnistukset pitkällä marsilla metsien lävitse sekä suru olla miehestänsä eroitettuna olivat kokonaan voivuttaneet hänen voimansa, että hän nyt oli ikäänkuin koneellinen ase Jussilan kädessä. Kostonhimoisella pohjoissuomalaisella oli vielä kuitenkin sen verran kunniantuntoa jäljellä, ettei hän milläkään tavalla loukannut tätä nuorta tyttöä nykyisessä avuttomassa tilassaan. Vaikka Jussila olikin perin paatunut, löytyi hänessä kuitenkin jokin pahuutta vastustava tunne.

"Onko kotiosi pitkä matka?" kysyi Jussila.

"Ei".

"Saatatko auttaa minua kantamassa häntä sinne?"

"Olkoon menneeksi", vastasi Antti, "mutta ensin meidän täytyy tehdä purilot. Täällä on aineita kylläksi".

Purilot olivat pian valmiina. Varovasti nostettiin tyttö niille. Hän ei herännyt eikä liikahtanutkaan vaikka viidakon ohdakkeet repivät hänen vaatteitansa.

Kun Antti kuuvalossa loi katseen Katrin kauniille ja vaaleille kasvoille, tuli hän tuumivan näköiseksi. Jussila huomasi tämän ja kysyi äkäisesti:

"Mitä sinä niin tarkasti häntä katselet?"

Mustasukkaisuus rupesi jo pääsemään hänessä valloille.

"Eikö hän kärsi katselemista", sanoi Antti vähän pilkallisesi. "Odota vähän, niin kyllä häntä vielä katselee useampikin, kuin sinä ja minä".

Nämä Antin sanat pistivät kipeästi Jussilaan ja hän rupesi jo katumaan, että hän oli Antilta turvapaikkaa pyytänyt. Mutta hänen katumuksensa tuli nyt liian myöhäiseen, sillä venäläiset veneet olivat jo kulkeneet enemmän kuin puolen salmen levyä.

Puolen tunnin kuluttua lepäsi Katri huonolla vuoteella Antin tuvan sisimmäisessä huoneessa. Pako oli estetty siten, että huoneen ainoan akkunan taakse oli pantu kaksi vahvaa luukkua. Pienestä reijästä niiden yläosassa pääsi huoneeseen heikko valo. Antti toi sohvan eteen muutamia leivän palasia, että Katrilla olisi herättyänsä jotakin syötävää.

Huone, kokonaan paljaine seinineen, näytti enemmän vankilalta kuin asuinhuoneelta, eikä se ruokakaan, jota Erkki Ollikaisen nuorelle vaimolle tarjottiin, ollut suurin muuta kuin "vankiravintoa".

Tämän tehtyensä lähtivät Jussila ja Antti yhdessä Venäläisiä vastaan.

3.

Sen seudun alhaisimpia paikkoja on Noidanoja. Vesiperäiset niityt ja suot, joissa petollinen letto kulkijata uhkaa varmalla perikadolla, ja niiden välillä synkkiä metsiä, joiden sisuksia ei metsänhakkaajan kirves ollut vielä käynyt hävittämässä, pienet purot, jotka siellä täällä muodostivat kirkasvetisiä lampia, semmoinen yleensä oli Noidanojan seudun luonto.

Erään näiden purojen ylitse, joka jo oli pienen joen kaltainen, kävi puinen silta. Sillan kummassakin päässä oli muutama pirtti ja pieniä sieviä tupia, jotka todistivat, että tämän seudun asukkaat tulivat hyvin toimeen. Rauha ja mielihyvä olivatkin tähän saakka olleet alituisina asujamina siellä. Pikku pojat ja tytöt juoksivat auringon noustessa ulos, kahlailivat alinomaan leikiten edestakaisin matalien purojen poikki, ajoivat kesän kirjavia perhosia takaa, kapusivat, norjina kuin kissat, metsän korkeimpiin puihin, ja uskalsivat usein suohonkin leton pienimmille mättäille, josta he salaman nopeudella pakenivat kun joku pitkäkorvainen "repolainen" vainoen hiipi viidakosta, taikka kun kömpelö karhu, haistaen mehiläispesien läheisyyttä, astua tallusteli esille metsänrinteestä toisella puolen suuta; isäntä, emäntä ja palkolliset tekivät iloisina ja tyytyväisinä kovat tehtävänsä saidasta maasta saadaksensa niukan elantonsa; pellot kynnettiin ja kylvettiin ja niiden tulo korjattiin läheisen kaskan peittäessä seudun heikkoon sumuun, ja kun päivä laski ja hämy tuli, palasivat kaikki, väsyneinä mutta hyvillä mielin siitä, että päivä oli hyvin käytetty, yksinkertaisestiin kotoihinsa hankkimaan tarpeellista lepoa; ja kaiken tämän saivat he toimittaa, ilman että heitä häiritsi "pitkätakisten" sotahuuto, tykkien peloittava pauke taikka kasakkain piikit ja arohevosten kavioitten jyminä. Kuva oli yksinkertainen, mutta rauhallinen, kova, mutta kuitenkin valtavasti vaikuttava.

Kuitenkaan eivät rauha ja lepo ole ikuisia ja yksinomaisia nautittavia maailmassa. Kaikki täällä on meren, järven, virran, puron kaltaista, minkäläistä vaan tahdotaan. Tänäpäivänä rasvatyyni pinta, seuraavana päivänä, taikka ehkä jo parin tunnin perästä, niin, joskus sitäkin pikemmin, on jo pintaa sekoittamassa pieniä laineita, jotka kasvavat ja vihdoin myrskyävät vaahtopäisinä hurjassa raivossa samoja rantoja, saaria ja luotoja vastaan, joita ne äsken syleilivät, suutelivat ja hyväilivät niin hellästi ja varovasti kuin äiti lapsiansa.

Niin kävi Noidanojallakin. Kun miehet ja vaimot eräänä iltana tulivat kotio, oli tullut tietoja Mikkelistä. Eräs seudun parhaita karhunpyytäjiä oli käynyt siellä ja saanut kuulla kummallisia asioita kerrottavan sodasta ja rauhan rikkomisesta. Asukasten hiljaiset mielet rupesivat nyt kuohumaan; huhut siitä että sota oli jo varsin lähellä tulivat yhä varmemmiksi ja pian kävi varsin selväksi että rauhan ajat taas olivat poissa. Silloin nousi myrsky kaikkien mielissä; lapset peljästyivät enemmän "ryssän" nimestä kuin "sutarin", ja jokainen rupesi kuumeentapaisella kiireellä saattamaan parasta omaisuuttansa turvaan. Henkiänsä he eivät ajatelleet, sillä ensimmäinen ajatus näissä rohkeissa Noidanojalaisissa oli tämä: "Jos Venäläinen tulee tänne, menemme me jokainen mies ja vaimo taistelemaan tuon tuiman vihollisen kanssa. Niin esi-isämme tekivät *ison vihan* aikana ja niin isämme ja veljemme tekivät kolmannen Kustaan sodassa".

Kun Suomen kansaa valtasivat tämmöiset mielipiteet, sillä ei ainoasti Noidanojalla vaan kaikkialla ajateltiin samoin, ei Sandels'ille ja katteini Malmille ollut vaikeata saada semmoista menestystä ja voittoa semmoisia etuja kuin he verrattain lyhyessä ajassa saivat aikaan.

Eräänä iltana hyökkäsi Noidanojan sillan eteläisessä päässä leikkivä lapsijoukko vanhan Heikkilän pirttiin, joka oli lähinnä tietä. Melkein puolisokea ukko nousi peljästyen seisaalleen pölkyltä, jolla hän oli istunut hiljaa, mutta tarkasti veistäessään kirvesvartta.

"Mitä meteliä se on?" huusi hän lapsijoukolle häristäen kirvesvarrella; "enkö minä saa yölepoa? Ulos täältä!"

Lapset kertoivat nyt, kaikki huutaen yhtä suuta, että he metsänrinteessä toisella puolen ojaa olivat nähneet ison joukon ihmisiä. Toisilla oli pitkät parrat, toisilla ei ollenkaan; toiset konttasivat käsin ja jaloin, toiset ratsastivat "pitkät tangot" kädessään. Kun he olivat lapsille, jotka ensin uteliaina olivat katselleet semmoista ihmis- ja hevoispaljoutta, häristäneet aseitansa, olivat pienoiset lähteneet "niin paljon kuin jalkoja alla oli" "Heikkilän papalle", joksi vanhaa metsämiestä tavallisesti sanottiin, kertomaan siitä ihmeestä, jota olivat nähneet.

Lasten kertoessa synkistyi ukon katse yhä enemmän. Hän kyllä aavisti mitä väkeä lapset olivat nähneet, eikä kauvan kulunutkaan ennenkuin hänen aavistuksensa kävi toteen.

Heikko silta täräsi ja rouskui hevosten ja sotamiesten painon alla, ja ennen pitkää olivat venäläiset jääkärit ja kasakat piirittäneet kaikki asunnot Noidanojalla.

Moneen vuoteen ei ollut semmoista elämää ollut Noidanojalla, kuin siellä nyt nousi. Asunnoista pakeni joukottain miehiä, vaimoja ja lapsia metsiin, jättäen kaiken omaisuutensa ryöstettäväksi ja poltettavaksi. Tosin koettivat Venäläiset estää heidän pakenemistansa ja heidän onnistuikin pidättää muutamia, mutta useimmat pääsivät hiipimään pakoon, kun he ensin olivat varustaineet aseilla. Siellä täällä ampuivat jääkärit ja kasakat pakenevia, mutta harvoin heidän luotinsa sattuivat. Auringon laskeissa oli kuitenkin neljä Noidanojalaista herjennyt elämästä. Heidän kuolleet ruumiinsa jätettiin maan päälle ilmaa myrkyttämään. Sodan kirous oli ehtinyt tähänkin rauhalliseen tienoon.

Niissä, jotka eivät päässeet pakenemaan oli vanha Heikkiläkin. Melkein puolisokeana ollen, oli hän

juossut keskelle kasakkaparvea ja siellä joutunut armottoman pilkan alaiseksi. Hän päästettiin kuitenkin irti ja aikoi rientää kotionsa, kun liekit hänen sytytetystä tuvastansa pidättivät hänen.

"Vai niin", sanoi ukko levollisesti itsekseen, hengästyneenä istuen kaatuneen puun rungolle, "minä huomaan, että te olette kaltaisianne! Ihan niinkuin viime sodassa".

Sittekuin ukko oli hetken levännyt, hiipi hän sivulle päin, ja hänen onnistuikin päästä lähimpään metsänrinteesen, jossa hän kiipesi kaatuneen hongan alle kätköön.

* * * * *

Melkein kaikki asunnot Noioanojalla olivat poltetut. Jäljellä oli vaan harva, ja niissä myös se, joka oli etäimmällä sillasta. Siinä oli venäläinen päällikkö, luutnantti Ogunov, ruvennut asumaan. Seuraavana päivänä saapuivat katteinit Baronovits ja Rosovski paikalle. Edellinen oli Iisalmelta paennut metsien ja korprien lävitse, monen monituisia kertoja vähältä joutua kiinni. Milloin jalkaisin, milloin ratsastaen ja milloin pienillä, kurjilla aluksilla, jotka töin tuskin kannattivat kahta miestä, oli hän pannut henkensä kaupalle mieluummin kuin antautua vangiksi.

Katteini Rosovskin kohtalot eivät olleet niin romantillisia. Kun Malmin väki ajoi häntä takaa Juvalta, jätti hän eräänä yönä miehensä ja riensi suoraan Noidanojaa kohden, sillä hän oli vakoojien kautta saanut tietää, että luutnantti Ogunov marssi sitä paikkaa kohden. Kerran oli hän ollut vähällä joutua Härilän keskievarin, Torkkulaisen ja erään hänen renkinsä käsiin, kun he olivat metsästävässä. Keskellä metsää itään päin Härilästä peloittivat he Rosovskin, joka juuri nautti sangen tarpeellista lepoa. Salamana hyppäsi hän ylös ja, ensin ammuttuansa Torkkulaista, vaikka osaamatta, lähti hän juoksemaan kivien ja kantojen ylitse niin paljon kuin suinkin pääsi. Keskievari ja renki olivat hänen kantapäillään. He ampuivatkin häntä. Rengin luoti tempasi lakin Rosovskin päästä, että hän nyt sai juosta paljain päin; luoti, jonka Torkkulainen kohta jälkeen lähetti, repi vallan pilalle katteinin toisen takinliepeen, muttei sekään häntä vahingoittanut. Katteini Rosovski juoksi henkensä edestä, ja rakkaus siihen antoi hänelle melkein siivet jalkoihinsa. Monen tunnin rasittavan matkan perästä saapui hän Noidanojalle. Ilta oli jo tullut kun hän astui luutnantti Ogunovin asuntoon. Luutnantti ja katteini Baronovits istuivat juuri puhelemassa tapauksista Iisalmella. Jotakuta silmänräpäystä ennen Rosovskin tuloa huudahti Ogunov kiivaasti:

"Antakaahan minun vaan ensin tehdä puhdasta täällä, niin minä sitte menen Iisalmelle ja..."

"Mutta", keskeytti Baronovits, "sinä unhotat, että Sandels on Toivolassa, ja että meidän on vaikea saada mitään aikaan hänen takanansa, jossa partiojoukkoja Raahesta päin alinomaa liikkuu edestakaisin".

Nyt astui Rosovski sisälle. Ogunov ja Baronovits hyppäsivät hämmästyneinä istuimiltansa.

"Sinä täällä!" huudahtivat molemmat yhtäikaa.

"Niin, ja tuo kirottu Malm on kantapäilläni", keskeytti Rosovski vohkuen. Hetken levättyänsä kertoi hän tarkasti tapauksen Juvan kirkolla ja kuinka hän itse oli vähältä joutua vangiksi.

"Pyhän Mikaelin nimessä", huusi Ogunov, "nyt on parasta käydä katsomassa etuvartijoitani. Muuten ei tässä käy kunniallisesti".

Näin sanoen hyökkäsi hän ovelle ja ulos, jättäen molemmat katteinit pitämään toisillensa seuraa kuinka he parhaiten tahtoivat.

4.

Ukko Heikkilä oli, niinkuin ennen on kerrottu, melkein puolisokea. Siitä huolimatta liikkui hän kototienoillaan jotenkin tarkasti. Monena vuotena, joina hän oli siellä asunut, oli hän oppinut tuntemaan jokaisen polun metsässä, tunsipa ne vielä niinkin tarkasti, että hän pimeässäkin osasi kulkea läheisiin kyliin ja asuntoihin.

Tämä paikantunteminen oli hänelle nyt erinomaisen hyvä. Haperoiden käsin edessään kulki hän alinomaa eteenpäin, ja pidätti vasta kun hän kuuli kuiskuttelevia ääniä läheisyydessä. Tavallisesti tapahtuu että kun yksi aisti ihmiseltä katoa taikka huononee, tulee toinen sitä arjemmaksi ja tarkemmaksi; niin oli Heikkilänkin laita. Hänen kuulonsa oli tullut paljon tarkemmaksi, sittekuin näkö rupesi huonontumaan. Sentähden kuuli hän nytkin selvästi, että puhelevat olivat Suomalaisia.

"Hohoi!" huusi hän sentähden. "Helei!"

Hän oli tuskin saanut viimeisen sanan suustansa, kun pensaista rupesi kuulumaan rapinaa, ja ennenkuin ukko ehti päätään kääntää, seisoi hänen edessään kaksi miestä. Toinen sytytti päreen, jolla hän rupesi valaisemaan Heikkilän kasvoja, sanoessaan:

"Mikä sinä olet, joka kuljet näin yksin metsässä?"

Sittekuin Heikkilä oikein varmaan oli saanut itselleen selvälle, että edessään olevat miehet olivat Suomalaisia, kertoi hän tarkasti kuinka viholliset olivat Noidanojalla peuhanneet. Kun hän lopetti sanoi se mies, joka pärettä piteli:

"Ei tuo mahdottomalta kuulu, mutta kuka takaa, ettet sinä ole vakoilija".

"En ole", vastasi Heikkilä uskottavasti.

"No, tule sitte katteini Malmin luo".

"Tulen niin".

Katteinille, joka juuri oli matkalla Pelkjärvelle päin, kertoi Heikkilä saman, jonka hän oli metsässäkin puhunut. Tämän kertomuksen johdosta antoi Malm kersantti Rosenqvist'ille käskyn muutamalla miehellä mennä ottamaan valtaansa venäläinen vartio Noidanojalla.

"Mutta liikkukaa siellä varovasti", sanoi katteini lopuksi. "Ei tarkoituksena ole ajaa Venäläisiä sieltä pois, vaan ainoasti häiritä heitä, että he huomaisivat meidän olevan valveilla".

Kersantti lupasi noudattaa kaikkea varovaisuutta. Sentähden valitsi hän kuusitoista parasta Savon jääkäriä, jotka hän ennestään tunsu, ja ilmoitti asian heille. Kaikki olivat valmiina kostamaan vihollisille niitä kärsimisiä, joilla he olivat asukkaita kiusanneet.

Juuri kun kersantti oli aikeessa lähteä, tuli Erkki Ollikainen äkkiä hänen eteensä.

"Oletpa sinä, saamari vieköön, riutuneen näköinen", huusi kersantti.
"Etkö vielä ole saanut mitäkään tietoa vaimostasi?"

"En! Minne matka?"

Kersantti sanoi paikan ja jatkoi huolettomasti:

"Mielitkö tulla mukaan?"

"Halusta".

"Mutta sinun pitää oitis oleman valmiina".

"Niin olenkin".

Heti lähdettiin liikkeelle. Se oli ylen vaikea, sillä raskas sade oli edellisinä päivinä lioittanut maan, ettei jalka ensinkään tahtonut pysyä sillä. Kuitenkin onnistui Rosenqvist'in, jota vanha Heikkilä opasti, muutaman tunnin perästä joutua lähelle Noidanojaa. Heikkilä vei suomalaisen joukon erälle paikalle ojan vieressä, josta kersantti erinomaisesti saattoi nähdä Noidanojan sillan ja sen pohjoisessa päässä olevan vartion, jota oli noin viisikymmentä miestä.

"Tuota joukkoa ei liene vaikea lannistaa", sanoi Erkki Ollikainen, joka kersantin kanssa oli mennyt erälle pienelle niemekkeelle, jonka puitten suojassa he hyvin saattoivat seurata vihollisen liikkeitä.

"Koettakaamme naapata se pois", arveli kersantti. "Metsä on pimeä ja taaja, eikä tämä yritys vaikealta näytä".

Tuumasta toimeen. Tuntia Rosenqvistin ja Erkki Ollikaisen kanssapuheen jälkeen hiipi pieni savolainen joukko metsän lävitse ja sen onnistuikin päästä varsin lähelle vartiota vihollisen huomaamatta. Kersantti oli jotenkin varma saaliistaan ja hän oli juuri aikeessa kaikessa hiljaisuudessa valloittaa se, kun hän sen sijaan vavahti, katkeran kirouksen purkautuessa hänen huuliltaan:

"P—le!" huusi hän sitte ja löi raivostuneena jalkaansa maahan. "Jos hän olisi pysynyt hiljaa, niin... Eteenpäin siis. Älkää päästäkö ketään pakoon!"

Tämä oli synnä kersantin suuttumiseen.

Varsin toiselta puolelta tuli prikaatin adjutantti Vallgrén, joka johti Malmin etujoukkoa, marssien sillalle. Hän ei tietänyt Rosenqvistin lähetyksestä, ja hyökkäsi sentähden, Venäläiset huomattuansa, heidän kimppuunsa painetilla. Vartio teki vähän vastarintaa, mutta hajoitettiin sitte kokonansa.

Venäläiset jääkärit pakenivat ylen niskojensa kersantin osaston ohitse metsään.

Erkki ajoi paria heistä innokkaasti takaa. Äkkiä he pidättivät erään suon reunalle, epäillen uskaltaisivatko he lähteä keinuville mättäille vai ei. Mutta kun Erkki tuli lähemmäksi eikä näyttänyt siltä, joka antaisi armoa, lähtivät he uudestaan pakomatkalle. Toinen pääsi onnellisesti suon poikki, mutta toinen katosi, katkerasti parkuen kahden mättään väliin. Jota enemmän hän puhkoi päästäksensä ylös, sitä syvemmälle hän vaipui, ja pian oli hän kokonaan upoksissa.

"Jos nyt voisin auttaa sinua, niin sen tekisin", sanoi Erkki itsekseen, katsellessaan kamalaa tapausta letyllä. Hän oli kovin liikutettu, sillä kerran oli samanlainen kohtalo ollut hänellekin tulossa. Kun hän ei enään nähnyt Venäläistä ampui hän hänen pakenevaa toveriansa ja palasi osastoonsa.

Luutnantti Ogunov oli sill'aikaa rientänyt sillan päähän koko voimansa etunenässä. Kohta hänen jälkeensä tulivat Baronovits ja Rosovski. Sota jo sytytetystä sillasta tuli tuliseksi.

Erkki Ollikainen oli tavallisella rohkeudellansa heittäynyt kuumimpaan taisteluun ja hänen muskeettinsa teki suurta turmiota vihollisen riveissä.

Eipä aikaakaan, joutui hän ihan Rosovskin eteen. Tämä hyppäsi ehdottomasti askeleen takaisin Erkin nähdessään ja työnsi erään jääkärin eteensä suojaksi, sillä hän oli kyllä taistelussa Juvan kirkolla nähnyt ettei taistelu Erkin kanssa ollut leikkiä.

"Ah", huusi Erkki ja hyökkäsi katteinin päälle, "nyt et pääse käsistäni, konna!"

Näin sanoen yritti Erkki syöstä Rosovskin kimppuun, mutta jääkäri asettui hänen eteensä. Suomalaisen ja Venäläisen välillä alkoi nyt kaksintaistelu, joka kesti hyvän hetken, mutta vihdoin viimeksi mainittu putosi maahan lävistetyin rinnoin. Jääkärin oli kuitenkin sitä ennen onnistunut haavoittaa Erkin vasemman käsivarren, vaikk'ei tosin pahasti.

Samassa hetkessä, kun Erkki liiallisen verenvuodon tähden olisi kaatunut, ellei Rietu Pekkolainen olisi tarttunut häneen, tahtoi Rosovski hyökätä hänen päällensä, mutta Ogunov ja Baronovits ottivat häneen kiinni estääksensä häntä.

"Oletkos mieletön?" kuiskasi jälkimmäinen, "varmaan kuolemaanhan sinä ryntäät!"

Rosovski joutui sitte yleiseen pakoon. Puolen tunnin kuluttua ei Noidanojalla enään ollut ainoatakaan Venäläistä. Vähitellen palasivat asukkaat takaisin, lapset leikkivät niinkuin ennenkin sillanpäässä ja miehet rupesivat pian rauhassa tekemään askareitansa. Tuon pienen yhteiskunnan kustannuksella rakennettiin Heikkilän pirtti uudestaan, ja ukko sai siellä, kaikkien kunnioittamana, lopettaa päivänsä vähäistä ennen kuin se tieto tuli, että Suomi oli Venäjän hallussa.

Sittekuin katteini Malm, joka saapui paikalle kohta taistelun loputtua, oli antanut korjata enemmän kuin puoleksi palaneen sillan, marssi hän nopeasti Pelkjärven kirkolle, joka ei ole kaukana Venäjän rajalta. Hän oli nimittäin saanut tietää, että venäläinen pääjoukko oli siellä.

Erkki ei kuitenkaan seurannut niin pitkälle itäänpäin. Häntä aavisti ettei Jussila ollut sinne päin mennyt.

"Vaikka minun jalkaisin täytyisi astua halki Suomen, niin minä sen konnan etsin", ajatteli hän. "Ehkä hän on mennyt Kuopioon päin, sillä siellä hän on parhaassa turvassa. Minä lähden nyt sinne".

Viivyttyänsä Noidanojalla pari päivää, levätäkseen ja kootakseen uusia voimia, alkoi hän eräänä aamuna kulkunsa pohjoiseen päin Kallavettä kohden. Se oli vaivalloinen matka, mutta Erkki kesti sen, sillä olihan sen tarkoituksena pelastaa morsiamensa, oman Katrinsa, Jussilakonnan käsistä.

5.

Toivolana ei kulunut se päivä umpeen, jona ei isompaa taikka pienempää ottelua taisteltu. Enimmäkseen olivat suomalaiset voittajina näissä taisteluissa. Venäläiset olivat kuitenkin niin vahvasti sulkeneet tien etelään päin, ettei Sandels kyennyt sitä murtamaan, vaikka hän ponnisti kaikki voimansa saadakseen sitä aikaan.

Aina oli hän kuumeentapaisessa toimi-innossa ja harvoin hän oli kotona. Aikaisesta aamusta myöhäiseen iltaan asti harhaili hän pitkin seutua, joko jalkaisin taikka veneellä, ja usein hän oli vähältä joutua vangiksi. Se levollisuus, jota hänellä oli niin runsaassa määrässä ja joka Runebergin mukaan, oli korkeimmillaan tappelussa Virran sillan luona, pelasti hänen usein suuristakin vaaroista.

Eräänä iltana tuli hän kotio seurassaan ainoastineljä miestä kymmenestä, jotka hän oli ottanut mukaansa. Hän oli joutunut kahakkaan Pujonsaaren niemellä ja siellä menettänyt kuusi urheuta miestä. Mutta hän oli myös ajanut pakoon venäläisen vartion sieltä ja hävittänyt kasakkojen tekemän matalan etuvarustuksen.

Tomuisena ja hiestyneenä astui kenraali tupaan, mutta ei hän ehtinyt monasti kääntyä ennenkuin apulantti, vänrikki Fahlstedt astui sisälle ja kertoi, että kaksi kunnianarvoista, harmaapäistä miestä Vaajasalon saarelta pyysivät puhutella kenraalia.

"Kyllä minä tiedän heidän asiansa", vastasi Sandels laskien kätensä otsallensa. "Vihollinen ei sen saaren asukkaille anna päivänkään rauhaa. Tuokaa miehet tänne".

Näiden molempain Vaajasalon ukkojen, jotka asuivat lähellä Vihtakantaa, oli onnistunut eräänä yönä päästä saarelta. Antti ja Jussila oli huomannut heidät, ajaneet heitä takaa ja ampuneetkin heitä, mutta he olivat kuitenkin päässeet heidän käsistään. Sandels'ille kertoivat he nyt niin tarkkaan kuin suinkin niitä kovuuksia, joita Venäläiset olivat antaneet heidän kärsiä, harjoittamalla mitä suurinta kovuutta, polttamalla heidän talonsa ja tavaransa, ryöstämällä heidän karjansa, pilaamalla heidän vaimonsa ja tyttärensä ja vieläpä uhkaamalla viedä Siperiaan jokaisen, joka saattoi aseita kantaa. Vaajasalon ukot eivät suinkaan asiaa koristaneet, ja kenraalin entisten tietojen mukaan Venäläisten kamalasta menosta, ei hän nytkään saattanut epäillä ukkojen kertomusta liioitetuksi vaan piti sen kaikin puolin totena.

Heidän lopetettuansa lupasi Sandels lähettää heille apua. Iloiten siitä, että he pääsivät vapaiksi Venäläisten ikeestä, menivät Vaajasalon ukot ulos, mutta jäivät kuitenkin Toivolaan, kosk'eivät he uskaltaneet yksin palata kotosaareensa, jonka metsien takaa he selvästi saattoivat nähdä punertavia valoja siellä ja täällä todistamassa murhapolttajien taas olevan täydessä työssä.

Pari tuntia tämän jälkeen lähti luutnantti Fieandt viidenkymmenen miehen kanssa saattamaan apua rasitetuille Vaajasalolaisille. Matkalle lähdettiin veneillä, jotka oitis ohjattiin suoraan Karhunsalmea kohden.

Aamuaurinko valaisi jo puiden latvoja. Vähitellen tunkivat sen lämpeät, eloa tuottavat säteet syvemmälle pensastoihin ja herättivät liikkeelle tuhansittain pikku eläviä, valaisi pieniä puroja ja sai kukkien hienot terät aukenemaan, ensin suudeltuansa niistä pois öiset kastehelmet.

Oli todellakin herttainen aamu, täynnä raittiutta ja eloa. Kaikki henkii helpommin viileässä aamuilmassa ja lintujen viserryskin kuului kirkkaammalta ja suloisemmalta päivän kauniisti valjetessa.

Sen taajan rantametsän suojassa, joka Leskelän talon kohdalla ulottui salmeen saakka, astui Fieandt kenenkään huomaamatta pienen joukkonsa kanssa maalle. Hän oli itse ensimmäinen, joka laski jalkansa Vaajasalon maalle. Aikoen tutkia lähimmän rantapensaston, astui hän muutaman askeleen ylöspäin, mutta pidättyi äkkiä ja laski nopeasti kätensä vyössä olevalle pistoolille. Ainoasti pari kyynärää edessään oli hän huomannut miehen makaavan taajan viidakon suojassa. Luutnantti huomasi kuitenkin heti, ettei se ollut Venäläinen, ja hän aikoi sentähden jättää makaavan rauhaansa, kun hänen päähänsä samassa pisti, että se saattoi olla Vaajasalolainen, ja semmoisena hyvä tällä retkellä apuna. Fieandt kumartui sentähden makaavaa ravistamaan, mutta eipä tuo herännytkään.

"Onkohan tuo kuollut", ajatteli luutnantti. "Ei, punottaahan se kuin täysikuu poutailtana ja hengityksensäkin on tasainen. Äläpä huoli, unikeko, kyllä minä sinun hereille saan".

Tämän sanottuansa repäsi hän maasta hienon ruohon ja alkoi sillä kutitella makaavan nenää. Tämän vaikutus ilmestyi heti. Makaava hyppäsi pystyyn kuin olisi käärme pistänyt häntä, hieroi ensin silmiänsä ja tarttui tulisesti puukkoonsa, kun ei hän ensi hämmästyksessään tiennyt oliko hänellä ystävä vai vihollinen edessään.

Kun hän vihdoinkin näki edessään suomalaisen univormun, hyppäsi hän ilosta korkealle ja tarttui luutnantin käteen huudahtaessaan:

"Jumalan kiitos! Nyt saan apua!"

Luutnantti Fieandt oli jo tuntenut urhean partiomiehen, Erkki Ollikaisen. Lukemattomien vastusten ja kärsimisien perästä oli hän vihdoinkin päässyt Karhunsalmelle asti. Iltana ennen kuin suomalainen joukko astui maalle Vaajasaloon joutui hän odottamatta, kun hän jo rupesi epäilemään Katrin löytämistä, kuulemaan kahden Vaajasalon ukon keskustelua. He olivat väsyneinä istuneet samaan pensastoon, jossa Erkkikin oli. Sittekuin he hetken olivat puhelleet omasta onnettomasta tilastaan, rupesivat he surkuttelemaan sitä kohtaloa, joka tulisi niiden kahden kauniin, vangitun naisen osaksi, joita eivät he tunteneet, mutta jotka heidän luulonsa mukaan olivat ryöstetyt.

"Kaksi kaunista naista", ajatteli Erkki ja teroitti kuuloansa. "Jumalan

nimessä! Ne eivät saata olla muita kuin Katri ja Anna Segercrantz. Mutta", pitkitti hän ajatustensa juoksua, "nuori neiti ei ollutkaan Rosovskin kanssa Noidanojalla; kuinkas ma sen ymmärrän?"

Sittekuin ukot olivat kanssapuheensa lopettaneet ja levänneet tarpeeksi, katosivat he metsään päin. Erkki ei viipynyt rientämässä alas rantaan, jossa hän onneksi löysi pienen ruuhan, jolla hän yön pimeydessä pääsi Karhunsalmen ylitse.

Päästyänsä Vaajasalon puolelle tunsu hän olevansa väsyksissä, jonka tähden hän etsi sopivan paikan, jossa hän oitis nukkui sikeästi ja heräsi vasta Fieandtin kutituksesta.

* * * * *

Yö oli tullut. Rankka sade lioitti maan ja turmeli pienet kasvit. Oli, sanalla sanoen, oikea sutten ilma.

Tiellä, joka Leskelästä vei Antti Tikkasen pirtin ohitse, hiipi yksinäinen mies. Takin kaulus oli huolellisesti nostettu korviin saakka ja suun kohdalla pantu neulalla kiinni. Leveäröytäisen hattunsa oli mies painanut niin syväälle, että ainoasti nenä ja silmät olivat näkyvissä.

Mahdotonta olisi kenen tahansa ollut tässä puvussa tuntea Erkki Ollikaista, jos ei hän olisi sitä tietänyt.

"Tuolla", sanoi hän nähdessään heikon valon säteen tunkeutuvan Antti Tikkasen tuvan akkunasta. "Tuolla se varmaankin on. 'Ensimmäinen tupa vasemmalla kädellä', niinhän tuo Vihtakannan mies sanoi. Hän oli siellä nähnyt pari kaunista tyttöä, sanoi hän edelleen. Niin, tämä se epäilemättäkin on; kyllä minä olen arvannut oikein".

Hän oli nyt ehtinyt tuvalle ja lähestyi pientä akkunaa. Pöydällä paloi kapea kynttilä pullon suussa ja ympärillä istui kolme miestä, jotka nähdessään Erkki vähän vavahti. Ne olivat Antti Tikkanen, Jussila ja venäläinen katteini Demonov. Pirtin seinät olivat niin ohuet, että Erkki selvästi saattoi kuulla kaikki mitä puhuttiin.

"Onko totta että yliesikunta on Vihtakannassa?" kysyi Antti nostaen viinapikarin huulillensa. "Onko se totta?"

"On", vastasi katteini kuivasti.

"Sitte se myös on hukassa", mumisi Erkki itsekseen.

Jussila, joka tähän saakka oli ollut vaiti, väitti nyt:

"Mutta jos Suomalaiset tulevat kimppuumme, minne sitte naiset kätkemme."

"Äh", sanoi katteini osoittaen hymyillessään kaksi riviä heleän valkeita hampaita, jotka kuitenkin hänen näin irvistäessään näyttivät torahampailta. "Onhan minun väkeni lähellä, ja eihän liene ylen vaikeata viedä näitä vastustelevia aarteitamme sinne. Mutta", jatkoi hän katsoen kettumaisesti Jussilaa, "emmeköhän vaihettaisi. Sinulla on kauniimpi ja sävyisempi, majurin tytär on kiukkuinen kuin itse piru ja puree ympärillensä kuin vihanen kissa. Vaihettakaamme. Ha, ha, ha!"

Jussila tarttui jo pöydän alla olevaan veitseensä.

"Ah", tokaisi Antti, joka näki Jussilan synkän mutta tulisen katseen ja pelkäsi kansalaisensa hurjaa luonnetta. "Eihän sillä ole kiirettä. Parasta teille on ensin asettua lujasti saarelle, ettei Sandels Toivolasta..."

"Mitä vielä! Älä puhu hänestä", keskeytti Venäläinen ylpeästi. "Hän ei voi meille mitään! Mutta", jatkoi hän nostaen pikarin, "kaunottaret tänne maljailemaan kanssamme, muuten ei ole ilostamme mitään!"

Antti nousi ylös ja avasi sisähuoneen oven. Kahden naisäänen kimakka huuto kuului samassa sisältä. Erkki pani päänsä lähemmäksi ruutua nähdäkseen paremmin. Hän ei peljännyt, että häntä huomattaisiin, eikä ajatellutkaan ollenkaan sitä.

Pian näki hän Katrin ja Anna Segercrantz'in horjuen tulevan isompaan huoneeseen. Molemmat näyttivät itkeentyneiltä ja peittivät kasvonsa käsiinsä. Jussila oli noussut ylös ja seiso nyt kädet ristissä akkunaan päin käännetyyn selkensä takana.

"Kas niin, kauniit käpyläiseni", huusi katteini Demonov nostaen pikaria, "nyt me juomme teidän maljanne ja toivomme että te myös juotte meidän. Tosin on juoma miehiä varten, mutta kuitenkin..."

Hän ei lopettanut lausettansa, vaan ojensi viinapikarin vapisevalle Katrille ojentaessaan vasemman käsivartensa sillä syleillääkseen Katria.

"Katteini!" huusi samassa Jussila ja astui askeleen eteenpäin, hurjasti pudistaen nyrkkiänsä ja silmiltänsä kamalan tulen säihkyessä. "Minä tahdon..."

"Pyhän Mikaelin nimessä", keskeytti Demonov purskahtaen leveään nauruun, "luulenpa, hitto soikoon, että mies on mustasukkainen. Älä ole huomaavinasii tuommoisia pikkusasioita! Sodassa ei saa olla niin närkäs. Kas niin, tyttö, tule nyt kiltisti tänne!"

Näin sanoen aikoi hän taas vetää Katrin syliinsä, mutta nytkin hän siinä estettiin.

Erkki oli nimittäin mitä kovimmalla mielenliikutuksella seurannut asioiden menoa tuvassa. Kuu Demonov ensi kerran tahtoi syleillä Katria, mutta josta Jussila esti hänen, oli hän kumartunut maahan ja ottanut käteensä raskaan kiven. Kun Venäläinen toisen kerran yritti tehdä saman tempun, ei hän enään kyennyt hillitsemään raivoavia tunteitansa. Kaikella voimallansa heitti hän kiven akkunasta sisälle, koettaen osata katteinin päätä.

Jussila oli jo enemmän kuin puoleksi vetänyt puukkoansa tupesta ja aikoi jo syöstä puoleksi päihtyneen Venäläisen päälle, jospa se olisi maksanut hänen henkensäkin, kun Erkki odottamatta sekaantui asiaan. Mutta Erkin heitto ei ollutkaan niin tarkka kuin hän olisi tahtonut. Kivi särki ruudun yhtä helposti kuin munan kuoren ja mennä suhisi ihan ryssän pään ohitse sekä särki vastaisella seinällä riippuvan ruutisarven.

Jos salama äkkiä olisi iskenyt keskelle huonetta taikka Sandels itse koko joukkonsa kanssa yht'äkkiä olisi ilmestynyt huoneeseen, ei se ensikädessä olisi hämmästyttävämmästi vaikuttanut. Ensimmäiset silmänräpäykset olivat miehet varsin mykkinä. He katselivat turmiota ennustavalla äännettömyydellä toisiansa, luoden tirkisteleviä katseita milloin särkyneeseen ruutisarveen, milloin reikään akkunanruudussa, josta viileä yötuuli tulvasi sisälle ja suuria sadepisarvoja pirskuu permannelle. Molemmat naiset olivat oitis kiljahtaen paenneet sisähuoneeseen.

Hämmästyksen vielä vallitessa ja venäläisen katteinin selvitessä, tahdomme kertoa miten Anna Segercrantz pääsi Rosovskista ja joutui Demonovin käsiin.

Laahattuna kahden jääkärin välissä Juvan kirkkotarhasta, uupui tuo heikko tyttö pian voimatonna maahan.

Monta kertaa turhaan koetettuansa saada häntä kävelemään, käski Rosovski tehdä purilot oksista. Se oli valmis muutamassa silmänräpäyksessä ja itkevä sovitettiin niille, hänen innokkaista vastusteleemisistaan huolimatta. Hän ei luonnollisesti toivonut mitäkään hartaammin kuin että Suomalaiset tulisivat hänen pelastamaan ja alinomaan hän rukoili sitä. Mutta päivä ja yö kului eikä mitään pelastusta kuulunut.

"Oi, Jumala, Jumala, oletko siis kokonaan minun hyljännyt?" huokasi hän kätkein kasvonsa käsiin. "Eikö siis ole vähääkään vapaaksi pääsemisen toivoa".

Vaara luo melkein aina rohkeita luonteita kaikkein heikoimmista. Juuri Annan ajattellessa kotoa ja kuinka äiti ja sisar nyt surivat hänen onnettomuuttansa, pisti hänen päähänsä tämä ajatus:

"Entä jos koettaisin paeta? Kyllä minä kotio löydän".

Yön pimein aika oli jo tullut. Ympärillänsä oli kaikki hiljaista; ei hän kuullut muuta kuin molempain vartijoittensa, kahden jääkärin yksitoikkoista kuiskutusta. Ei missäkään päin näkynyt mitään valoa. Metsässä vallitseva hämy esti hänen näkemästä kuin jonkun kyynärän ympärillensä. Tuskin pari kyynärää hänestä olivat Venäläiset pitkänään ja ottivat tavan takaa napauksen "votkilla" (viinalla) täytetyistä matkaputeleistaan. Heidän kuiskutuksensa kävivät yhä epäselvemmiksi ja pian tyttö huomasi toisen vartijan raskaasti nukkuneen. Toinen taisteli vielä unensa kanssa. Pitkiä lauseita kielellä, joita ei Anna ymmärtänyt, virtasi hänen huuliltaan, milloin hiljaa, milloin täyttä suuta. Siitä ja hänen puheensa eri äänistä, saattoi hän ymmärtää ettei jääkäri ollut erittäin hyvillään tästä yksinänsä vahtimisesta.

Äkkiä kuului rahahdus ja Anna arvasi vartijan nousseen ylös. Hän laskeutui sentähden hiljaa puriloille jälleen ja oli raskaasti makaavanaan. Mutta kyllä hänen korvakalvonsa olivat kireällä. Jääkärin hiljaiset askeleet lähenivät, ja suureksi hämmästyksensä kuuli hän pian Venäläisen kuuman, viinalta tulevan hengittämisen polttavan kasvojansa. Hän oli vähältä huutaa kauhusta ja peljästyksestä, mutta hän hillitsi sen iljettävän tunteen, joka häntä valtasi ja makasi liikkumatonna, vaikka veri oli jäähmettymäisillään hänen suonissaan.

"Ehkä hän vaan tahtoo tutkia makaanko minä vai enkö", ajatteli hän ja olikin varsin oikeassa. Sittekuin Venäläinen hetken oli kuullellut hänen tasaista hengittämistensä (tyttö teki sen itse niin tasaiseksi kuin hän voi, vaikka se vaati häneltä mitä suurimpia ponnistuksia), mutisi hän muutamia epäselviä lauseita, ja siitä tavasta, jolla hän sen teki, saattoi Anna päättää hänen olleen hyvillensä siitä että hän näki nuoren tytön olevan unessa.

Eikä kulunutkaan monta minuuttia ennenkuin hän kuuli molempain vartijansa kilpaa kuorsaavan.

"Nyt taikk'ei koskaan", ajatteli hän ja nousi ylös. "Käyköön kuinka tahansa, mutta..."

Hän ei lopettanut lausettansa, vaan laski pienet, kivien, oksien ja kantojen haavoittamat jalkansa maahan. Aluksi niitä särki niin, että hän oli tuskasta huudahtamaisillaan, mutta hän voitti pian tämän vastuksen ja nousi seisaalleen. Hetkisen muisteltuansa missä päin katteini Rosovskin sija oli, rupesi hän, ensin kontaten ja sitte käyden, pyrkimään metsästä pois.

Joka pimeänä yönä, olkoonpa se kesäyökin, on koittanut päästä ulos oudosta ja taajasta metsästä, ilman vähintäkään ohjausta ja tietoa suunnasta, se saattaa täydelleen tietää mitä tämä heikko tyttöroukka kärsi pitkällisellä paollansa. Käsistä ja jaloista juoksi verta, niin ne olivat raadeltuneet, mutta hän ei tuntenut sitä, sillä joka hetki ajatteli hän, että hänen pakonsa oli huomattu ja että takaa ajajat jo olivat hänen jäljillensä. Ja tämä ajatus juuri piti voimassa hänen useasti horjuvaa rohkeuttansa ja sai hänen unhottamaan kovan tuskan, jota hän kärsi, kun oksat, kivet ja okaat repivät ja haavoittivat hänen kasvojansa, käsiänsä, käsivarsiansa ja jalkojansa.

Vihdoin rupesi jo päivä voittamaan yön. Metsä rupesi yhä valkenemaan ja linnut alkoivat laulaa aamuvirsiänsä.

Väsyyksestä uupuneena vaipui tyttöparka, jonka ei milloinkaan tarvinnut semmoisiin ponnistuksiin tottua ja jolle ruumiillinen kärsimys oli satua, mistä hän ehkä oli lukenut kirjoissa, alas erään pensaikon reunalle. Hän ei jaksanut käydä kauemmaksi.

"Käyköön kanssani kuinka tahansa", ajatteli hän, "mutta minun täytyy nyt nukkua".

Väsyneenä vaipui hän pian unettaren helmaan, josta hän heräsi vasta kun karkea ääni vieressään huusi:

"Löytö, kallis löytö! Tulkaa tänne, katteini Demonov, niin saatte nähdä oikein kauniin tytön!"

Annaa kohtasi se onnettomuus, että hän vaan joutui yhden vanginvartijan käsistä toiselle. Hänen oli huomannut toinen venäläinen joukko, joka mainitun upseerin johdolla marssi Vaajasaloa kohden.

Turhaan Anna pyysi ja rukoili katteinin päästämään häntä vapaaksi. Upseeri vaan nauroi pilkallisesti ja käski miehensä tarkasti vartioimaan häntä.

Niin tuli hänkin Vaajasalon saarelle. Ainoa lohdutus Katrin ja Annan synkässä tilassa oli se, että nyt saivat olla yhdessä ahtaassa huoneessaan ja siellä vaihdella ajatuksiansa ja toivojansa paremmasta tulevaisuudesta.

"Kukahen kiven heitti?" kuiskasi Anna tultuansa huoneesen ja suljettuansa oven. "Kukahen se oli?"

"Vaiti, vaiti", kuiskasi Katri pannen toisen kätensä Annan huulille.

"Ehkä joku Suomalainen. Jotakin on luultavasti tekeillä".

Teroittaen kuuloansa kuultelivat molemmat tytöt sitte ja odottivat mitä tuleman piti.

Kun katteini Rosovski sai tietää Annan paenneen, raivostui hän niin, että hän oitis antoi hirttää molemmat vartijat samaan puuhun, jonka alle he olivat nukkuneet. Hän ei uskaltanut ajattaa häntä takaa peljäten suomalaisia partiojoukkoja.

6.

Jussila, joka kiven singahtaessa huoneesen oli vetäynyt askeleen akkunaan päin, heräsi ensin siitä, että pari isoa sadepisaraa tipahti hänen niskaansa.

"Kaikkien pahojen henkien nimessä", huudahti hän ja töytäsi akkunalle, "kuka se mahtoi olla?"

"Missä minun jääkärini ovat?" huusi katteini, hänkin tointuen. "Kuinka ne konnat vahtia pitävät? Minä hirtätän jokaikisen jahka vaan ne saan käsiini!"

Antti oli levottomana astunut ovelle. Hänen mieleensä johtui nyt se viha, jota Vaajasalolaiset tunsivat häntä kohtaan, ja jonka he useasti olivat selvästi osoittaneet. Saattoikohan tämä olla heidän mielensä osoitus? Hänen kahdella vaiheella olleen menisikö hän ulos vai ei, ja tätä arvaamatonta arvoitusta tuumiessaan, ravisti Jussila häntä lujasti kauluksesta huutaen:

"Mitä sinä mietit? Onko nyt aikaa tässä tollotella?"

"Ei", huusi Antti, joka nyt tuli entiselleen, "sinä olet oikeassa. Meidän täytyy saada tiedon siitä, kuka kiven heitti".

Mutta sitä oli helpompi sanoa kuin tehdä, sillä kuinka huolellisesti nämät kolme miestä nuuskivatkin tuvan ympärystän, eivät he huomanneet mitäkään epäluulon alaista. Ei katteini Demonov myöskään nähnyt ainoatakaan jääkäriä. Venäläisen raivo nousi sentähden korkeimmilleen ja hän vannoi vieläkin kerran kalliin valan kostaaksensa miehilleensä, jotka niin huolettomasti vartioivat päällikköänsä.

Syynä katteini Demonovin neljän jääkäriin poissaoloon oli seuraava: Kolme heistä oli oheisessa talossa löytänyt viinakekkerin, jonka pakeneva omistaja tahallansa oli jättänyt, vietelläkseen vihollisen paulaan. Se onnistuikin. Lekkeri vietiin Antin tuvalle, ja kun sotamiehet akkunasta näkivät päällikkönsä nauttivan samaa juomaa kuin he itsekin, ja he hyvin tiesivät, ettei hän siitä työstä kesken herjennyt, eivätkä lisäksi osanneet aavistaakaan Suomalaisten läsnäoloa, rupesivat he tyydyttämään tätä suurinta himoansa. He menivät sentähden vähän sivullepäin ja täällä tyhjennettiin viimeinenkin pisara astiasta. Kun se pisara katosi, oli myös miesten järki tiessään. He nukkuivat ja nukkuivat ijäksi päivää. Viinalekkerin omistaja oli, näet, kahden kumppanin kanssa hiipinyt vihollisten perässä, ja tappaneet heidät omilla aseillansa. Katteinin kostontuumat olivat siis turhia.

Kun Erkki oli heittänyt kiven huoneeseen, riensi hän Leskelään päin, jonka läheisyydessä luutnantti Fieandt vielä oli kätkössä miehinensä.

"No", sanoi hän kun Erkki astui hänen eteensä, "mitä olet nähnyt."

"Koko venäläinen yliesikunta on koossa Vihtakannan talossa".

Fieandt oikein hypähti.

"Tiedätkö sen varmaan?" kysyi hän innokkaasti.

"Tiedän, herra". hän kertoi sitte mitä hän oli nähnyt ja kuullut Antin tuvalta, ja lopetti näin: "Parasta olisi tietysti ollut, jos minä olisin saattanut pysyä levollisena, mutta muistakaa, kuinka te itse siinä olisitte menetelleet. Vahinko vaan, etten osannut sitä lurjasta kalloon, niinkuin tarkoitukseni oli".

Luutnantti tuumi hetken. Sitte sanoi hän: "Entä jos koettaisimme napata heidät haltuumme niin kauvan kun vielä ovat siellä?"

"Se tuskin käy laatuun", oli Erkin pelonalainen vastaus.

"Kuinka niin?"

"Luonnollisesti ovat he jo lähteneet Antin tuvalta, sillä kyllä he osaavat ajatella vaaran olevan lähellä. Lisäksi on nyt pimeä ja sentähden kulku metsässä hankalaa, ett'emme me saisi toimeen mitään".

"Sinä olet oikeassa, Erkki Ollikainen", lausui eräs vanha Vaajasalon mies, joka oli tullut Fieandtille oppaaksi. "Minä olen syntynyt Vihtakankaalla ja tunnen jokaisen kiven ja pensaen siellä. Minun neuvoni on sentähden että luutnantti jättää hyökkäyksensä huomen aamuun. Kas niin, Erkki", jatkoi hän lohduttaen, huomattaen niitä syviä huokauksia, jotka purkautuivat nuoren talonpojan raskaasta rinnasta, "luota Jumalaan; hän ei ole koskaan unhottanut sitä, joka on pannut turvansa häneen. Usko minua; et ennen tiedä kun olet saanut nuoren vaimosi jälleen. Vaajasalosta eivät Venäläiset voi viedä häntä, sillä pitkin saaren ympäri liikkuu Sandels'in parkassia ja pursia, ja luutnantti vastaa kyllä siitä ettei vihollinen pääse tästä salmesta ylitse. Ole hyvällä mielellä vaan, niin saat nähdä että kaikki käy hyvin. Herra Jumala, kenen täällä maailmassa luulet vastuksista ja huolista pääsevän? Ja kun semmoisia saamme rauhankin ajalla kärsiä, kuinka luonnollisia ne sitte sodan aikana ovatkaan".

"Kiitos lohdutuksestanne, Pohjonen", vastasi Erkki ja puserti lämpimästi vanhuksen ojennettua kättä. "Minä tahdon aina muistaa niitä ja noudattaa neuvoanne".

Päivän ensimmäinen valahdus ulottui tuskin valaisemaan puiden latvoja, kun luutnantti Fieandt lähti marssimaan Leskelästä, jonka läheisyydessä eivät Suomalaiset olleet vihollisen vilahdustakaan nähneet. Suomalaiset menivät hajonneina suoraan Antin pirttiä kohden, jossa hän vaan muutama tunti sitte oli nähnyt nuoren morsiamensa voimatta pelastaa häntä.

Jokainen saattaa siis kuvitella millaisilla tunteilla hän astui joukon etupäässä luutnantin rinnalla. Se liikkui hänen mielestään hirvittävän hitaasti eteenpäin! Hänestä se oli etanan hiljaista kulkua. Jos hän olisi voinut lentää ei hän olisi viipynyt montaa sekuntia maassa.

"Onko Katri siellä vielä?" Tämä ajatus vaivasi häntä yhtenä. "Ja jos hän on siellä, millaisessa tilassa hänen sieltä löydän? Kuolleen vai elävänä ja ehkä häväistynä? — Luutnantti!" huudahti hän vihdoinkin tuskansa nousi korkeimmilleen, "tämä kulku on liian vitkallista minulle; sallikaa minun rientää edellä!"

"Mutta jos syökset suoraan perikatoosi?" intti Fieandt.

"No, se on sitte minun oma asiani".

Näin sanoen lähti hän edelle. Pian hän voitti ne esteet, jotka häntä kohtasi ja nopeasti joutui matka. Vihdoinkin pysähtyi hän hämmästyen. Edessään olivat maassa pitkänään neljä venäläistä jääkäriä, Demonovin vartio, kaikilla rinnassaan iso ammoava haava. Tässä ei ollut kuitenkaan viipymisen aikaa. Pieni tasanko erotti hänen vielä tuvasta, joka näkyi tummana ja synkkänä, kun eivät auringon säteet vielä ulottuneet sitä valaisemaan. Ennenkuin hän lähti astumaan tämän ylitse katsoi hän taaksensa olivatko suomalaiset kaukana. Hän ei nähnyt ainoatakaan sotamiestä, niin hyvin jääkäriketju oli kätkeytynyt, mutta kun hän tarkemmin katseli ruohoa, huomasi hän kuinka se hiljaa liikkui pitkänä, suorana rivinä.

"Nuo osaavat kulkea salaa", ajatteli Erkki tyytyväisenä. "Jos eivät he ota vihollisen koko yliesikuntaa, ei heillä todellakaan ole onnea".

Norjasti lahti hän sitte juoksemaan aukean ylitse toisessa kädessään pyssy, toisessa viritetty pistooli. Joka hetki odotti hän laukausta selkiseljällensä olevasta ovesta taikka särjetystä akkunasta, mutta ei se häntä huolestuttanut. Hän katsoi vielä kerran taaksensa ja huomasi ruohon silloin olevan vilkkaammassa liikkeessä. Se teki hänen vieläkin rohkeammaksi.

Tultuansa ovelle pidätti hän kuuntelemaan. Muuta ääntä ei kuulunut kuin tuulen vinkuna avoimessa akkunassa. Synkkä tunne valtasi nuoren Suomalaisen.

"Jumalani, ovatkohan he tappaneet hänen", ajatteli hän ja astui päättävästi kynnyksen ylitse. Isommassa huoneessa ei näkynyt ainoatakaan elävää olentoa. Kynttilä oli palanut loppuun pullon suussa. Vieressä oli pikari kaadettuna; toinen oli joutunut pöydän alle ja kolmannen sirpaleita näkyi yhdessä ruutisarven jäännöksiensä kanssa. Tirkistelevin katsein pysähtyi Erkki keskelle laattiaa kuuntelemaan. Ovi sisähuoneeseen oli suljettu. Uskaltaisiko hän avata sen? Olihan siellä se hirmuinen salaisuus, jota hän kuitenkin toivoi selväksi? Kova väristys kävi hänen ruumiinsa lävitse. Hän silitti useamman kerran hikeä valuvaa otsaansa; jalkansa tuskin kannattivat häntä.

Vihdoinkin rohkaisi hän mieltänsä ja työnsi oven auki. Raskas ilma tuli sieltä häntä vastaan. Kului melkeä hetki ennenkuin hän saattoi avata silmänsä ja katsoa sisälle. Hän pelkäsi ensimmäisen katseensa kohtaavan nuoren vaimonsa hengetöntä ruumista.

Mutta ei hän ikäänsä saattanut seisoa silmät kiinni.

Hänen täytyi saada varmuutta. Hän astui sitte äkkiä pieneen, raskasilmaiseen huoneeseen, jonka akkunan edessä nuo vahvat luukut olivat. Pyssyntukilla särki hän akkunan ja toisen luukun. Valoa virtasi huoneeseen ja Erkki rupesi tutkivasti katsomaan ympärillensä.

Ei näkynyt elävän olennon jälkeäkään, mutta ei myös näyttänyt täällä olevan väkivaltaa tehty. Vai mitä tuolla vuoteen kulmassa oli? Kankaan palanen. Erkki katsoi sitä ja tunsikin sen olevan Katrin morsiuspuvusta. Vielä tarkemmin tutkittuansa molemmat huoneet, löytämättä mitäkään, jota hän olisi tuntenut, sanoi hän vaikeroivalla äänellä:

"Hän on poissa, ehkäpä ikuisiksi. Jumala yksin tietää saanko vielä nähdä hänen".

Näissä sanoissa kuvastautui niin sydäntä viileksivä valitus, että luutnantti Fieandt, joka samassa astui huoneeseen, jäi seisomaan ovelle ja katseli Erkki Ollikaista ylen säälivin katsein. Vihdoinkin astui hän esille ja sanoi Erkille:

"Nuo konnat ovat paenneet Vihtakantaan ja ovat ottaneet naiset mukaansa, mutta..."

"Kuinka Herran nimessä te sen saatatte tietää?" kysyi Erkki tulisesti.

"Toinnu, Erkki", sanoi luutnantti laskien kätensä nuoren talonpojan olalle, huomattessaan surun häntä liiaksi valtaavan. "Sinä olit tuskin ehtinyt tänne, kun minun mieheni saivat kiinni erään saarelaisen, joka pakeni kotoansa. Hän kertoi, että häntä vastaan oli tullut kolme miestä, jotka suurella kiuruulla riensivät

Vihtakantaa kohden, hinaten muassaan kahta naista, jotka yhtenäen huusivat apua, mutta joita miehet lyömällä ja uhkaamalla heidät tappaa koettivat saada vaikenemaan. Vaikka vielä hämärti, saattoi mies nähdä, että yhdellä oli venäläinen univormu".

Kun Erkki kuuli, että vangittuja tyttöparkoja oli lyötykin, paisuivat suonensa hirmuisesti, ja hän huusi suonenedontapaisesti pusertaen pyssyinsä tukkia:

"Katalaa on niin kohdella avuttomia naisia. Jos Jumala antaisi jonkun noista ilkiöistä käsiini, vannon minä kaiken pyhyden nimessä, ja niin totta kun minä olen rehellinen Suomalainen, ettei heillä sen jälkeen olisi monta tuntia elettävänä!"

"Ja tässä on käteni vakuuttamaan että minäkin koetan parastani raivatakseni semmoiset hylkiöt maailmasta".

"Kiitos, herra luutnantti", vastasi Erkki liikuttuna. "Nyt eivät he pääse pakenemaan!"

Vähän levättyänsä lähti joukko ketjulla kulkemaan Vihtakantaa kohden.

7.

Venäläinen yliesikunta oli, niinkuin kerrottiin, koossa Vihkakannassa, joka oli suurimpia taloja Vaajasalolla ja asemansa puolesta korkeimmalla törmällä. Seutu lähinnä taloa oli varsin metsätön, joten taloa oli vihollisen vaarallinen lähestyä. Sentähden juuri oli venäläinen esikunta tänne asettanutkin kokouspaikkansa.

Korkealla sijaitsevista akkunoista saattoi metsän ylitse nähdä Leskelään, jonka mustat katot näkyivät eräästä aukeasta kohdasta. Myös näkyi Karhunsalmi sinisenä vyönä tummien puuryhmien välissä ja ta'impana suuri osa Kallaveden kaunist, kauniilla saarilla koristetusta seljämästä.

Noin sata kyynärää oli Vihtakannasta rantaan, ja siellä oli venäläinen venehistö, johon kuului pieniä mutta lujasti tykityitä aluksia. Venehistön ei tarvinnut kulkea Karhunsalmen kautta päästäksensä yllämainitulle talolle, sillä siinä tapauksessa olisivat Fieandtin partiojoukon veneet auttamattomasti joutuneet vihollisen valtaan.

Venäläiset upseerit olivat juuri vilkkaassa kanssapuheessa, joka etupäässä koski niitä liikkeitä, mitä he nyt aikoivat tehdä. Innokkaimmin puhui näitä asioita markiisi Paulucci, eräs ulkomaalainen, joka monta vuotta oli ollut Venäjän palveluksessa ja oli, niinkuin sanotaan, "hyvissä kirjoissa". Hän olikin ylipäällikkö näillä seuduilla.

Hetkisen katseltuaan Kallaveden tyventä pintaa ja sillä edestakaisin liikkuvia aluksia, sanoi hän kääntyen upseerien puoleen:

"Meidän väellä oli paljon tehtävää viime yönä. Sandels on kahdesti koettanut tehdä hyökkäyksen, mutta meidän sotamiestemme valppaus ja urhollisuus ovat tehneet ne tyhjiksi".

Nähdessään upseerien kysyviä silmäyksiä jatkoi hän:

"Puhjonsaarella löivät kasakat erään hyökkäyksen takasin ja tiellä Räimän ja Kasurilan kyläin välillä oli jääkäreillä tulinen ottelu länsipohjalaisten kanssa katteini Gyllengahmin johdolla. Tosin täytyi meikäläisien peräytyä, mutta vihollisen tarkoitus tutkia meidän asemaamme kylässä tehtiin kokonaan tyhjäksi. Kärskäätte, hyvät herrat; jahka ruhtinas Dolgoruki ehtii tänne, niin tuleepa, pahuus vieköön, toinen ääni kelloon Toivolassakin. Sandels ei kauvemmin meitä uhkamiellä sieltä kohtelee".

"Se on totta", arveli eräs toinen ylempi upseeri, "mutta mitä hänestä on huolimista, kun meillä on pahempi vihollinen lähempänä!"

"Pahempi vihollinen! Kuka se on?"

"Oletteko unhottanut katteini Malmin, markiisi Paulucci?"

"Pah, hän ei toimita mitään suuria", vastasi markiisi ylpeästi.

"Saattaa olla", lausui katteini Demonov, "mutta kaikissa tapauksissa hän nyt rientäen marssii suoraan Pelkjärven kirkolle".

Paulucci oikein hypähti. Siellä oli nimittäin hänen päävoimansa.

"Kuinka sen tiedätte, katteini?" kysyi hän hätäisesti.

"Luotettavien vakoojien kautta".

Paulucci ei vastannut mitään pitkään aikaan. Vihdoin ravisti hän uhkamielisesti päätänsä ja sanoi:

"Olkoon kuinka tahansa, niin kyllä me hänelle siellä vastuksen vedämme. Mutta nyt toistakin asiaa. Ettekö te, hyvät herrat, luulisi lasin hyvää viiniä ja palasen purtavaksi maistuvan hyvältä. Tosin on vielä sangen varhainen, mutta ei sodassa saa olla niin tarkka. Meillä oli eilen ja yöllä tarpeeksi kova työ tutkiessamme mihin olisi sopiva laittaa varustuksen tällä saarella. Te, katteini Demonov, näytätte ainakin semmoiselta, että ruoka maittaa teille".

"Totta, herra markiisi", vastasi katteini, joka ei vielä ollut varsin hyvällä päällä öisen juomingin perästä Antin luona. "Ruoka ei nyt ole hullummaksi".

"Ahaa, se maistuu siis paremmalta kuin levätä kauniin tytön helmassa", lausui majuri Tsherenov nostaen leikillisesti sormeansa.

"Kuinka niin? Mitä tarkoitatte?" huusi Paulucci, joka oli kauniimman sukupuolen hartaita ihailijoita. "Onko katteinin onnistunut löytää kaunis tyttö tällä seudulla? Olen minäkin koettanut, mutta ainakin tähän asti turhaan".

"Oh", arveli Tsherenov olevinansa huomaamatta Demonovin salaisia viittauksia, "se mies ei tyydy yhteen kaunottareen, hänellä on niitä kaksikin".

"Ne me ja'amme sitte", huudahti Paulucci. "Ruokaa ensin, sitte viiniä ja naisia. Tulkaat, hyvät..."

Hän ei saattanut lopettaa puhettansa, sillä samassa kaikui laukaus ulkoa. Kaikki upseerit riensivät akkunoille ja se, mitä he näkivät, sai heidän vaalenemaan.

Suljettuna joukkona ja nopein askelin marssi Fieandt'in joukko suoraan metsättömän aukean ylitse, huolimatta vähääkään Venäläisten luodeista. Luutnantti oli päättänyt valloittaa talon ja vangita vihollisen esikunnan, maksoi se mitä maksoi. Jos paikka olisi ollut metsäinen, että hän olisi saattanut kätkeä väkensä, olisi hänen rohkea tuumansa epäilemättä onnistunut.

Suomalaisen joukon uhkaava ilmestyminen saattoi Venäläiset pahaan hämmästykseen. Mutta se haihtui pian. Ei muu saattanut heitä pelastaa kuin nopea pako.

Onneksi oli Fieandtin hyökkäys huomattu niin varhain että pääsö rantaan vielä oli vapaa. Sitä tietä riensivätkin Venäläiset niin paljon kuin pääsivät.

* * * * *

Vihtakannan ja rannan keskivälillä, johon vihollisen venehistö oli laskenut, oli eräs vielä polttamaton tupa. Se oli Fieandtin oppaan, vanhan Pohjosen asunto.

Tähän tupaan olivat Jussila ja Demonov vieneet Katrin ja Annan. Vaimoraukat olivat niin monen päivän alituisten ponnistuksien perästä väsymyksestä ja ikävästä menehtymäisillään, että he vaan vaivoin pysyivät pystyssä.

"Mutta miksi sinä meitä kiusaat niin kovin?" sanoi Katri Jussilalle, kun tämä koetti saada puhetta alkuun muista asioista. "Tiedäthän sinä, että minä olen kuolemankin ennenkuin sinun".

Jussila ei vastannut oitis. Hän yritti katsella molempia naisia, mutta Annan moittivat katseet voittivat hänen himoisuutensa.

"Kuinka paljon hyvää isäni on sinulle tehnytkään ja kuitenkin sinä toimitat minulle näin kovan kohtalon", virkkoi Anna.

"En *minä* sitä tee", vastasi Jussila.

"No niin", sanoi Anna ja toivon säde loisti hänen kauniissa silmissänsä. "Jos et sinä sitä tee, niin sano kuka se sitte olisi?"

"Minä en pääse katteinista. Oi, te ette tunne Demonovia! Hän ei helpolla päästä käsistään mitä hän kerran on saanut".

Jussilan kasvot olivat synkät tätä sanoessaan.

"Mutta", sanoi Anna, joka ei kokonaan toivostansa luopunut, "kyllä sinä saatat viedä meidän takaisin jos tahdot. Sinä tunnetaan kamalaksi. Vie meidät kotio Heiniojaan jälleen niin unhotamme kaiken. Minä

lupaan että saat paikkasi takasin talossa".

Jussila mietti hetken. Sitte sanoi hän:

"Ainoasti yhdellä ehdolla koetan sen tehdä".

"Mikä se ehto on?"

"Että Katri tulee vaimokseni".

Kun Jussila sanoi nämät sanat paloi hänen silmissään niin tuima tuli, että tytöt oitis kadottivat kaiken toivonsa.

"Mutta sehän on mahdotonta", sanoi Anna Katrin nyyhkien painaen päätänsä käsiinsä. "Katrihan on toisen vaimo".

"Hänen miehensä pitää kuoleman", jatkoi Jussila kovasti ja huolimatta sydänsärkevästä huudosta, jonka Katri päästi, liitti hän: "Minulla ei ole iloa kuin Katrin rinnalla. Minä olen vannonut kalliin valan omistaakseni hänen, taikka ... niin, meidän maan miehet pitävät aina sanansa. Teitä, neiti Anna, en vielä..."

Jussilan keskeytti tässä Antti, joka hajalla hiuksin ja kamalasti tirkistäen tötäsi huoneeseen.

"Suomalaiset ovat kimpussamme", huusi hän. "Pian..."

"S—na viekөөn heidät!" huusi Jussila hypäten ylös. "Pitääkö minun tuumani menemän tyhjään juuri kun se on täyttymäisillään?"

Samassa kuului nopeita askelia. Venäläiset upseerit juoksivat ohitse veneille. Samassa näkyi myös Demonov ovelle.

"Pian veneille", huusi hän, "ei minuuttiakaan hukkaan!"

Näin sanoen riensi hän tarttumaan Annaan, mutta Antti työnsi hänen takasin.

"Älkää koskeko häneen", huusi hän. "Minä otan hänen itse".

Demonov raivostui vimmatusti. Hänen täytyi poistua ilman saalistansa.

"Seuraa minua", huusi Antti sitte. "Minä tiedän toisen venheen. Emme me tarvitse venäläisiä".

Katri ja Anna katsoivat toisiansa ja molempien katseissa kuvastui sama ajatus, nimittäin puolustus. Pienestä akkunasta saattoivat he nähdä kuinka suomalainen joukko nopeasti hyökkäsi taloa ja siitä vasemmalle pakenevan yliesikunnan perässä. Tämä näky antoi heille uutta rohkeutta ja uutta toivoa.

"Tule nyt", ärjäsi Jussila ja meni Katrin luo. "Älä luule, että sinä minusta pääset!"

Vaara soi nuorelle vaimolle rohkeutta ja voimaa. Arvelematta tölmäsi hän kiusanhenkeänsä rintaan niin tuntuvasti, että tämä kaatui seljällensä.

"Kaikkien p—leitten nimessä", kiljasi hän kovimmassa raivossa, paljastaessaan leveäteräisen veitsensä, joka yöt päivät oli ollut hänen uskollinen seuraajansa, ja jolla hän metsäelämänsä aikana oli lähettänyt enemmän kuin yhden ihmisen toiseen maailmaan, "jos et tule hyvällä, niin tulet vasta kuolleena täältä ulos".

Katri sulki silmänsä kun hän näki puukon välähtävän Jussilan kädessä. Hän odotti kuolemaa muttei liikahantakaan paikaltansa. Päin vastoin piti kovasti kiinni akkunanpielestä.

Antti oli sill'aikaa hyökännyt Annan päälle, joka myös yritti puolustaida. Hänen voimansa eivät kuitenkaan olleet niin suuret kuin Katrin, jonka tähden hän pian joutui Antin valtaan ja laahattiin puolipyörtyneenä ovelle.

"Mikä sinä olet, miesparka", ivasi Antti kun Jussila vielä viivytti iskuansa. "Pelkäätkö sinä naista? Ha, ha, ha."

Näin sanoen otti Antti avuttoman Annan syliinsä.

"No", jatkoi hän kun Jussila vielä arveli. "En minä luullut että ... kas niin ... nyt tunnen sinun taas. Nyt..."

Jussila oli nyrkiniskulla lyönyt Katrin permantoon. Äkkiä kumartui hän ja otti pyörtyneen syliinsä.

"Nyt olen valmis", puuhkui hän. "Missä vene on?"

"Tuolla, seuraa vaan minua ... ja ... mutta ... kautta ... kaikkien..."

Ovella näkyi samassa kookas mies ja sen takana kolme Savon jääkäriä.

"Emme siis myöhästyneet", huusi Erkki, sillä tuo mies oli hän. "Ei yhtään armoa konnille!"

Mutta eivätpä Antti ja Jussila niin vähällä saaliistansa luopuneet. Pudotettuansa heidät laattialle, asettuivat he puolustusasentoon.

Venäläinen yliesikunta oli kuitenkin ennättänyt veneille, josta oitis alkoi vilkas ampuminen, joka esti suomalaisia lähenemästä. Fieandt kääntyi sen sijaan Pohjosen tuvalle, jossa Erkki ja hänen jääkäriinsä tekivät mitä suinkin voivat temmataksaan molemmat naiset Antin ja Jussilan käsistä.

Mutta eipä heitä helpolla lannistettu. Suomalaisten soturien joukossa oli Antti huomannut monta Vaajasalolaista, jotka kaikin voimin auttoivat puolustajiansa. Kaikki olivat he Antin vihollisia, ja hän tiesi sentähden, ettei hänellä ollut armoa toivomistakaan. Sama ajatus tuli Jussilaankin nähtyänsä Erkin.

Pohjoissuomalaiset päättivät sentähden myöä henkensä niin kalliista kuin suinkin eikä jättää vastustajilleen naisia elävinä.

Erkki tunsu hyvin Jussilan vihan itseensä ja tiesi siitä päättää, ettei hän muulla kuin onnella saattanut saada vaimoansa terveenä takasin. Hän piti kokonaan turhana puheella voittoa asia.

"Niin pian kuin jalkasi tälle puolen kynnystä lasket on Katri kuoleman oma", sanoi Jussila hirveällä äänellä. "Minä tiedän loppuni olevan läsnä, mutten minä täältä yksin lähde. Siinä sinulle viimeinen sanani!"

Mutta "alku työn kaunistaa, lopussa kiitos seisoo", sanoo vanha sananlasku, ja se kävi tässäkin toteen. Katri tointui myös melusta. Ainoalla silmäyksellä oli hän käsittänyt aseman, ja kun hän näki Erkin epätoivon uljuudella taistelevan hänen pelastukseksensa, oli hän pian tehnyt päätöksensä.

Taistelun hänen miehensä ja Jussilan välillä olleen korkeimmillaan, ja juuri kun Erkki käyttäen koko voimaansa pakoitti vastustajansa peräytymään pari askelta, teki Katri päättävän ja uljaan naisen tehtävän. Hän heittäytyi nimittäin koko voimallansa Jussilan jalkoihin. Tämä, joka ei tätä hyökkäystä osannut aavistaakaan, horjui ja putosi seljällensä. Tosin hän kaatuessaan koetti lyödä Katria puukollansa, mutta tämä nuori nainen heittäytyi salaman nopeudella sivullepäin ja hänen onnistui siten välttää kuoleman.

Jussila oli tuskin ehtinyt kaatua, kun jääkärit heittäysivät hänen päällensä. Moni tuli vielä avuksi ja kovan vastustuksen perästä saatiin Jussila sidottua.

Antti oli, pahasti haavoitettuna, melkein samaan aikaan vaipunut laattialle. Hän piti vielä pyörtynyttä Annaa niin lujasti sylissänsä, että hän vaan suurimmalla ponnistuksella saatiin irti.

Taistelu Pohjosen tuvassa oli loppunut. Sittekuin Anna ja Katri oli viety sieltä pois ja jälkimmäinen riemulla oli syleillyt vastalöydettyä miestänsä, lähti luutnantti Fieandt takasin Leskelää kohden.

Antin tuvalla pidätettiin. Vaajasalolaiset pyysivät siinä häneltä mitä innokkaimmin saada itse määrät molempain vankien, mutta varsinkin Antin kohtalon.

"Tehkää hänelle mitä tahdotte", vastasi luutnantti äkäisesti, sillä onnistumaton retki pisti hänen vihaksensa. "Toisen tunnette hyvin. Hän on vihollisystävä. Hirttäkää hänet!"

"Vihollisystävä on toinenkin", vastasi Pohjonen päättävästi. "Kyllä me vapautamme ihmiset niistä konnista".

"Tehkää se", kuiskasi Erkki. "Niin kauvan kuin Jussila on hengissä ei minulla ole rauhan päivää".

Pohjonen pusersi merkitsevästi Erkin kättä.

Samassa tuli eräs sotamies juosten etujoukolta ja kertoi että venäläinen joukko oli astunut maalle Leskelässä.

"Onko se mahdollista?" kysyi luutnantti.

"On, katsokaa itse".

Alhaalla Karhunsalmen rannalla kiilsikin pitkä painettirivi. Luutnantti Fieandtin palausmatka oli katkaistu. "Ei siis muuta kuin rynnäköllä

vihollisen rivien läpitse", huusi luutnantti voimallisesti.

"Asentohon!"

Joukon valmistaudessa, molemmat naiset keskellä, olivat Vaajasalolaiset vieneet Antin ja Jussilan edellisen tupaan, heidän parkumisistansa ja kirouksistansa huolimatta. Ukko Pohjonen johti näitä toimia.

"Nyt on sinun viimeinen hetkesi tullut", huusi hän pudistaen molempia nyrkkiänsä Antin nenän alla. "Kuinka usein sinä oletkaan vainonnut ja kiusannut minua ja vieläpä karkoittanut minun omasta tuvastani. Koston hetki on nyt tullut, ja pian ei teistä ole jäljellä kuin tuhkaläjä".

Jussila ja Antti päästivät kamalan parkauksen raivosta ja vihasta, mutta he eivät nyt voineet mitään vihollisillensa. Sittekuin akkunat ja ovi olivat teljetyt, etteivät rangaistavat pääsisi ulos, sytytettiin tuli tuvan kaikkiin nurkkiin.

Hirmuisesti Vaajasalolaiset kostivat vihollisystävälle, kova se oli mutta oikea, sen tunnustivat kaikki. Tupa paloi perustuksiin asti, eikä sen sijalle enään milloinkaan ihmisasuntoa tehty. Paikka pidettiin kirottuna, eivätkä ihmiset, jotka uskoivat aaveita olevan, uskaltaneet öisin kulkea sen ohitse, sillä molempain rangaistujen haamujen sanottiin siellä pitävän hirmuista menoa.

8.

Luutnantti Fieandt astui sill'aikaa Venäläisiä vastaan, mutta pidättyi metsänrinteesen, kun ei hän tietänyt vihollisten lukua. Antaaksensa Venäläisille sen luulon että heitä oli enemmän asetti luutnantti väkensä suljettuun ketjuun (yhteen pitkään riviin) sekä kielsi heidän ampumasta ennenkuin hän antoi merkin. Sitte piti heidän hyökkäämän vihollisen voimaa vastaan ja murtaman heidän rivinsä.

Mutta tässäkin teki sattuma luutnantille kepposen joka olisi saattanut tulla hänelle kalliiksi elleivät Venäläiset olisi olleet niin päättämättömiä. Erään Savon jääkärin kivääri laukesi nimittäin liian aikasin ja luoti tappoi miehen Venäläisten ensi rivissä. Venäläiset, jotka luulivat sen hyökkäämisen merkiksi, vetäysivät lähellä olevalle niitylle.

"Mars! Käykää päälle!" huusi Fieandt nähdessään tämän liikkeen. Suomalaiset töytäsivät päälle, mutta Venäläiset eivät huolineetkaan odottaa heitä, vaan peräytyivät nopeasti veneillensä.

Samassa näkyi 150 miehen suuruinen joukko tulevan Suomalaisille avuksi. Joukkoa komensi majuri Duncker. Venäläiset pakenivat kaikkialla ja kun eversti Burman seuraavana päivänä määrättiin Vaajasaloon sadan miehen suuruisella vartiolla, ei vihollinen enään uskaltanut tulla rikkomaan saarelaisten rauhaa. He saivat siitä pitäin elää levossa ja rauhassa.

Sittekuin Erkki Ollikainen oli saattanut vaimonsa ja Anna Segercrantzin Heiniojaan, jossa nousi suuri ilo kadonneen tyttären kotiotulosta ja jonne Katrin piti jäädä asumaan, palasi hän Malmin joukkoon, jonka hän tapasi lähellä Pelkjärveä. Malm oli nimittäin tarkasti kulkenut Sandels'in Toivolassa osoittamaa tietä. Joensuun solan kautta kulki hän Tohmajärvelle ja sieltä Pelkjärvelle, josta hän monen kovan ottelun perästä karkoitti vihollisen edemmäksi kaakkoa kohden.

Viimeksi mainitusta paikasta lähti hän kulkemaan Ruskialaan päin, joka on Venäjän rajoissa. Monen päivän kuuman taistelun perästä, joissa Erkki Ollikainen aina osoitti kuntoa ja urhollisuutta ja kokonaan voitti katteini Malmin luottamuksen, täytyi vihollisen täältäkin poistua. Malm lähetti sitte partiojoukkoja sisämaahan ja semmoinen tunki Erkki Ollikaisen johdolla Sortavalan pieneen kaupunkiin saakka Laatokan pohjoisrannalla.

Auringonsäteen ennustus pienessä tuvassa Toivolassa oli siis käynyt toteen.

Erkki Ollikainen oli juuri aikeessa pienellä joukollansa valloittaa kaupunki, kun kiitokäsky tuli hänelle katteini Malmilta rientämään takasin pääjoukkoon. Kun katteini oli saanut kaikki partiojoukkonsa kokoon, meni hän taas rajan ylitse ja asettui Joensuuhun; mutta kun suuri ylivoima sitä uhkasi, vetäysi hän täydessä järjestyksessä Taipaleelle ja siellä hän kauvan vastusti vihollista sotamiehistä ja talonpojista kootulla joukollansa.

Syynä näihin katteini Malmin äkinäisiin liikkeisiin oli se, että ruhtinas Dolgoruki, sama, joka sitte kaatui Virran sillan tappelussa ja jolle nyt on pystytetty komea muistopatsas, isolla armeijalla hyökkäsi Suomeen Savonlinnan kautta sekä tunki Kerimäkeen asti ja uhkasi jo Kiteen pitäjää.

Mainitun tappelun perästä, jossa Erkki Ollikainen kuului sotavartioon Kauppilassa ja jossa hän haavoittui ja jäi puolikuolleena tantereelle, mutta joutui unhotuksiin, palasi hän Heiniojaan, jossa onni

ja rauha odottivat häntä omassa kodossaan. Erkki tuli nimittäin voudiksi Heiniojassa Jussilan sijaan ja pidettiin Segercrantzin perheessä enemmän ystävänä kuin palvelijana. Hän elikin vanhaksi, ja hän sekä hänen kovaa kokenut vaimonsa saivat ilolla nähdä lasten ja lasten lapsien kasvavan ympärillensä.

Loimoavan takkavalkean edessä puhuivat he usein menneistä ajoista, eivätkä silloin milloinkaan unhottaneet vanhaa lukkaria, sillä hänen intoansa saatiin kiittää siitä, että Malm ehti sinne niinkin hyvään aikaan.

"Levätköön hän rauhassa", huokasi Erkki silloin, "ja suotakoon meidänkin muuttaa maailmasta yhtä hyvillä nimillä kuin se kunnan ukko".

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ERKKI OLLIKAINEN ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status

of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project

Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation’s website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that

can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.